

URSHULTS
KRÖNIKA
1955

URSHULTS KRÖNIKA 1955

Utgiven av Urshultsbygdens Turisttrafikförening, Hembygdsföreningen Gamla Urshult och Sällskapet Hemflit.

Redaktör: H. Tarstad.

Redaktionskommitté: Kyrkoherde N. Hellberg, Urshult, medicinalrådet Karl Loberg, Bromma, fil. lic. A. Vejde, Lund.

Å första sidan:

Madonnabild från Urshults gamla kyrka, donerad till församlingen och kyrkan av major Erik Holmberg.

Jungfru Maria, timmermannen Josefs trolovade, fick i den mörka och stränga katolicismen representera mildheten, nåden och misskunden. Under gudsmoderns mantel kunde alla trötta och hetsade själar söka sin tillflykt och undfå trygghet. Så blev hennes bilder tillbedda och älskade. De gamla bildsnidarna syns ha skurit sina bilder av madonnan med barnet "med finaste ömhet och hjärtats renaste fröjd". Så har också den okände träskärare gjort, som någon gång under vår katolska tid vässade sina eggjärn i ett uppdrag för Urshults gamla träkyrka. Vi vet ingenting om vår madonnas öden fram till kyrkans rivning. Men nog har hon älskats och vördats i våra vildsinta nejder, där mildheten var efterlängtat. "Nu är Madonnan sedan mer än 400 år undansatt i vår lutherska kyrka, där hon räknats för en 'Satans kajuta' och ett papistiskt påfund. Men i många gamla kyrkor sitter hon ännu kvar i någon murnisch och ler sitt ljusa eller smärtfyllda leende och drömmar sina modersdrömmar om lillpojken i hennes knä, som en gång — det kan dröja, men hon har tid att vänta — skall frälsa mänskligheten ur våldets och grymhetens järngrepp. Och på många håll silar

RÄDDA GAMLA NAMN!

Det är mycket av det gamla, som försvinner genom vårt energiska existensförbättrarnit. Nu är det borta och om några år är det glömt. Detta gäller särskilt gamla namn och uttryck.

De gamla hade karakteristiska namn på stigar och vägar, åkerlyckor, skiften och stugor. De flesta vet nog ännu var "Brebackalien" ligger, färre var "Pankalien" låg. Men det finns otaliga andra "liar" i socknen, en del kanske helt bortglömda, andra i gott minne hos kvarvarande gamla. Och alla gamla odlade "lyckor", som nu växer igen med värdefull skog, de hade också sina namn, ofta uttrycksfulla, drastiska men också roliga och intressanta för all bebyggelseforskning.

Med bevarandet av detta vill vi ha hjälp och den hjälpen kostar ingenting men den blir värdefull ändå. Hur skall det gå till? För den som har en ekonomisk karta över sin gård eller sina ägor är saken enkel. Han tar reda på vilka gamla namn, som kan hänföras till dessa ägor, antecknar dem å kartan med en lätt blyertsskrift och stöter på Urshults Krönika någon gång om den gjorda anteckningen. Namn, som ej längre kan placeras, antecknas dock, det kan hända att någon annan kan placera dem.

Styrelseledamöterna i "Gamla Urshult" står gärna till förfogande om någon önskar hjälp med dylika anteckningar och noterar gärna själva minnen om "gamla namn" i vår bygd. Men socknen är för vidlyftig för att de skola kunna hinna vara med överallt. Det är därför vi vädjar om hjälp, hjälp medan tid är.

solljuset in över färska sommarblommor vid hennes fot." Nu är vår madonna åter i den kyrka, som ersatt hennes gamla hem. Må hon där förmedla samhörigheten med den gamla kyrka, om vilken vår kunskap är så ringa.

(Citat efter G. Näsström, Forna dagars Sverige).

Krönika 1954.

JANUARI.

16. Skogsägarnas Industri AB, SIAB, (ett dotterföretag till Sydöstra Sveriges Skogsägareföreningars förbund) har för en icke bekantgjord summa av skeppsredare Einar Hansen i Malmö förvärvat Fridafors AB i Allmundsryd. Förvärvet motiveras med behovet att förbättra avsättningen av klen-virket. Fridaforsindustrin bygger sin tillvaro på vattenkraften i Mörrumsån och till komplexet hör bl. a. Ekfors i Urshults socken, som nu på nytt byter ägare.

27. Statsbidrag har beviljats för *ålderdomshemmet* i Urshult med 315.000 kr. eller med 18.000 kr. pr vårdplats.

27. Kommunalfullmäktige beslutar anskaffning och uppsättning av *livräddningsattiralj* på ett flertal ställen runt kyrkviken i Åsnen.

FEBRUARI.

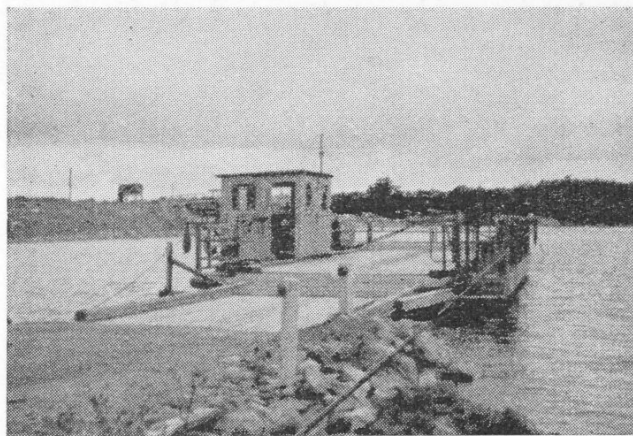
14. Vid bondeförbundsavdelningens årsmöte avtackades den avgående styrelseledamoten *Hjalmar Håkansson, Karatorp*, som alltsedan avdelningens bildande år 1933 som sekreterare och kassör varit en av avdelningens bärande krafter.

15. Vid *Kärrasand* planerar man utbyggnad av friluftsbadet med badbryggor, barnbad och passande planering.

25. Kyrkoherde Nils Hellberg avgår som *ordförande i Urshultskretsen* av Röda Korset och efterträdes av småskollärarinnan Clara Lundell.

MARS.

3. *Färjleden vid Sirkö bro* öppnas för trafik. Färjan, som är avsedd att uppehålla trafiken under den tid Sirkö bro ombygges, är helt ny och orkar med en fordonsvikt av 15 ton. Den kan taga fyra små personbilar eller två lastbilar på samma överfart. Färjan drives av wires, som vinschas upp på en maskintrumma, och betjänas från kl. 5 till kl. 23. Urshultsbygden tros få en ny turistattraktion med denna färjleds uppkomst, men befolkningen får dessvärre sämre och besvärligare förbindelser.

Färjan över Sirkösundet.

7. Kommunalfullmäktige beslöt enhälligt att till f. ordföranden i fattigvårdsstyrelsen Emil Petersson för uppoffrande och hängivet arbete vid byggandet av nya ålderdomshemmet överlämna en *minnesgåva*, bestående av ett silverfat med bild av hemmet ingraverat.

14. Röda Korskretsen anordnar *demonstration av livräddning* å isen i kyrkviken vid Sundet med vinterbadaren Karl Ryman från Gemla som gott exempel i vaken.

21. Kommunalfullmäktige intresserar sig för hjälp till en planerad *ny textilindustri* i samhället, men planerna gick tyvärr i stöpet.

23. En hela socknen omfattande *rättutrotningskampanj* påbörjas i Hälsovårdsnämndens regi. Några resultat har icke meddelats, men nog gjorde den stor nytta överallt.

APRIL.

10. Domkapitlet lämnar anförda besvär över folkskolestyrelsens *val av vaktmästare* vid nya kyrkskolan utan bifall. Till vaktmästare hade med 9 röster valts Hjalmar Carlsson, som mot arvode skött motsvarande arbeten vid gamla skolan under flera år. Som hinder för valet anförde den klagande, att en person varit närvarande vid valet utan att vara ledamot i skolstyrelsen (kallad dit som medlem i byggnadskommittén), att en ledamot vid upprop icke avlämnat sin röst

och att den valde var 49 år och därför dyrbar att pensionera.

15. Länsstyrelsen anser i ett yttrande om de motioner, som väckts i riksdagen till skydd för laxfisket i Mörrumsån, att de stora kraftverksprojekten och vattenregleringarna blir föremål för en allsidig och ingående utredning beträffande konsekvenserna för bl. a. fisket, landskapsbilden och klimatet och att de myndigheter, som har att bevaka det allmännas synpunkter, får tillräcklig tid för att genomföra erforderliga undersökningar.

MAJ.

11. Tredje lagutskottet besöker Ekefors på sin resa längs Mörrumsån och informeras om Sydkrafts byggnads- och regleringsplaner på denna plats.

15. Kammarkollegiet anser i en skrivelse till regeringen, att riksdagen bör principuttala sig för att avsätta Mörrumsån för laxodling och laxfångst och hindra utbyggnad för kraftverksändamål genom ändring i expropriationslagen. Det anser, att den föreslagna utbyggnaden av Mörrumsån för kraftverksändamål är av ringa betydelse jämfört med de skador den medför.

27. Lottakåren Blenda i Urshult firar sitt 25-årsjubileum dels med en högtidlighet i kyrkan, där tio lottor avlade lottalöften, dels med en festlighet i Skyttepaviljongen, där bl. a. SLKF:s förtjänstmedalj i silver för 25-årigt värdefullt arbete tilldelades fru Hildur Håkansson, Rösmåla, och förtjänsttecknet i brons tilldelades 13 lottor. Ur historiken kan följande anföras:

"Vid starten fick kåren 30 medlemmar och hade turen att från början få en ordförande som till sin oförmodade bortgång år 1949 med en glödande hängivenhet och ett uppoffrande intresse arbetade för sakens framgång. Det var lärarinnan Gudrun Jeppson i Tryteke, som gav kåren dess signum under en verklig storbetsperiod under vilken den omfattade avdelningar även i Fridafors, Ryd, Tingsryd, Väckelsång och Jät, där nu självständiga kårer arbeta. Förutom den praktiska verksamheten kring

landstormsrörelsen och senare hemvärnet har kåren ägnat humanitär hjälpverksamhet sitt stora intresse. År 1941 kunde en sidenfana invigas och till jubileet fick kåren av riksförbundet mottaga Hedersskölden för gänerik gärning i fosterlandets tjänst att fästa å fanstången. Hemvärdet överlämnade sin silverplakett."

28. Kungen på Eriksgata i Urshult.

Dagsprogrammet för kungabesöket omfattade Hovmantorp, Lessebo, Kosta, Lenhovda, Åseda, Braås, Dädesjö, Furuby, Ingelstad, innan kortegen 16.55 skulle lämna Tingsryd, — men inte förrän 17.20 bar det iväg mot fagra bygden Urshult.

"Här hade den vackert sluttande kyrkbacken med sin svalkande lönnparad smakfullt valts till mottagningsplats. Ungdomar viftade med småflaggor — inte bara blågula utan även massor med det röda korset på vit botten. Lottakåren Blenda, hemvärdet och Röda korskretsen bildade fanborg, när fullmäktige-basen, lantbrukare John Jonasson, och kyrkoherde Hellberg tog emot.

Tog emot det gjorde även två små tjejer, Ingemo Karlsson och Marianne Johansson,

som mellan sig hade Urshults-gåvan till kungen — en korg flätad med de sötaste äppelblom bland vilka stod tre flaskor läskande äppelcider, fabriktat Urshult — männe det smakade bra till maten på aftonen? (Annars var det äppelmust och icke cider i flaskorna, red:s anm.).

En magnefon registrerade vad John Jonasson i Stubbalycke (Hultalycke, säger vi i Urshult, red:s anm.) sade, när han hälsade rikets styresman med orden:

"I egenskap av kommunalfullmäktiges ordförande anbåller jag underdånigst att få hälsa Eders Majestät välkommen till Urshultsbygden. Denna bygd karakteriseras främst av utvecklingen på fruktodlingens område. Förfädernas initiativ och de naturliga förutsättningarna har gjort att denna näringsgren vuxit ut till en av våra huvudnäringar. Detta, tillsammans med en rik och slösande natur, har betytt, att vi är från år haft glädjen att räkna med ökade skaror av människor, som, särskilt under sommaren, söker sig till det blommande Urshult.

Det är i dag en alldeles särskild glädje att Eders Majestät har velat besöka denna

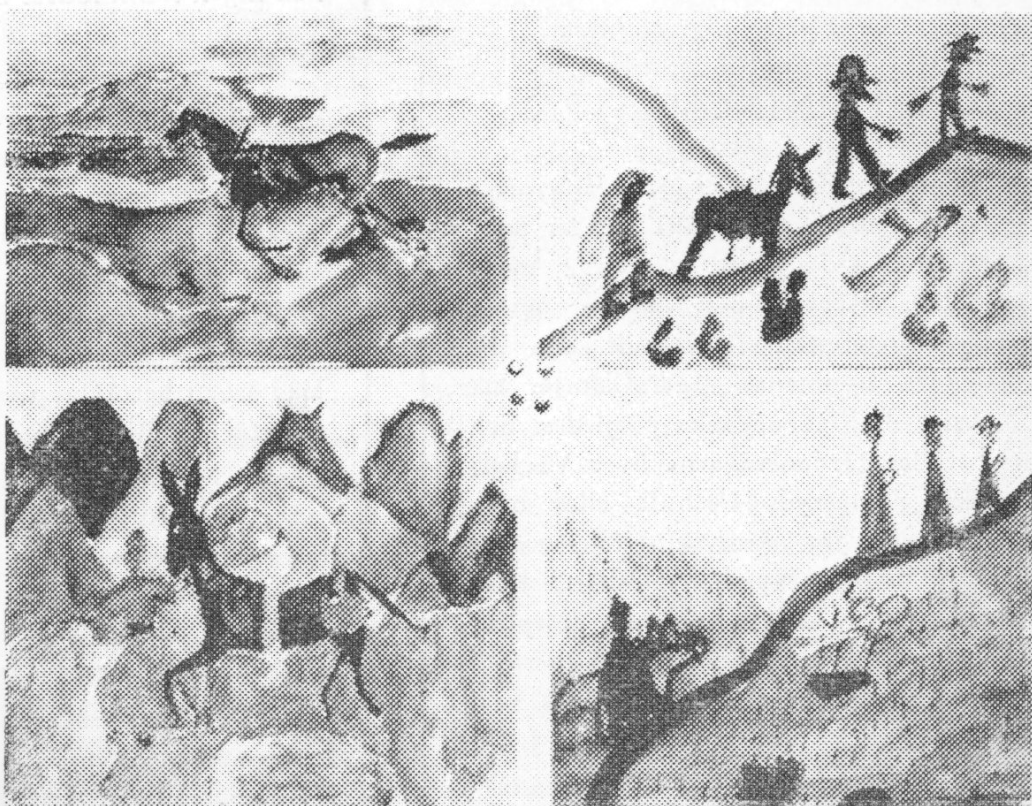
gamla kulturbygd. Glädjen är säkerligen inte minst för de många barn, som gått med längtans blick i ögat, och nu har fått se Eders Majestät personligen och mötas av Eder vänlighet. Jag tackar Eders Majestät för den stora hedersbevisning, som genom detta besök har kommit vår bygd till del. Det kommer för oss alla — och bygden som sådan — att förbli ett historiskt och oförglömligt minne."

"Jag hoppas, att fruktodlingen har gått framåt, sedan jag var här senast för 19 år sedan", sade vårän Gustaf Adolf, "och jag hoppas också, att den skall fortsätta att skänka Urshult rika skördar, inte minst ett så vackert år som detta".

Så sjöng kyrkokören och så spelade Urshults Gamla Musikkår och så fortsatte majestätet över Jät och Tävelsås till Växjö, där middagen väntade. Och så var kungabesöket över den gången.

(Citat ur Smål.-p. 29/5)

28. En teckningsutställning för skolbarnen, anordnad av URK-avdelningen i Urshult, visades i kyrkskolan under kungabesöket och en del av pristagarna fick mottaga

Drömteckningar
i Urshult

sina pris direkt ur majestätets hand ute på kyrkbacken. Tävlingsbidragen skulle anknyta till två motiv "En dröm" och "Den barmhärtige samariten" och dessa ämnen gav tydligen rik näring åt barnens fantasi. Den jury, bestående av teckningslärarinnan Rose-Marie Elmfors, Växjö, lärarinnan Signe Gerding och frisör Nils Olson i Urshult, som utvalt pristagarna, hade haft ett svårt och omfattande uppdrag. Att säga vad som är roligt i en sådan tävling, det ger sig nästan själv vid ett studium av det färgglada materialet, men att bestämma sig för vad som är bäst och motivera detta, det torde vara vanskligt. Juryn syntes ha löst sin uppgift på ett framgångsrikt sätt och utställningen var trevlig att titta på och väl besökt.

30. *Blomningsfesten* gynnades som vanligt av strålande vårväder och av den rikaste fruktblomning vi haft på många år. Publiktillströmningen var dock något mindre än vanligt och detta torde ha sin orsak i alla de arrangemang, som samtidigt genomfördes i länet. Konungens eriksgata hade just avslutats med stora festligheter i Växjö. Parkeringsbekymren kunde denna gång lösas på ett utomordentligt elegant sätt i fest-

*Kungörelse ang. trafiken
i samband med
BLOMNINGSFESTEN
i Urshult*

Som mycket svåra och långvariga trafikstockningar kunna väntas uppkomma vid *färjleden* över Åsnen mellan Rörvik och Sirkön under blomningsfesten i Urshult den 30 dennes, uppmanas vägtrafikanter att såvitt möjligt undvika färjleden och i stället färdas vägarna över Väckelsång, Tingsryd, Urshult eller över Kalvsvik, Jät, Rössvik, Urshult eller över Torne, Nyadal, Ålshult, Urshult vid färd till och från festplatsen.

Växjö i landskansliet den 28 maj 1954.

LÄNSSTYRELSEN.

platsens omedelbara närhet, en lösning som icke tidigare stått till buds. Belåtenheten var också allmän för detta arrangemang.

JUNI.

8. Bostadsstyrelsen föreslår hos kungl. maj:t, att statliga lån för uppförande av flerfamiljshus skall utgå även i bl. a. Urshults kommun med placering i ortsgrupp 4.

17. Vid en *jordbrukardag i Urshult* besöktes bl. a. en nybyggd modern ladugård hos lantbrukaren Gunnar Karlsson i Berg, där den praktiskt och väl utförda inredningen med många arbetsbesparande moment tilldrog sig intresse bland kollegor och andra fackmän.

20—21. Ett fruktansvärt *åskväder* anställde skador i bygden. Ett nybyggt, väl utrustat hönshus med plats för många hundra höns, beläget å Sundet i red:s omedelbara närhet antändes och nedbrann utan att något av värde kunde räddas.

ÅSKAN.

Plötsligen fyllde sig nattens stunder
av åskans öronbedövande dunder,
och vi tänkte med stilla glädje att än
kan ingen skinnknutte bullra som den.
Väl mån de oljade blixtrar osa
i hans tändningsspole och delaredosa,
men de grenar sig ej över natthimlen
stolt,
och de inrymmer icke miljontals volt.
Så att än, fast han ihärdigt ligger
i selen,
är han icke i klass med naturskådespelen.

Vad åskan beträffar torde vi stå
ungefär på Benjamin Franklins nivå.

H.

Dag. Nyh. 23/6.

JULI.

4—10. En *tonårskurs* för NTO-ungdomar var anordnad å Rävabacken med föreläsningar, praktiska övningar, utflykter och nykterhetsundervisning.

11. I Urshults kyrka förekom missions-

Missionärsparet Hellberg

dagen *en sällsynt högtidlighet*, då Carl Johan Hellberg, son till församlingens kyrkoherde, vid sin makas sida invigdes som missionär å svenska kyrkans missionsfält i Tanganjika i Afrika. Kyrkan var till trängsel fylld, då stiftets biskop, assisterad av domprost, kontraktsprost, församlingens prästmän och släktingar, förrättade invigningen. Senare invigdes fru Hellberg vid en högtidlighet i domkyrkan i Lund, hennes hemort.

17. Antalet *skattekronor* i Urshult redovisas till 44,974 av inkomst och 7,450 av fastighet, summa 52,424, en minskning med 359 skattekronor eller 0,8 %.

18. Åsnens *metningstävling*, den stora sommarträffen i Urshult, fick göras i Käraviken, då Sirköbro var spolierad genom brobygget. Deltagarantalet var dock stort trots dåligt publikväder. Åsnens metningsmästare blev Sigfrid Hallberg, Tingsryd, med 38,3 poäng och kastspölmästare Gösta Jansson, Älmhult, med 144,8 poäng. Till roddarna för kastspötlarna utdelades särskilda belöningar. 48 roddbåtar hade fått mobiliseras för att lösa organisationen för denna tävling.

19. *Statsrådet Norup* studerade på ort

och ställe byggnadsfrågan för bl. a. fruktodlarskolan i Urshult. I ett uttalande för Växjöbladet betr. byggnadsfrågan säger herr Norup "att det uppställer sig rätt stora svårigheter, när statsmakterna i dagens läge skall diskutera trädgårdsundervisningen. Några utfästelser går inte att göra, men jag tycker nog, att med ledning av de erfarenheter, som hittills vunnits i Urshult bör det av riksdagen för några år sedan uppdragna programmet för denna undervisning fullföljas."

20. *Sydsvenska kraftaktiebolaget* behöver inte längre sväva i okunnighet om vilken inställning markägarna och befolkningen runt om den stora kronobergska sjön Åsnen har till det nya föreslagna projektet om ytterligare 35 cm. sänkning av sjöns vattenyta vintertid. Bygdernas invånare runt sjön mötte talrikt upp i går till sammanträdet i Grimslov, Urshult och Jät och förklarade, eniga som en man, att en ytterligare sänkning av den vackra Åsnen skulle vara mycket olämplig för fisket, strändernas skönhet och för den allmänna trivselen och trevnaden intill Åsnen.

(Växjöbl. 21/7).

"Vi vet vad vi har men inte vad vi kommer att få" — med de orden gjorde sig kommunalfullmäktigeordföranden John Jonasson, Urshult, till tolk för de flesta av dem, som bygger och bor kring Åsnen. Det var i tisdags, länsstyrelsen hade kallat till sammanträde i Grimslov, Urshult och Jät för att höra befolkningen med anledning av Sydkrafts mycket omdiskuterade planer på en permanent reglering av den vackra sjöns vatten. Det framgick mycket tydligt, att befolkningen inte på något sätt vill gå med på ens åtgärder för temporära ändringar av vattenståndet i Åsnen. Man vill inte ha fisket försämrat, man vill inte ha naturen förfulad, man vill inte — som en av talarna uttryckte det — ha "strandpartier, som med sin torrhet och stenighet ger illusion av öde månlandskap."

(Smål.-p. 22/7).

24. För att lämna en uppfattning om hur långt *skolskjutsarna* utvecklats i sock-

nen redovisas här enligt en annons de skjutsar å vilka skolstyrelsen vill ha anbud:

1. Hunshult—Vemboö skola och åter för 9 barn. Extra skjuts Vemboö skola—Hunshult 2 gånger i veckan.

2. Sjöaryd—Kyrkskolan och åter för 5 barn.

3. Midingsbråte — Grönteboda skola — Bäckaskogs skola—Kyrkskolan och åter för 33 barn, därav

i klass 7 4 barn från Midingsbråte, 2 från Grönteboda och 4 från Bäckaskog till Kyrkskolan och åter,

i klass 5—6 8 barn från Midingsbråte och 1 från Grönteboda till Bäckaskogs skola och åter,

i klass 3—4 6 barn från Bäckaskog till Grönteboda skola och åter, samt

i klass 1—2 4 barn från Midingsbråte och 4 från Grönteboda till Bäckaskogs skola och åter. Extra skjuts Bäckaskogs skola—Midingsbråte 2 gånger i veckan.

4. Hunnamåla—Högagärde skola och åter för 6 barn.

5. Högagärde—Kyrkskolan och åter för 5 barn plus 1 lärare.

6. Aramo—Kyrkskolan och åter för 9 barn plus 1 lärare.

7. Vemboö—Kyrkskolan och åter för 16 barn.

8. Rösmåla—Kyrkskolan och åter för 7 barn plus 1 lärare.

9. Bredaslätts folkskola—Kyrkskolan och åter för 8 barn plus 1 lärare.

AUGUSTI.

8. Vid Kinnevalds hushållsgille och RLF:s sommarmöte i Kalvsvik utdelades *belöning för föredömlig odlargärning* bl. a. till lantbrukaren Axel Jarl, Aramo.

Axel Jarl, Aramo, Urshult, är född på ett litet småbruk på de s. k. "Skiftorna" i Urshults socken. I unga år kom han ut i tjänst och var sedan under fyra år "rallare". I 25-årsåldern övertog han i samband med ingången äktenskap föräldragården, som han innehade till år 1948. Detta småbruk gav ej bärning utan J. fick söka arbete utanför hemmet med skogshuggning, arbete på torv-

mossar etc. Om vintrarna bedrev han korgtillverkning som biförtjänst. År 1948 inköpte han sin nuvarande gård med 6 hektar åker, 2½ har kultiverade betesvallar samt c:a 55 har skogsmark. Jarl har under de få år han varit ägare till gården utfört stenröjning av 6 tunnland ytterligt stenbunden åkerjord och anlagt 5 tunnland betesvallar. Jarl sköter även skogen på ett mönstergillensätt. Fruktodlingen ägnar Jarl intresse. Han har på sin gård ett 100-tal fruktträd, varav ett 65-tal nyförädlats på vildstam, sedan han övertog gården. Ny ladugård av lågladugårdstyp har han uppfört och även anlagt ny brunn genom diamantborrning. Ladugården har J. till huvudsaklig del själv uppfört. Även på sitt tidigare innehavda småbruk på "Skiftorna" utförde J. förbättringar av olika slag. Så uppförde han nytt boningshus, renoverade ladugården samt anlade en 900 m. lång utfartsväg utan statsbidrag. J. är en god föreningsman och en verklig arbetsmyra.

16. *Trehörnasjöns fiskevårdsförening* firar 20-årsjubileum. Härvid erinrades om att föreningen har svårigheter för sitt fortsatta arbete genom att det ringa vattenområde den omfattar alltmera minskas genom gräs- och vassväxt.

SEPTEMBER.

3. *Åsnens östra fiskevårdsförening* firar 10-årsjubileum med en festlighet i Vemboö Bydegård.

9. *Valrörelsen* brukar inte uppröra sinnen i vår bygd, attischer, flygblad och agitatorers beskäftighet sprids ganska trögt ut över valmanskåren. I år gav dock ett valmöte mellan ett par av högerns och bondeförbundets kringresande debattörer ett visst eko i dagspressen.

"Det segervissa leende, som lekte på hr Bengtssons läppar i kvällens tidigare skede, bleknade alltmer inför de nålvassa sting, som redaktör Lindskog gång på gång tilldelade hans parti..."

(Smål.-posten).

"(Herr Bengtsson) satte fast högern i av-

skrivningsfrågan och gav hr Lindskog en hel del att betänka i den fortsatta debatten...”
(Växjöbladet).

Ungefär så här lät valmötesreferaten överallt i tidningarna, men här kryddades debatten av några personligt färgade insändare, där bondeförbundet klämdes mellan sköldarna.

14. Å årets vägdag gick en rundresa med buss runt södra och västra delen av länet. Bl. a. besiktigades brobygget mellan Sirkön och Vemboö och färjetrafiken i väntan på brobyggets färdigställande. Redan i november avstängdes vägen och arbetet har med långa intervaller avancerat så långt, att bron nu anses kunna bli klar under år 1955. Bron får då en spännvidd av 20 m. och blir sex meter bred och det är ju nog så bra.

(Anm. En lekman funderar, om det inte hade blivit billigare för staten, d. v. s. för oss, att göra brobygget på en gång och med kort och intensiv byggnadstid, än att som nu låta en alldeles säkert mycket dyrbar färja frakta folk och vagnar över sjön, samtidigt som brobygget av, säges det, formalistiska skäl och fördröjda planeringar ligger nere under långa tider).

19. Vid landstingsmannavalet avgavs följande röster i Urshult.

	H.	Bf.	Fp.	Soc.	Kom.
Urshults mell.	327	203	101	350	0
Bäckaskog	90	58	16	103	0
Högarde	38	52	6	46	3
Vemboö	139	118	12	58	0
	594	431	135	557	3

I jämförelse med valet 1950 har högern ökat med 63, bondeförbundet minskat med 67, folkpartiet minskat med 17, socialdemokraterna ökat med 27 och kommunisterna minskat med 14 röster. Ur urshultssynpunkt blev valet framgångsrikt i så måtto, att bygden efter många år på nytt blev representerat i landstinget. Å högers lista i andra valkretsen, en nybildning av tidigare Kongavalkretsen utökad med Kinnevalds härad, invaldes nämligen som andra namn fruktodlaren Sture Ursberg, Bosgård, Urshult.

Vid kommunalfullmäktigevalet var rösterna:

	H.	Bf.	Fp.	Soc.	Kom.	Og.
Urshults mell.	326	201	100	354	—	7
Bäckaskog	87	64	16	100	—	1
Högarde	38	52	4	52	—	1
Vemboö	132	122	15	62	—	4
Poströster	9	5	1	5	—	1
	592	444	136	573	—	
Mandat	9	6	2	8		

Valda blev:

Högern:

Hemmansägare John Jonasson, Hultalycke
Fruktodlare Sture Ursberg, Bosgård
Målaremästare W. Sellman, Möllekulla
Nämndeman Carl Eriksson, Midingsbråte
Lantbrukare Tage Petersson, Rösmåla
Fröken Ellen Nilsson, Västerbotorp
Fabrikör Karl Dahlfors, Möllekulla
Lantbrukare Karl Karlsson, Sjöaryd
Lantbrukare Ragnar Hansson, Hunnamåla.

Bondeförbundet:

Hemmansägare David Karlsson, Fyrnan
Hemmansägare August Johansson, Midingsbråte
Fruktodlare Gösta Franzén, Ugglekull
Hemmansägare Arvid Svensson, Högarde
Hemmansägare Carl Sibbesson, Ekeberg
Fru Anna Ströberg, Bäckaskog

Folkpartiet:

Köpman Wallentin Ottosson, Möllekulla
Hemmansägare Henning Burman, Esbjörnamåla

Socialdemokraterna:

Nämndeman Albert Johansson, Skillingsmåla
Vägförman Carl Eriksson, Rössvik
Chaufför David Johansson, Klasamåla
Småbrukare Bertil Widell, Klasatorp
Fru Ruth Andersson, Klasamåla
Hemmansägare Gustaf Elmqvist, Smöråmåla
Murare Berndt Frid, Hätteboda
Lantarbetare Ragnar Karlsson, Törnabygd

Varje mandat kostade högern 66, bondeförbundet 74, folkpartiet 73, och socialde-

mokraterna 72 röster. Utgången innebar att folkpartiet vann ett mandat från bondeförbundet.

21. Ur Sydkrafts ansökan om tillstånd till *reglering av vattenavrinningen i sjön Åsnen*, enligt en nu modifierad plan, ingiven till Söderbygdens vattendomstol kan följande anföras:

"De nu befintliga dämmnings- och regleringsanordningarna vid Ekefors—Hackekvarn är föråldrade och i behov av en genomgripande ombyggnad. I dammen finns ett stort antal luckor, vilket gör, att dammens skötsel är obekvämt och gör det svårt att fullt rationellt anpassa vattenavtappningen till det föreliggande behovet.

Den nya dammen föreslås bli förlagd nedströms landsvägsbron vid Ekefors och utföres med ett 50 m. långt skibord och ett regleringssystem med motormanövrerad lucka. Genom ekeforsgrenen uppschaktas en sänkingskanal, vilken nedströms regleringsutskovet utföres som en fördjupning av kungsådran, uppströms och nedströms om skibordsdammen fördjupas åbotten så, att skibordets avbördningsförmåga icke skall kunna menligt påverkas av uppväxande vass. — I Hackekvarnsgrenen föreslås att ett fast skibord inrättas i nuvarande damm-öppning och att den anslutande enskilda vägen påbygges till erforderlig höjd över högvattenståndet. —

Byggnadskostnaden inklusive kostnader för förebyggande åtgärder är enligt förslaget 500.000 kr. och nettobåtnaden vid nuvarande utbyggnad är 2,33 Mkr. (Båtnadsvärdet ökar avsevärt i den mån de nyplanerade kraftverken i Mörrumsån kommer till stånd)."

Till följd av det motstånd som kraftbolagets tidigare sänkingsplaner mött bl. a. från ortsbefolkningen kring Åsnen har sedan själva regleringsplanen modifierats. Det viktigaste i denna är att skibordet bibehålles vid Ekefors och att lågvattensperiodens längd begränsas till att normalt omfatta endast november—januari. Endast under exceptionellt stränga vintrar som de bäge

krigsvintrarna 1940 och 1942 kommer återfyllningen av sjön att ske först vid månadsskiftet mars—april.

25—26. "*Urshults stora folkfest, Skördefesten, avverkades under lördagen och söndagen under sedvanlig pompa. Kontraktet med väderguden har tydligen ännu inte löpt ut, eftersom man, tvärt emot alla prognoser, fick ett visserligen kyligt, men dock önskeväder. — Söndagens festligheter inleddes tidigt på eftermiddagen med det stora festtåget, som är samma publikknipare som vanligt. Denna gång hade man kallat det "Eriksgatornas eriksgata" med sommarens kungabesök som impuls. Till skördefesten var det inte bara kungen som kom utan också andra medlemmar av konungahuset plus dignitärer från många andra av världens börn — och det var väl därför programmets ingress hade tryckts på fyra språk.*" — Festen slöts med ett ännu finare fyrverkeri än vanligt nere på Urshultsviken. Och på måndagen kom regnandet."

(Smål.-p. 28/9 1954).

OKTOBER.

1—3. *Biskopsvisitation i Urshult* under tre dagar. Under fredagen och lördagen gjorde biskop Elis Malmeström besök å vårdhemmet och i Vemboö, Bäckaskogs, Gröntebo och Högagärde skolor, medan lärare och elever vid kyrkskolan, Bredaslätts och Rösmåla skolor samlades i kyrkan. Vid visitationsstämman på söndagen förklarade biskopen, att pastorsexpeditionen är väl skött, arkivet väl ordnat, prästgården väl hållen, kyrkogården i prydligt skick, kyrkan och dess inventarier i god ordning, så det var ju ett gott beyg.

7. *Huvudmannaskapet för fruktodlingsskolan i Urshult* övergick från hushållningssällskapet till landstinget genom ett landstingsbeslut, som även innefattar förvärv av fastigheterna Sännahult 2³ och 1³ (Kurrebo) mot en köpeskilling av 140.000 kr. och fastigheten Ugglekull 1⁶ för 5.000 kr. (Urshults kommuns medgivande att dess gåva till hushållningssällskapet å denna fastighet överföres å landstinget, förutses samtidigt)

varjämte hushållningssällskapet får ersättning för gjorda inventariet. Hushållningssällskapet skulle fortfarande ha rätt att utse två ledamöter i styrelsen.

16. *Sydkrafts modifierade förslag* till sänkning av sjön Åsnen diskuteras å sammanträde inför länsstyrelsen med strandägare och andra intressenter. Fortfarande uttalades starka betänkligheter mot sjösänkningen, särskilt av representanterna från Urshult.

17. *Kyrkofullmäktigeval*et pågick över hela landet.

I Urshult avgavs 988 röster, varav 3 förklarades ogilla. Högern erhöll 398, folkpartiet 36, bondeförbundet 229 och soc.-dem. 322.

Av de 25 mandaten erhöll högern 10, folkpartiet 1, bondeförbundet 6 och soc.-dem. 8.

Valda är för

Högern: kyrkoherde N. Hellberg, kyrkovård Henning Fröberg, Ugglekull, lantbr. Fritjof Håkansson, Örnshult, lantbr. Th. Pettersson, Sångaremåla, handl. Knut Lindgren, Möllekulla, kantor Einar Svensson, Urshult, byggmästare Herman Johansson, Esbjörnåmåla, fru Ida Johansson, Munkanäs, lantbr. Rudolf Svensson, Rotahult, och lantbr. Gösta Johansson, Drakamåla.

Folkpartiet: överlärare K. G. Lundell.

Bondeförbundet: Gustav Martinsson, Kärr, Carl Johansson, Sjöaryd, Siri Svensson, Högagärde, Henning Bengtsson, Skallerlid, Knut Mattsson, Midingsbråte, och Herbert Johannesson, Aramo.

Soc.-dem.: kyrkovård Clas Ahlkvist, Möllekulla, Ruth Andersson, Klasamåla, Hjalmar Carlsson, Möllekulla, William Almkvist, Elmeshult, Henning Kroon, Duns-hult, Thure Åkesson, Smöramåla, Karl G. Karlsson, Midingsbråte, och Bero Fröberg, Skillingsmåla.

25. *Urshultsbygdens Fruktintressenters Samorganisation* firar sitt 10-årsjubileum i

EN FORNGRAV ELLER EN NATURENS NYCK?

Å de låglänta markerna alldeles invid Artur Gustafssons gård i Havrallycke och å dennes ägor hittar man den egendomliga stenformation, som bilden ovan ger en antydning om. Mellan tvenne kantställda, parallella stenar av halvannan meters längd ligger ett plant stenblock, som ser ut att vara avpassat att ligga mellan kantstenarna. Anhopningen av dessa stenar liknar inte någon form av forngrav jag känner till, men det hela påminner ändå på något sätt om en grav. Närmast skulle det väl likna en hällkista, men det plana stenblocket ser icke ut att ha varit så stort, att det kunnat ligga på kantstenarna. Belägenheten pekar knappast på en grav, då marken är låglänt och vattensjuk. Markförändringar kan ju ha ägt rum, men det är väl då snarare fråga om landhöjning. Själv vet jag för lite om gravskick för att kunna avgöra, om det är fråga om en grav eller ej. Även om det bara är en naturens nyck att lägga stenarna tillrätta som till en grav, så är frågeställningen intressant och bör utredas av en fackman.

H. T.

samband med en fruktodlardag. Vid årets premiering av fruktträdens sundhetsvård belades de främsta placeringarna i yrkesfruktodlargruppen av Karl Henrik Johansson, Västerbortorp, och i småträdgårdar av fru Anny Karlsson, Karatorp.

NOVEMBER.

11. Under rubriken *Storkommun presenteras* har Växjöbladet ett många sidor omfattande reportage från *Urshult*. Det ger en fyllig, om än i enstaka detaljer något överdriven (tyvärr alltför vanlig i journalistiska sammanhang) av bygden av i dag och i ingressen berättar man igen de gamla sägner ur Urshults hävder. Här skildras de kommunala myndigheternas nybyggnads- och nyplaneringsarbeten, skolfrågor, föreningsliv, enskilda vägar, kulturlivet, jordbruket med binäringar, som nästan blivit huvudnäringar, och bygdens industri och hantverk. Särskilt intressant är skildringen av den omfattande hönserinäringen, som icke tidigare utretts så utförligt som här.

11. *Tredje lagutskottet* anser sig icke kunna tillstyrka i riksdagen väckta motioner om åtgärder att bevara Mörrumsån som laxförande och laxproducerande vattendrag, dock endast därför, att frågan om fortsatt utbyggnad av denna å är beroende av vattendomstols prövning. Utskottet har emellertid under en studieresa utefter Mörrumsån fått ett starkt intryck av de skönhetsvärden, som här hotas. Då Mörrumsån är det enda laxförande vattendrag av betydelse, som finns kvar i södra Sverige, borde åtgärder vidtagas för att åter få laxen att vandra ända upp i sjön Åsnen, åtgärder som skulle öka åns värde både som laxälv och som turistattraktion.

13. *RLF:s skogsdag* var förlagd till Midsingsbråte och upptog demonstration av redskap och maskiner för rationellt skogsbruk samt skogsgallringstävling.

27. *Utdebiteringen* var i Urshult för år 1955 fastställd till 7 kr. för kommunala ändamål, därav 3 kr. för skolan, och 75 öre för kyrkliga ändamål, sammanlagt kr. 7:75 per bevillningskrona en höjning med 25 öre.

DECEMBER.

15. Den i Urshults Krönika 1954 utlysta *fototävlingen* avgöres. Endast ett pris utdelades till Stig Israelsson, Västerbortorp,

som dominerade tävlingens olika grupper med vackra och karaktärsfyllda bilder.

18. Vid *kommunalfullmäktiges sista sammanträde* för året avtackade ordföranden samtliga ur fullmäktige avgående ledamöter men vände sig särskilt till fyra avgående veteraner och erinrade om det värdefulla, intresserade och upppoffrande arbete dessa utfört, ett arbete som var värt hela kommunens tacksamhet. Dessa veteraner var f. nämndemannen Emil Petersson, som varit med sedan fullmäktigeinstitutionen inrättades år 1919 eller i 35 år, hemmansägaren Hjalmar Håkansson, Karatorp, som varit ledamot i 28 år, samt nämndemannen C. H. Carlsson, Ugglekull, och hemmansägaren Oskar Johansson, Hunnamåla, vilka båda tillhört fullmäktige i 20 år.

20. *Naturskyddsorganisationer* överlämnar till regeringen en förteckning över de sjöar och vattendrag, som bör förskonas från fortsatt exploatering för kraftverksändamål. I södra Sverige vädjar man för Mörrumsån, Helgeån, Emån samt sjöarna Immeln, Ringsjön och Åsnen.

”Det är en oerhörd omdaningsprocess som vårt land genomgår. Odlingen tar nya former, bebyggelsen bildar nya mönster. De som nu växer upp kommer att sakna många drag hos det Sverige som vi har älskat. Naturvården kan hjälpa dem att åtminstone fånga spridda karaktärstecken. De minimikrav som ställs i det aktuella sammanhanget är — därutöver skydd för särskilt utpekade natursköna trakter söder ut.”

(Dag. Nyh. 23/12).

19. Vid *kyrkofullmäktiges julsammanträde* avtackades särskilt bankdirektören Arvid Jonasson, som avgick som kyrkokassör. Ordföranden erinrade om att den avgående kassören i praktiken skött denna befattning i icke mindre än 50 år, då han i unga år skötte den för sin faders, den mångbetrodde kommunalmanen S. M. Jonasson, räkning. Detta torde vara en unik gärning i förvaltningstjänst. Till ny kyrkokassör valdes fru Edith Johansson, Elmedal.

OM "STRÖMEVAN" OCH "STRÖMAMASSEN".

Tillägg till en levnadsskildring.

En minnesgod läsare har lämnat följande kompletterande upplysningar till den uppsats med ovanstående titel, som är införd i Urshults Krönika 1954. Data har kontrollerats i husförhörlängder.

"Strömamassen" hette själv ej Ström, det var hans hustru Eva, som var dotter till den soldat Ström uppsatsen nämnde. Genom ingiftet i Strömfamiljen kom han dock att kallas Ström.

Soldaten Olof Ström var född den 17/7

25. *Julottan i Urshults kyrka*, som vanligt till trängsel fylld, fick en särskild prägel av att *majoren Erik Holmberg* som gåva från sig och sina döttrar fru Margareta Frodell och fru Birgit Aurelius till Urshults kyrka överlämnade en madonnabild skuren i trä, som tillhört Urshults gamla träkyrka. Gåvobrevet berättar följande om madonnabildens öden.

"I samband med kyrkans rivning försålades på auktion år 1810 madonnan jämte en del andra inventarier. År 1870 (1886 enl. en av donatorn önskad rättelse) inköptes den enligt föreliggande dokument i en bondgård i norra Blekinge av en konstintresserad nära anhörig till donatorn. Sedan år

1793 i soldattorpet nr 99 i Karatorp. Där bodde han under 1810—1820 och där föddes bl. a. dottern Eva 1827. Han gifte sig omkring 1814 med Martha Jönsdotter, född 1797 i Jäth. Det var tydligen modern och icke dottern Eva, som kom från Stumhemhemmanet i Jäth. Genom sjuklighet, reumatism, säger vår sagesman, måste Olof Ström taga avsked och flyttade 1830 till en backstuga i Västerbotorp "nere vid sjön Åsnen och sysslade mycket med fiske". Han var läs- och skrivkunnig och åtog sig undervisning av barn. Som skollärare ansågs han vara human och duglig, efter den tidens fordringar. Eva gick i skola hos sin far. Vid ett tillfälle hade Eva "skvallrat ur skolan" på vissa av sina kamrater, vilket renderade henne obehag från deras sida.

En tid säges Ström ha varit arrendator i Froaryd, men affärerna gick dåligt för honom och han fick frånga arrendet. Familjen hade det mycket fattigt, men Ström ansågs som en hedersman. Evas man, Magnus Jönsson, var enligt samma omdöme en fredlig och stilla man, syntes något stram i sitt uppträdande och ville ej begära hjälp av någon, varför han var raka motsatsen till Eva i detta avseende.

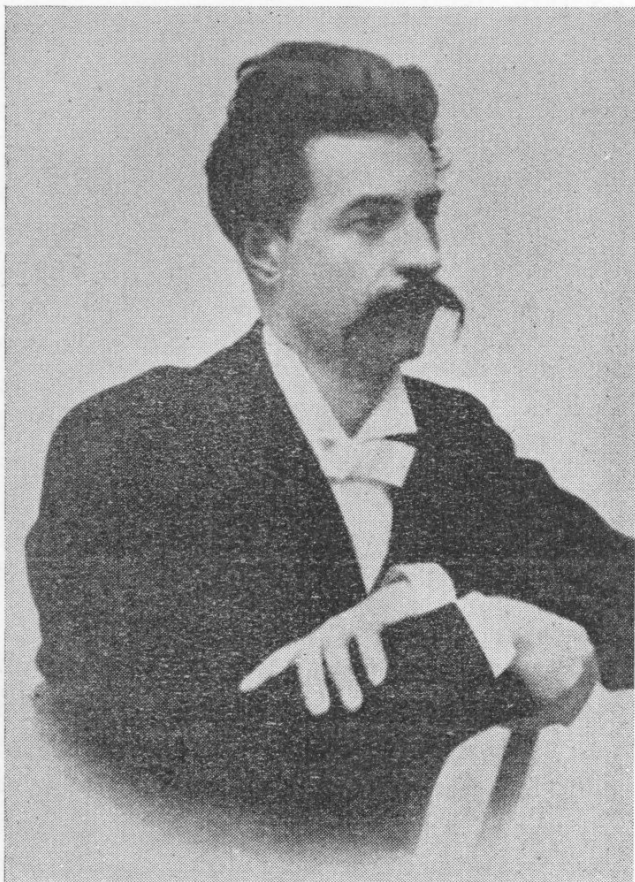
Så har några exakta data fått komplettera bilden av ett par människor, som utan att vara stora och märkvärdiga då och då bringas i erinran bara genom sitt sätt att vara.

1919 har den varit i dennes ägo."

Donatorn har uttryckt en önskan att bilden "fattad som bild av den store Barnavännen på sin jordiska moders arm måste få en stadigvarande plats i kyrkorummet i dopfuntens närhet". I denna önskan instämmer nog alla kyrkobesökare, som gärna för sina ögon önska se den återvunna, vackra klenoden. (Se bild å försättsplanschen).

FOTNOT.

Enligt meddelande vid pressläggningen har H. H. Biskopen medgivit att madonnabilden skall få en permanent plats intill dopfunten i kyrkorummet, trots att den av formella skäl anses skola räknas tillhöra kyrkans lösa inventarier.

LUDVIG FRID.

ERINRAN OM EN 100-ÅRS DAG.

En tidningsnotis meddelar, att en minnessten till erinran om kyrkomålaren Ludvig Frids 100:e födelsedag under år 1955 skall resas vid konstnärens födelsehem i Rösa by i Skede församling av Östra härad. Den ger också oss anledning att minna om skaparen av vår kyrkas främsta prydnad, de stora fondmålningarna, vilka så helt sätter sin prägel å kyrkorummet.

I Rösa by ägde hans föräldrar en hemmansdel och där föddes Karl Ludvig Frid den 26 januari 1855. Redan i skolan uppmärksammades hans förmåga att rita. Församlingens pastor väckte den kände konstälskaren, kammarherre Uno Angersteins intresse för ynglingen och denne sörjde för

ekonomiskt understöd för studier vid konstakademien i Stockholm. Angerstein var själv utövande konstnär och i hans hem i Gåvetorp umgicks många av de småländska målare, som skulle ge det s. k. düsseldorfmaleriet berömda namn i vårt land, en Marcus Larsson, en Bengt Nordenberg, en Kilian Zoll.

Ludvig Frid fick befruktande intryck av denne målare och konstmecenat och av den miljö han formade kring sig. Å konstakademien gjorde Frid raska framsteg och erhöll dess stora pris efter avslutade studier. Kung Oscar II gynnade honom genom inköp av en tavla och gav honom ur sin enskilda kassa ett resestipendium till Paris. Han var då trettio år gammal. Senare fick han ett statens resestipendium för att i Italien studera freskomålningar. Stora förväntningar ställde man på honom och yttre framgång syntes vänta honom.

Han nådde dock aldrig upp till de höjder hans konstnärsdrömmar i ungdomens år så lätt syntes kunna nå. Framgångarna vid konstakademien torde till en del förklaras av hans lätthet att anamma den akademiska undervisningen och dess uppfattning om sättet att måla. Men i tiden rörde sig nya och starka krafter, som skulle komma att utlösa en väldig förnyelse av konstlivet i Sverige. Många av de svenska konstnärer, som sökte sig till Paris under 70- och 80-talet, kom här i kontakt med de nya franska strömningarna i konstens värld och återvände fyllda av opposition mot de snäva, akademiska formerna. Ludvig Frid hörde icke till förnyarna, han blev trogen stilidealerna från den skola han fostrats i, men han nämndes ibland blott som en blek epigon till de stora namnen från denna. Här skymtar tragiken i hans konstnärskap. Han und-

vek de nya vinddragen, som kanske kunnat ge också hans konst en levande självständighet, och så hade han inte kraft att hävda sin personlighet å de lugnare målarvägar han valde. Hans hälsa var aldrig stark och hans allvarliga läggning i förening med bitterhet över verkliga eller inbillade oförrätter gjorde honom inbunden till sinnet och försiktig i sitt umgänge med människor. De religiösa intryck han fått i barndomen fördjupades med årens gång och inom honom vaknade tanken att med sina verktyg levandegöra bibelns gestalter och händelser. Kanske påverkades han av Angerstein, som målat altartavlor i Ekeberga och Hjortsberga. Själv har Ludvig Frid vittnat om de djupa intryck han tagit av Per Hörberg. Så blev han kyrkomålaren, "Kyrko-Friden", och som sådan vann han sin berömmelse.

Beryktad blev han av skäl, som måhända påverkat samtidens ställningstagande till hans konstnärliga arbete. Under akademiåren i Stockholm drogs han in i konstnärskretsar, som skulle ge vårt land många berömda män å skilda områden. I åttiotalets fränt naturalistiska genombrottsroman "Röda rummet" skildrar August Strindberg denna artistmiljö och i den unge artisten Lundell, som arbetade "med sin korsnedtagning" har han gett en förvriden karikatyr av Ludvig Frid. I Strindbergs bild av kyrkomålaren Lundell skiner skenheligheten, skrymteriet och egennyttan hos denne genom och andra egenskaper ryms icke i hans mästerliga men som ofta ensidiga skildring.

När Urshults kyrka år 1891 genomgick en genomgripande restaurering anförtröddes den konstnärliga utsmyckningen av kyrkan åt konstnären Ludvig Frid. Kyrkoherden C. W. Widerström, som utan tvivel har förtjänsten av denna åtgärd, har i sin ämbetsberättelse år 1895 på ett utomordentligt sätt här skildrat de symboler, som kan utläsas ur målningarna. Om deras konstnärliga värde yttrar han sig icke. Kritiska erinringar har annars icke saknats, men när undgår ett arbete sådana.

Här må endast sägas, att de stora fondmålningarna ger den väldiga, öppna kyrkan ett liv, som skänkt många kyrkobesökare glädjestunder. Under doktor Widerströms långa och teologiskt lärda predikningar har säkerligen detaljerna i de stora målningarna noga granskats av både äldre och yngre ögon och gett omvitnat outplånliga intryck. Många av dessa kyrkobesökare drevs så ut i världen för att tjäna sitt bröd. När tankarna sedan återvände till hembygden och dess kyrka, har de stannat vid Kristusbilden på korset, rövarena i dess närhet eller några av soldaterna på Golgatabacken. Konstförståsigpåare må sedan ha sin mening om Ludvig Frid och hans stilideal: att han i sina målningar i vår kyrka kommit i samklang med barnatron är väl en förtjänst av högt värde. Detta hoppades nog C. W. Widerström också, när han genomdrev beslutet om målningarna. I sitt brev till konstnären, där han lämnade den stora beställningen, skrev Widerström följande snubblande rader, som Ludvig Frid noga bevarat i minnet:

"Guds välsignelse på det nya året till framgångsrikt arbete i den kyrkliga konstens heliga tjänst! Må de bilder H:r Artisten framkallar, för släkt efter släkt väldigt predika, under det vi präster, den ena efter den andra tystna."

I sakristian hänger ett porträtt av klockaren och organisten P. Petersson, som Ludvig Frid målade under sin tid i Urshult. Det är kanske lättare att bedöma detta porträtt ur enbart konstnärlig synpunkt än den stora bildsviten i kyrkan. Själv har jag många gånger stått och tittat på denna praktfulla gubbe och liksom väntat på att han skall sträcka ut handen och bjuda ur sin snusdosa, som han håller i näven. Jag är övertygad om att detta porträtt tillhör det bästa Ludvig Frid någonsin skapat.

Så nog har vi i Urshult anledning att i tacksamhet erinra om konstnären Ludvig Frid och lägga en blomma vid den sten, som skall hugfästa hans 100:e födelsedag.

Statistiska uppgifter rörande Urshults församling för år 1954

Folkmängden den 31 december 1953	1.762	m.	1.543	kv.	=	3.305
Födda	20	„	20	„	=	40
Inflyttade från stadsförsamling	9	„	14	„	=	23
„ „ landsförsamling	30	„	43	„	=	73
„ „ utlandet			2	„	=	2
Döda	26	„	20	„	=	46
Utflyttade till stadsförsamling	15	„	19	„	=	34
„ „ landsförsamling	40	„	58	„	=	98
Överförda till boken över obefintliga	2	„			=	2
Folkmängden den 31 december 1954	1.738	„	1.525	„	—	3.263

FÖDDA.

Borgön:

Allan Thommy Wincent Rask 29/12.

Buskabult:

Rune Nils-Gustav Nilsson 26/5.

Bäckaskog:

Bert-Ingvar Rolf Charlie Svensson 11/2.

Degerbaga:

Britt-Christine Therèse Karlsson 6/2.

Karin Gertrud Elisabeth Persson 21/10.

Degersnäs:

Agneta Ulla Marie Rydberg 19/4.

Dunshult:

Karl-Anders Benny Nilsson 11/1.

Torgny Emanuelsson 22/8.

Yvonne Ann-Margret Hjalmarsson 12/11.

Stig Anders Törnqvist 26/11.

Esbjörnamåla:

Ingrid Marie Nilsson 13/2.

Frösjöbult:

Kent Jörgen Svensson 13/1.

Fålaboda:

Kerstin Irène Svensson 7/5.

Gröntebo:

Leif Ragnvald Johansson 24/12.

Gåsalycke:

Karl Ingmar Einar Johansson 22/2.

Havralycke:

Eva Ingegerd Helena Ingebjörk 22/5.

Hunnamåla:

Tommy Karl-Erik Eriksson 20/11.

Hätteboda:

Inge Lars Olof Karlsson 28/9.

Klasamåla:

Vanja Elise Eriksson 23/5.

Tommy Hans Eric Johansson 22/10.

Midingsbråte:

Conny Ingvar Nilsson 21/2.

Berit Mariann Håkansson 6/8.

Göran Roger Petersson 8/8.

Möllekulla:

Karin Ing-Marie Persson 26/6.

Ylva Anita Nilsson 28/6.

Eva Rose-Marie Svensson 7/9.

Britt Ann-Louise Rydberg 24/10.

Karl Hasse Urban Malmström 1/11.

Lise-Lotte Birgitta Lindqvist 9/11.

Ölovslycke:

Dan Lars-Gunnar Magnusson 16/7.

Rössvik:

Jan-Åke Fransson 8/1.

Ingrid Gun Katarina Forzén 21/1.

Karl Göran Peter Leonardsson 24/5.

Stengårdsslätt:

Märta Ingrid Kristina Löndahl 6/9.

Sundslätt:

Stig Åke Nilsson 19/8.

Urshult:

Tommy Walter Harley Axelsson 30/1.

Utnäs:

Eva Barbro Kristina Petersson 11/6.

Mia Ingrid Yvonne Svensson 3/8.

Västerbotorp:

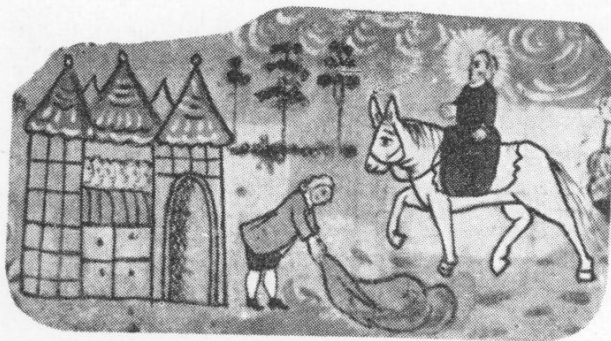
Siv Britt-Mari Johansson 15/6.

Älmehult:

Lena Margareta Almqvist 3/7.

DÖDA.

- 6/1 Johan August Olofsson, Borgön, född 31/7 1870.
6/1 Emma Kristina Fohlin, f. Johansson, Hunnamåla, född 19/1 1870.
11/1 Amanda Gustafsson, Buskahult, född 11/2 1870.
12/1 Nils Johan Bengtsson, Hultalycke, född 27/12 1869.
13/1 Märta Dorotea Petersson, Dala, född 6/2 1909.
25/1 August Danielsson, Berg, född 12/2 1872.
7/2 Anders Hultman, Klasamåla, född 31/1 1867.
10/2 Siv Britt-Marie Yvonne Ursfält, Möllekulla, född 27/8 1953.
11/2 Sven Erik Svensson, Örnshult, född 7/10 1886.
4/3 Sara Kristina Nilsson, f. Jonasson, Bosgården, född 8/12 1873.
5/3 August Leon Strand, Ursdal, född 17/12 1884.
20/3 Axel Arvid Berggren, Buskahult, född 31/8 1878.
22/3 Anna Katarina Petersson, f. Svensson, Frösjöhult, född 12/9 1864.
26/3 Johan Erik Mattisson, Ekbacka vårdhem, född 12/12 1862.
30/3 Augusta Olofsson, f. Lindahl, Möllekulla, född 6/9 1866.
3/4 Josua Johansson, Västerbotorp, född 25/12 1866.
5/4 Per Johan Lorentz Aschan, Esbjörnamåla, född 7/5 1876.
4/4 Gottfrid Johansson, Hätteboda, född 18/1 1882.
17/4 Johan Algot Svensson, Dunshult, född 13/2 1872.
18/4 Per Emil Magnusson, Ekbacka vårdhem, född 17/7 1879.
29/4 Johan August Bengtsson, Skallerlid, född 24/9 1878.
2/5 Jenny Olivia Karlsson, f. Svensson, Ugglekull, född 25/3 1874.
25/5 Nils Herman Jönsson, Ekbacka vårdhem, född 26/3 1871.
6/6 Per August Lindahl, Torsatorp, född 27/1 1886.
10/6 Karolina Karlsson, å församlingen skriven, född 17/1 1882.
17/6 Sven Gunnar Julius Petersson, Älmehult, född 29/1 1908.
19/6 Johannes Svensson, Ekbacka vårdhem, född 15/12 1862.
23/6 Anna Vilhelmina Nilsson, f. Karlsson, Aramo, född 12/4 1892.
29/6 Kristina Johannesson, f. Magnidotter, Karatorp, född 17/5 1862.
30/6 Johan Vilhelm Gustafsson, Buskahult, född 6/4 1864.
6/7 Frans August Karlsson, Ekbacka vårdhem, född 4/9 1875.
8/7 Karolina Svensson, f. Nilsson, Rössmåla, född 13/7 1872.
18/7 Sten Erik Adamsson, å församlingen skriven, född 19/12 1886.
10/8 Matilda Magnusson, Ekbacka vårdhem, född 10/10 1883.
26/8 Ida Maria Ljungberg, f. Karlsson, Möllekulla, född 25/7 1855.
Var vid sin död församlingens äldsta medlem.
10/9 Frans Gottfrid Persson, Buskahult, född 26/8 1882.
20/9 Elin Pihlgren, f. Johansson, Råveboda, född 28/1 1884.
29/9 Johan Gustaf Magnusson, Ekbacka vårdhem, född 19/10 1878.
7/10 Hilda Charlotta Johannesson, f. Apelqvist, Aramo, född 13/10 1877.
18/11 Karolina Svensson, f. Bengtsson, Ekbacka vårdhem, född 4/10 1870.
19/11 Karl Vilhelm Svensson, Skillingsmåla, född 30/5 1881.
3/12 Amanda Johansson, f. Håkansson, Kärrsgärde, född 5/11 1873.
12/12 Sven August Johannesson, Ekbacka vårdhem, född 31/7 1874.
16/12 Ingrid Katarina Samuelsson, Trehörna, född 27/5 1872.
17/12 Johanna Matilda Gustafsson, Kämpamåla, född 1/12 1882.
30/12 Emil August Andersson, Hätteboda, född 30/10 1872.

Hört och hänt 1954.

Vackraste vägen i pingst har Expressen (3/6) funnit mellan Växjö och Simrishamn. På den passerar, helst på cykel eller moped, de tre "vita" samhällena *Urshult*, *Villands Vånga* och *Kivik*, där 200.000 fruktträd stå i blom. På en karta berättar man följande om *Urshult*. "Blommande äppel- och päronträd som en driva av snö ned mot sjön *Åsnen*. Avstickaren ned mot sjön för till landets enda fruktodlarskola på en sluttning mot sjön. I *Urshult*: Kafé *Rävabacken* med utsikt över äppelblommen och sjön. Där finns också bad." Så nu har tydligen vår lilla kaffestuga blivit en sevärdhet.

*

Fjärdingsman är en titel som försvunnit under året genom den nya polislöneuppgörelsen. "Många har haft en viss klockarkärlek till den", skriver *Polistidningen*, "bakom titeln har ofta gömt sig bygdens klockarfar med både pondus och anseende. Nu försvinner den och hade vi en klocka skulle vi klämta några gånger till avsked." Red. tycker, att *Polistidningen* kunde ha inköpt en klocka och låtit dess klang blandas i den kör, som ännu sörjer varje färgstarkt ord, som mister sin användning i svenskt språk.

*

Den lilla smidiga illern har härjat i hönsgårdarna och på sina håll med sitt blodsgarbett anställt stor hönsdöd. Man tror, att det är fråga om tamillrar, som uppfötts för utrotning av vildkanin för några år sedan, som nu rymt, förvildats och förökat sig och

naturligt nog söker sin föda på lättillgängligaste ställen.

*

Ur *siffermassorna* från 1950 års folkräkning kan man nu plocka upp några korn också från *Urshult*. Det året fanns här 670 egna företagare, 130 tjänstemän och 595 arbetare. Av dessa var 822 sysselsatta i jordbruket, 250 i hantverk och industri, 65 i samfärdsel, 114 i handel, 44 i offentligt tjänst och 44 i husligt arbete. 56 blir över utan angiven grupp.

*

Borgön kommer att bli landfast med *Sirkön* genom en enskild väg om 250 m., som gårdsägarna på ön kommer att anlägga. *Söderbygdens* vattendomstol har meddelat tillstånd. Vattencirkulationen skall förmedlas genom en kulvert om 1,8 m. diameter.

*

Marginalpoeterna i de stora tidningsdrakarna fångar ofta i en skickligt formad vers det lustiga i någon dagshändelse. De småländska "nattklubbarerna", saliga i åminnelse, var givetvis godbitar för stockholmspressen. I en liten strof (*Dag. Nyh.* 21/4) funderar en vanlig hederlig kronobergare på vad "är det som väsnas i *Markaryd*" och gör några roliga kommentarer till hur "veckvillt och märkvärdigt de bär sig åt om natten i *Kronobergs län*". Ingenting av detta har med *Urshult* att göra, men poeten har anknutit strofen till den gamla fördomen om "Luther och brännvin", som allt för mycket betonades i ett tidigare reportage från *Urshult* i samma tidning.

*

Hunnamåla krok får från och med 1 juli daglig post ända fram till gården *Brevik* alldeles i närheten av *Klasahall* i *Mien*. Detta har möjliggjorts genom att en dålig, svårframkomlig och framförallt krokig enskild väg med bidrag av statsmedel omlagts och grundförbättrats.

*

"*Knivabere från Urshult*" löper genom dagspressens rubriker efter ett stort släktslagsmål nere i Blekinge. Den beteckningen skäms vi nog lite för numera, men den dyker gärna upp, när någon urshultsbo, ny eller gammal, bär sig illa åt.

*

Kvinnobristen å landsbygden gör sig märkbar också i siffrorna från 1950 års folkräkning. En undersökning av tätortsförhållandena visar för Urshults samhälle 277 män mot 323 kvinnor.

*

Fruentimmersveckan apostroferades med ett stort upplagt reportage i Ica-kuriren (signum Anne Marie Rådström) från Urshult med Sara, Margareta, Johanna, Magdalena, Emma och Kristina samlade i prästgården med förning i form av namnsdagsbarnens favoritkakor. Här introducerades *Urshultskakan*, och vi kan inte neka oss nöjet att också agera kokbok ett slag och meddela receptet till denna, trots att den genom ett av tidningen bekostat kort redan är välkänd och avsmakad i bygden.

250 g margarin, 2 msk socker, ½ dl vitt vin eller äppelmust, 1 ägg, 1 kryddmått muskotblomma, 250 g vetemjöl.

Fyllning: ½ kg äpplen, 100 g russin, 50 g sötmandel, 50 g socker.

Alla ingredienserna till mördegen blandas samman och arbetas väl. Kläd en väl smord tårtform med degen. Fyll så kakan med de skalade, skivade äpplena, varvade med russin, hackad mandel och socker. Grädda i medelvarm ugn (ca 200°). Serveras som kaffekaka eller som dessert — i sistnämnda fallet med vispad grädde eller vaniljsås.

*

M/s Ekefors (kommer ni ihåg båten från försättsplanschen i fjor) råkade mitt upp i oroligheterna i Guatemala, då en rebellgrupp "med vänligt stöd av en stormakt i norr" jagade bort den kommunistvänliga regimen i landet. Fartyget blev kvarhållet i Guatemalas hamnstad Puerto Barrios, då rebellerna gjorde en framstöt mot staden och intog

den. Ingenting skadades ombord under kulregnet, som av kaptenen betecknas som en ganska stillsam företeelse.

*

Paratyfusspöket dyker upp då och då och får stora proportioner. Urshult blev prickat för ett fall av sjukdomen i Karlshamn, där en liten flicka smittades efter bad i Mieån. Och tillägger den sanningskära korrespondenten: "Mieån flyter genom Urshult, där det finns ett par gårdar med paratyfussmitta." Hur det är med det senare är oklart och outrett, men att Mieån skulle flyta genom Urshult är en sanning med som man säger "stor modifikation".

*

Granarna blommade i rött och brandgult vackrare och rikligare än på länge och frömjölet fördes av vinden ut över allt och alla i bygden. Sjöarna belades med en gul hinna, som av bläst och vågor fördes in mot stränderna. Ofta ruttnade denna beläggning i värmen och spred en stark stank, som hindrade det lilla badliv, som kunde utveckla sig under en i övrigt regnig sommar. Det blev också ett rikt kottår, granarna dignade av svällande kottar och ekorrarna får ett rikt vinterförråd. De gamle erinrade sig 1918, då blommade också granen rikt och vackert och då blev det en fruktskörd, större än i mannaminne. Så det blir nog ett rikt fruktår i år också, menade man. Det gamla märket slog ju bra in.

*

Efter ett mistelfynd letade Kronobergs läns naturvetenskapliga förening under en utflyktsresa hos P. M. Magnusson i Duns-hult. I en gran på sina ägor hade denne för något år sedan funnit en häckkvist plus mistel, som utställdes i Smålandspostens depeschfönster. Misteln är i och för sig en rar växt i våra bygder, men den förekommer som parasit på lövträd, främst lind. I Duns-hult hade den parasiterat å gran och det hade varit ett unikt fall, om fyndet kunde verifieras. Tyvärr hade utställningsföremålet kastats bort. Ett foto finns, men dess

skärpa talar snarare mot än för artbestämningens riktighet.

*

För rattfylleri togs en urshultsyngling två gånger på ett halvt dygn. Den nyheten spreds genom pressen och nog skämdes vi i Urshult en hel del över den dåliga reklam somliga kan göra för vår vackra bygd.

*

Ända till Amerika spred sig nyheten att frisör Nils Olson haft 19.000 blommor på den praktfulla porslinsblomma (Hoya carnosa), som gläder honom och hans kunder i frisørsalongen. Det var så att tidningar i Växjö och också annorstädes i landet publicerade en bild och en skildring av Olsons blommor och en dag kom i ett brev från Amerika ett litet klipp ur en svensk-amerikansk tidning om den stora blomningen i Urshult. Detta är god reklam för bygden.

*

I Saganäs i Stenbrohult har man vid renovering i en gård funnit en Abraham Clemetsson-målning bakom gamla tapetlager. "Målningen föreställer en kristusgestalt stående å jordklotet, som är delat i mörker och ljus. På dess vänstra sida finns himlavalvet och stjärnorna, medan solen på högra sidan återger manliga drag. Vidare märker man Svanens stjärnbild, Pelikanen förtärande sina ungar, en påfågel med ordet Rafael och Jacob med fåglarna." (SDS 28/1).

Målningen är inte signerad men året 1793 är tydligt angivet. Motivet återfinns på en av de målningar av Clemet Håkansson, som äges av Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

*

Vid Pomologiska föreningens årsmöte i Skövde på sensommaren hade överstelöjtnant Knut Stanler i Urshult velat bjuda på den cider han tillverkat för husbehov, berättar han själv.

Husbehovstillverkning är tillåten. Men eftersom mötet arrangerats på en restaurang, måste cidern prissättas som vin och beläggas med skatt och sen säljas av stadens systembolag. Då cidern kostar ungefär lika mycket som pilsner, blev den för dyr genom skattepålägget, och det hela fick förfalla. Resultatet blev, att mötesdeltagarna drack utländskt, dubbelt så alkoholstarkt vin i hägnet av den nykterhetsfrämjande rusdrycksförordningen.

*

Den nya generalstabskartan över våra bygder i skala 1:50000 har nu kommit i handeln och ersatt den gamla i skala 1:100000. Tidigare har de ekonomiska kartorna i skala 1:10000 färdigställts. Alla betyder ett oerhört stort framsteg och deras värde kommer att bestå i 100-tals år framåt. I en notis i Urshults Krönika 1953 framställdes en förhoppning, att de å kartorna vidtagna namnkorrigeringarna göras "med varsam hand, så att inte ett fel tagits bort och tio värre kommit istället". Tyvärr finns nog anledning till kritiska erinringar. Det tycks som vederbörande kartritare, som ju vistades här långliga tider, ibland har missförstått dialektuttalen å namnformerna och så har en del stavats fel å kartorna. Så har t. ex. den lilla Kalvsjön blivit kallad Kallsjön och nog är det ungefär så det låter i folks mun. Att namnet är Kalvsjön framgår bl. a. av Kartan över Urshults Prästgård 1696 (se Urshults Krönika 1950). Det är

viktigt att alla dylika fel rättas och noteras. Annars blir felet så bestående, att det i framtiden anses vara rätt. Om därför någon läsare av dessa rader träffar på en felaktighet så anteckna denna och det rätta namnet, gärna med en motivering, och meddela Krönikan resultatet.

*

Djupfrysningen som gett så många uppslag åt matkultur och hemarbetets förenkling, har också nått vår bygd. Stationära boxanläggningar har åstadkommits i Vemboö och Urshult, några funderar på att skaffa sig egna frysboxar, kurser och föredrag har ordnats och man har livligt debatterat vilket system, som är bäst.

*

Kungsfiskaren, en ovanlig gäst i våra vatten, såg Nils Olson flyga förbi sig under en promenad längs järnvägslinjen utmed kyrkviken den 17 januari. Det var omöjligt att taga miste på denna fågels sällsamma utseende och särpräglade flygstil. Den i Sverige förekommande arten *Alcedo ispida* är sällsynt häckande och fridlyst. Den är ovan blågrön, undersidan roströd och fötter röda, längd 18 cm.

*

Generaldirektören Upmark har uppmärksammat Urshults Krönikas lite spetsiga angrepp mot järnvägsmyndigheternas sätt att sköta omvårdnaden av Urshults järnvägsstation och begärt redogörelse från sina ansvariga underordnade om vad som åtgjorts i saken. Vederbörande ha begärt bemyndigande att verkställa ombyggnad och nu få vi hoppas att detta snart blir av. Det var bara det vi ville!

*

Också på annat sätt har Urshults Krönika fått vara "vår andes stämma i världen". Vår lilla notis om kyrkstallarna i Urshult uppmärksammades av riksantikvarieämbetet, som skickade en man hit för att undersöka vad som kunde och borde göras för att rädda det som fanns kvar. Resultatet blev ett till-

fälligt rivningsförbud, tills ämbetet hunnit besluta i saken. Hur sedan gått härmed, känner Krönikan icke till. Kvar står dock frågan, hur frågan skall lösas ekonomiskt. Nog borde de kyrkliga myndigheterna påta sig kostnaden, även om den sett ur rent praktisk synpunkt kan kritiseras. Det rör sig här om helt andra värden, svåra att hävda ekonomiskt. Utgiften kan, som tidigare sagts, med gott samvete belasta kontot "till kyrkans prydande".

*

Rekordskörd av frukt hade man i år i Urshult i Småland, men det var ändå det sämsta året för odlarna sedan krisåren i början på 1930-talet. C:a 2 milj. kilo äpplen har man fått men priserna är så dåliga att det inte lönat sig att tillvarata 10.000-tals kilo. För Gravenstein, vårt finaste äpple, får odlarna 40 öre kilot. Inne i Växjö kostar samma äpplen sedan 1:80 kg. En rekordskörd till och...

Bildtidningen *Se* kostade på sig denna lilla notis om vår fruktskörd. Fråga är om bedömningen är riktig. Nog är det roligt för en fruktodlare att få bra betalt för all frukt oavsett sorter och kvalité, men en riktig odling kan icke byggas å lösa boliner. Ett år som det gångna hjälper oss kanske att skönja de stora linjer efter vilka vi måste arbeta för att odlingen skall bli en odling av format, som rymmer inom sig en fond av trygghet. Ännu en gång har väl besannats, att välskötta odlingar med få sorter klarat sig bäst. Problemet att lösa är hur mindervärldiga kvaliteter och sorter skall kunna tagas bort från fruktmarknaden. Många förslag har väckts. Det mest radikala är att draga upp alla dessa träd, men vem skall besluta om detta. Det finns dock användningssätt även för denna frukt, som börjat vinna framgång och andra står på lur.

*

Föreläsningsföreningen redovisar för verksamhetsåret 1953—1954 12 föreläsningar med 747 åhörare, d. v. s. 62 pr föreläsning. Dessutom tillkommer Bokens Dag med 101

deltagare och 12 filmaftnar med 955 deltagare, d. v. s. 79 pr filmafton. Kyrkskolan ökar dock på statistiken här, varför det är felaktigt att göra slutsatsen att filmerna "dra" mer än föreläsningarna.

*

En stor teaterkväll var det, då Björn-Erik Höijers skådespel "Isak Juunti hade många söner" gavs i Skyttepaviljongen blott några månader efter den starkt lovordade urpremiären i Stockholm. Tillslutningen var alltför ringa, mest att beklaga för dem som icke sökte sig dit. Teaterintresset syns ha stagnerat, trots att det nu finns utökade möjligheter att se god teater både i Vemboö och Urshult.

*

Fruktodlingsskolan har ännu bekymmer med elevanslutningen, så mycket mer som efterfrågan å utbildade fruktodlare är stor. Här finns således ett behov, som inte kan tillfredsställas, här finns en skola med stora utvecklingsmöjligheter, och så tar ungdomarna inte chansen att kosta på sig en utbildning, som kommer att ge valuta. Man frågar sig varför? Det har hittills bara varit manliga elever. Är inte fruktodlaryrket ett yrke som passar flickorna mycket bra? Visst är det hårt och smutsigt ibland, men man kan ju hitta flickor som bilmekaniker och murare ibland. Vem blir den första kvinnliga eleven? Eller finns det reglementsensliga hinder för sådana?

*

Bankföretagen i bygden arbetar framgångsrikt. Urshults Sparbank är ett gammalt stabilt företag, där insättarbehållningen ökats med ytterligare kr. 377.846:93 och reservfonden nu motsvarar 5,65 % av insättarnas behållning. Urshults jordbrukskassa verkar också som sparbank, men dess största betydelse synes vara att hänföra till förhållandet att fruktcentralens och mejeriföreningens avräkningslikvider sker med checkar genom kassan.

Urshults kungsäpple, vårt röda och lättsålda juläpple, har en outredd tillkomst-historia. I Dahls Pomologi förmodas, att det skulle vara synonymt med det i Nordtyskland odlade Mecklenburger Königsapfel. Om så vore, skulle äpplet kunna ha kommit till våra bygder icke så mycket från trettioåriga krigets veteraner som från de av våra soldater, som deltagit i olika svenska krig i Pommern. Ympkvistar från detta nordtyska äppelträd har införskaffats och ympats å grundstammar å fruktodlingsskolan. I år bar grenarna frukt, tre äpplen — men det var inte Urshults Kungsäpple. Hur länge Urshults Kungs existerat här och hur det kommit till världen är alltså ännu lika outrett.

FOTNOT.

Det i Dahls Pomologi anförda förmodandet enligt ovan grundas på en undersökning, som direktören Fredr. Ulriksen gjorde på uppdrag av Sveriges Pomologiska Förening, publicerad i föreningens årsskrift år 1909. Redan 1906 hade fråga väckts, hur några blekingska fruktsorter skulle namnges, bl. a. ett som vanligen kallades *Kungsäpple* eller *Rött Juläpple*. I samtida litteratur talas aldrig om Urshult eller Urshults kungsäpple och detta tyder på att Urshult ännu ej var upptäckt som fruktbygd. I redogörelsen nämndes, att äpplet ifråga "vid närmare undersökning" visat sig vara identiskt med *Mecklenburger Königsapfel*. Hur undersökningarna gjorts framgår icke, men då ett flertal verk, där sorten beskrivits, noga namnges kanhända de enbart var teoretiska. Ett äppelträd i Applakärr (en by i Hällaryds sn nära Trenså) sades vara 150 å 200 år gammalt. Det ligger nära till hands att anta, att vi fått äpplet närmast från Blekinge, dit vi alltid haft goda förbindelser, om det nu är samma äpple det är fråga om. Också i Urshult finns olika varianter av kungsäpplet. Att frågan om dess tillkomsthistoria är direkt knuten till fruktodlingens ålder och historia i Urshult är ganska självklart. Därför är det betydelsefullt att pusselbit fogas till pusselbit tills frågan är löst.

Moderna sorteringsmaskiner har nu tagits i bruk för att rationalisera packningen av urshultsfrukt. Fruktodlingsskolan och Ottossons Partiaffär var de första men fler kommer efter, när värdet av maskinsorteringen blir uppenbar.

*

Boklån är populära från det samordnade biblioteket i Urshult och slutsumman för året blir 2068 lån skönlitteratur och 364 facklitteratur. En bokdepå finns i Vemboö och boklådor utplacerade i Rösmåla och Högagärde samt å ålderdomshemmet. Kommunens myndigheter ha uppmärksammat detta och ökat sitt anslag för 1955 till 1.500 kr. En utmärkt lokal kommer dessutom att stå till bibliotekets förfogande i nya kommunalhuset.

*

Blomsterfonden för dödas minne har under året mottagit gåvor med 4.236 kr. Församlingskollektorna har inbragt 1.089 kr. och andra gåvomedel 505 kr.

*

För att möta variationer i skatteunderlaget har kommunalfullmäktige samlat överskottsmedel i en *skatteregleringsfond*, som nu omfattar 226.000 kr. Den kommunala inkomsten av nöjesskatt är 4.779 kr. men staten tar en större part eller 8.918 kr. Nöjet att ha hund i Urshult kostar 4.120 kr. För dödande av rovdjur har utbetalts 921 kronor.

*

148.250 kg. mjölk har sålts direkt till förbrukare från mejeriet i Urshult eller 6 % av den invägda mjölmängden. Resten har använts till smör- och ostberedning. Antar man att försäljningen av mjölk är den bättre affären, vilket är troligt, så drar man slutsatsen, att ju mer mjölk det dricks ju bättre går det för mejeriföreningen. Ökar därför folkmängden i samhället, så bättrar sig lönsamheten där. En ökning av turistströmmen på sommaren ger samma resultat.

KANSKE ETT ÅRTAL ATT MINNAS?

Under år 1770 planterades i Kronobergs län 3.684 st. fruktträd. Det vet man ur en rapport, som den framgångsrike landshövdingen Adam Johan Raab utfärdat. Men vet också att en länsträdgårdsmästare anstälts inom länet, mästare Anders Broberg, och siffran fruktträd är väl ett resultat av dennes verksamhet. Han skulle nämligen resa omkring i länet och vara allmänheten behjälplig vid anläggning av trädgårdar, plantera fruktträd etc.

År 1820 inflyttar en trädgårdsmästare Anders Broberg från Väckelsång och bosätter sig å Rörvik i Urshult. Nämndemannen Nils Håkanson äger denna gård och det syns, som trädgårdsmästaren är anställd av denne. År 1826 utflyttar Broberg till Hyllentorpet under Västerbotorp storegård men bosätter sig 1828 i Tingsås.

Namnlikheten mellan dessa båda är förbryllande, men det kan inte vara samma person. Det kan vara far och son och då blir uppgiften verkligt intressant. Det kan hjälpa oss att fixera ett datum i fruktodlingens historia i Urshult. Kanske varken mästare Broberg d. ä. eller d. y. har påverkat fruktodlingen här i någon anmärkningsvärd grad, men det finns tydliga skäl att närmare undersöka, vilken betydelse nämndemannen och sedermera riksdagsmannen Nils Håkanson i Rörvik, sedermera Hakekvarn och Ekefors har för fruktodlingens utveckling. Här ha vi ett tydligt exempel på att han redan år 1820 fått upp ögonen för fruktodlingens betydelse för bygden.

H. T.

BLOMMOR VID VÄGEN.

Skogschefer och sjösänkande ingenjörer visa sällan verklig förståelse för naturskönhet. I bästa fall kan de erkänna "en förtjusande utsikt". Men naturskönhet är oändligt mycket mer än så. Den är geologiskt drama, växtvärldens eviga kamp, tystnaden kring en dold djurvård och kring minnena av människors väg från vaggan till graven, sekel genom sekel. Allt sammanströmmade i betraktarens inre till något som kanske utlöser tacksamhet, gripenhet, längtan, saknad, stillhet, förlösande ro, lycka men ytterst ger en upplevelse av tidens och rummets ofantlighet — verkligen en stark sugande upplevelse! — och mitt i oändlighetsbilden placerar människan, mig själv, såsom trots allt en liten del av ett samman-

hang, en planta tryggt rotad i mylla av multnat liv."

(Yngve Flyckt i Expressen)

*

I den svenskspråkiga tidningen Nya Pressen i Helsingfors (8/6 1954) sammanfattar den amerikafödde göteborgskritikern Walter Dickson i några reflexioner kring Pär Rådströms roman *Greg Bengtsson och kärleken* dennes författarskap. Några rader i artikeln fångar *vår* speciella uppmärksamhet.

"De som upprättas i denna bok om kärleken är tillvarons Urshultsbor: romanen är dagtecknad "Santa-Cruz-Urshult-Stockholm 1952—53". Mellan dessa stationer svänger handlingen i *Greg Bengtsson och kärleken*: i snabbförbindelsernas tid är det sannerligen naturligt att färden går fort ut till men lika fort hem från de exotiskt ljudande orterna. Det är i denna vardagskvicka återfärd till livets Urshult som Pär Rådström är modern: han har fångat en ton i det moderna instrumentet som inte på andra håll fått komma till sin fulla rätt: det reklamfantastiskt exotiska och underbara som av det kåserikvicka snabbt slås ner i skoskaften."

Här är inte platsen att diskutera, varför det i och för sig riktiga omdömet skall förvillas bort i krångliga meningar med många kolon, bara att konstatera, att Urshult nu också håller på att bli ett litterärt begrepp. Håll till godo!

Det deklarerade värdet av inkomst av frukt inom Vemboö distrikt utgjorde för år 1953 384.570 kr. (Obs. tryckfelet i 1954 års krönika, där angivna priser och omdömen gälla för fruktskörden 1953 och icke för 1952). Fruktskörden blev detta år svag i andra än stora välskötta odlingar och därför blir siffrorna för Vemboö utslagsgivande. Om något avdrag för potatis, grönsaker och övrig frukt ej göres och detta istället får motsvara övrig inkomst i sock-

nen å frukt, så skulle en fruktskörd på 550.000 kg. uppnås, om medelpriset till odlare beräknas vara 70 öre detta år.

*

Utom i Åsnen har utsättning av fisk- yngel gjorts i Arasjön, Östra Ramsjön och Trehörnasjön och dessutom i Mien. Gädd- yngel och siklöja har utsatts i Åsnen i ordi- när omfattning. Ingen import kunde som beräknats ordnas av danskt ålyngel.

FRUKTTID

Granatröd frukt på tusen tyngda kvistar
i luft och vatten, vart mitt öga ser —
den ljusblå vind, som genom löven listar,
blott smeker allt, men fäller intet ner.

Och hösten tystar själens långa fråga:
men vad är liv och vad är spegelbild?
Jag viga vill åt bådás glans och råga
en liten tid av skådan klar och mild.

A. Österling

SOCKNENS FRAMSTEG.

Alla i vår socken tycker nog inte, att framstegen i Urshults samhälle är gemensamma, men nog är det så ändå. Det är viktigt, att tätortsbebyggelsen blir så stor som möjligt här hemma när vi ändå inte kan hindra tendensen ditåt. Sämre för oss är om tätortsbebyggelsen bara utvecklas på andra håll. Denna utveckling främjas givetvis av allt, som förbättrar levnadsförhållandena.

Därför har vi med stort jämnmod burit de tråkiga gatugrävningarna, som orsakats av nybyggnaderna för *avloppets ordnande* i samhället. Grävmaskiner av olika slag har rasslat och dånat, sprängskott har ekat och pumpar har öst vattenkaskader. Men arbetet har gått framåt och vid årsslutet var första etappen klar och gatorna åter trafikabla. Vad man däremot starkt vill reagera mot är utformningen och placeringen av pumphuset. När man kommer nedför Prästabacken, så öppnar sig vid järnvägsövergången en av de vackraste utsikter vi har över sjön Åsnen och kyrkviken. Särskilt om kvällarna, när vattenytan speglar alla de skiftande färger aftonhimlen kan uppvisa, stannar många till för att njuta och se. Mitt i denna förtjusande tavla har man nu lagt ett trähus som mest påminner om ett ut-
hus, vars nytta och användbarhet är obestridd, men som dock brukar placeras i skymundan. Kunde man inte ha tänkt sig för en smula här? Det kan absolut icke vara nödvändigt att pumphuset skulle ligga just här. Varför har icke byggnadsnämnden reagerat? Har vi inte en s. k. stadsarkitekt numera som kritiskt nagelfar våra bygg-

nadsprojekt? Tillhör det inte dennes uppgifter att ingripa just i ett fall som detta?

Kommunalhusbygget har framskridit långt och vid årsskiftet kan man se, hur byggnaden kommer att omgestalta gatubilden. Det ser ut att bli ett trevligt hus med många nyttiga arrangemang till fromma för bygdens folk. Så återstår att planera resten av tomten, så att det hela blir en verklig prydnad för samhället.

Bostadsbyggandet har varit ganska stort under året, men mera behövs. Utöver de i Möllekulla uppförda husen har villabyggandet börjat taga fart även å Rössviksområdet. Då detta ligger utanför det område i stadsplanen, som först skulle bebyggas, har kommunalfullmäktige genom särskilt beslut måst lösa avloppsfrågan för detta område. Också å prästgårdsområdet har villa-bygge skett och flera följer här, sedan socknen övertagit äganderätten å marken här.

Tyvärr får vi ingen anledning att ägna oss åt den *nya kyrkskolan* i år, som utlovades i förra årets krönika. Skolan är i fullt bruk sedan ett år, men skolplanen blir icke färdigställd förrän år 1955. Någon invigning har därför icke skett och en längre beskrivning är måhända icke längre aktuell, när sådan kan ske.

För att de styrande i socknen lättare skola kunna tillvarataga socknens intresse, när nya projekt av företagsamhet yppar sig, har kommunalfullmäktige av ägarna till Möllekulla gård inköpt ett markområde, avsett som industriområde. För bostadsplaneringen har också mark förvärvats. Allt tyder på framsynt planering hos våra myndigheter.

Ur verksamhetsberättelserna.

HEMBYGDSPÖRENINGEN.

Flyttningen av den gamla 1700-tals säteribyggnaden å Odensvallahult har framskridit så långt, att vid årsslutet 1954 byggnaden stod på sin plats och under tak. Efter överläggningar mellan landsantikvarien, domänenverket och hembygdsföreningen enades man om en annan plats för byggnaden än den som ursprungligen avsetts å backen, ett beslut, som efter återuppförandet visade sig vara lyckligt. Byggnaden var synnerligen väl bibehållen och endast obetydliga delar måste utbytas. Dessa kunde ersättas med virke från den under året rivna gården i Kärr. En fullständig uppmätning och genomfotografering av byggnaden har verkställts och hos länsstyrelsen har styrelsen anhållit, att byggnaden nu skall registreras som kulturhistoriskt märklig byggnad.

SAMLINGARNA

har utökats med många gåvor, men genom bygget å Lunnabacken har registrering av dem icke kunnat ske. Redogörelse för gåvorna lämnas, när registrering skett. Det är annars tydligt, att sockenborna med allt större intresse omfattar hembygdsföreningens samlingar och detta är ju glädjande. När Odensvallahult blir färdigställt får föreningen stora möjligheter att bevara kulturhistoriska dyrgräpar från vår bygd och visa dem i riktig miljö.

SKYDD AV NATURMINNEN.

Till länsstyrelsen har föreningen hemställt att följande naturminnen i Urshults socken skall skyddas genom fridlysning:

Lunnabacken, i den mån denna icke redan är skyddad.

Sigfridsstenen och Sigfridskällan i Trehörna.

Knallahall och slungstenen å Bergs ägor.
Oxahall å Frösjöhults ägor.

Enbuskskogen å Frösön.

Moränavslutningen i Bastaremåla.

Ön Ramsö i Mien med ryolitförekomster, i den mån detta kan skyddas.

Följande fristående träd:

Ek å Olof Peterssens gård i Munkanäs.

Ek å Hilding Svenssens gård i Ekeberg.

Ek intill sockenstugan i Urshult.

Bok, kallad 12 apostlar å Hunshults ägor.

Bok å fruktodlingsskolans gård i Ugglekull.

Bok å Odensvallahult Södregård.

FRILUFTSBADET.

Strandområdet har befriats från de stora stenanhopningar, som samlades å norra delen av detta under den första planeringen, och hela stranden är nu tillgänglig för badande. Sand har påkörts och en stor sandlåda har iordningställt för småbarn. Husmodersföreningen har ordnat barnvakt under badsäsongen och skolstyrelsen har haft simundervisning. Den regniga väderleken minskade dock badfrekvensen. Kaffestugan har försetts med elektrisk spis och en del andra småförbättringar har gjorts. Servering har varit ordnad i utökad omfattning genom Turisttjänst. En bra brunn har grävts till tjänst för friluftsbadet och vandrarhemmet. Parkeringsplats har ordnats vid vägen med prydliga parkeringsskyltar.

VANDRARHEMMET

har fått ett kraftigt genombrott med 610 övernattningar mot 312 år 1953. I statistiken ligger Urshult på 15 plats av Smålands 31 vandrarhem. Räknar man från 9 städer med fördelaktiga lägen vid riksvägar och med större resurser, så ligger Urshult mycket väl till. NTO har haft en tonårskurs förlagd till vandrarhemmet och friluftsbadet. Några samlingsrum hade varit önskvärda för sådant kursarbete. Antalet besö-

kande var 480, varför många stannade flera dagar i vår bygd. Ökningen kan till stor del hänföras till den ökade bilturismen och den omständigheten, att vandrарhemmet hade lämpliga familjerum. Det slutliga färdigställandet av vandrарhemmet är nu synnerligen önskvärt.

HEMFLITS

mattvävstol måste undansättas för att rummet i vandrарhemmet skulle kunna brukas som familjerum. Användningen har därför minskats. Tillstånd har lämnats av fattigvårdsstyrelsen att placera vävstolen i åldershemmets hobbyrum och detta betyder, att mattvävstolen blir lättare tillgänglig under hela året och får stå i en ständigt uppvärmd lokal.

URSHULTS KRÖNIKA

har utkommit med sin 15-de årgång i ett 84-sidigt nummer, som mottagits med mycket stor välvilja. Dr. P. G. Vejdes gårds-historiska skildring omfattar nu 23 gårdar i Urshult. Distributionen har överlåtits till Hugo Svenssons Bokhandel, som redovisar, att 609 årsbetalande medlemmar och föreningens heders- och ständiga medlemmar erhållit sina exemplar. Dessutom har som tidigare ett antal arkiv, muséer, bibliotek och tidningar erhållit exemplar.

TURISTTRAFIKFÖRENINGEN

har haft minskade inkomster å sina båda stora fester, varför kapitaltillgångar måste tagas i anspråk för att finansiera verksamheten. Särskilt Blomningsfesten gick dåligt ekonomiskt, vilket kan förklaras av att kungens eriksgata tog intresset från andra samtidiga festligheter. Men kostnaderna för denna fest har gått i höjden och bidrar säkert att ge den mindre överskott. De minskade inkomsterna ger föreningens styrelse och arbetsutskott bekymmer, ty utbyggnad av turistfrämjande anordningar kan icke ske i önskad takt.

BYGDESTUGAN,

föreningens lilla trevliga stuga i Urshults

H. TARSTAD:

Skall gårdsnamnet Bosgård försvinna?

I den stora likriktning, som går över landet och tar sig olika former, har alltid det särpräglade och intressanta svårt att hävda sig. På plåtskyltar graveras de nummer vi nu ska föra med oss från vaggan till graven. De bakomliggande skälen för den omläggning av personbokföringen, som byggts upp å dessa plåtskyltar, är givetvis vettiga och ändamålsenliga, fattas bara annat. Det är bara det, att ett nytt system blir enklare och mera lättskött ju mindre grupper och namn det innehåller och det är i dessa för- enklingssträvanden, som det till synes ovä-sentliga men ur andra synpunkter nog så betydelsefulla så lätt raderas bort. Vi har ett tydligt exempel på detta just nu i Urshult.

Västerbotorp har av ålder delats i tre

samhälle, har under året försålts till Urshults Hantverks- & Småindustriförening, som av den tänker göra ett hem för dess verksamhet. Bygdestugan övertogs år 1942 från Bydegillet, som flyttat en stuga från Assartorp och ombyggt den till en övnings- och samlingsplats för folkdansverksamheten. Byggnaden renoverades grundligt i samband med överlåtelsen, marken inköptes och en liten men god och användbar samlingslokal kunde ställas till förfogande under de år andra möjligheter faktiskt var uteslutna. Föreningens andra ägodelar fick plats i uthus och vindvåning. När Rävabacken inköptes och huvudverksamheten förlades dit minskades behovet av denna fastighet och detta föranledde ett årsmötesbeslut om försäljning. Styrelsen och arbetsutskottet är glad över att Bygdestugan kunde försälas till annan ideell organisation och därigenom räddas som samlingslokal för småföreningar i bygden.

olika gårdsgrupper, Store- och Lillegård samt Bosgård. I gängse tal har man med Västerbotorp menat Store- och Lillegård, medan Bosgård varit som en gård för sig med sitt eget namn. I det nya systemet försvinner tilläggen till gårdsnamnet Västerbotorp och Bosgård blir bara nr 1 och de övriga 2 och 3 till det ursprungliga namnet. Ägarna till gårdarna med namnet Bosgård upprördes av att se sitt gamla traditionsrika namn försvinna för ett nummer och sökte den 20 januari 1954 i en till lantmäteristyrelsen ställd skrivelse ändring i denna nyordning. De ville att gårdsnamnet Västerbotorp nr 1 skulle utbytas mot den gängse benämningen Bosgård eller Bosgården. Som skäl för sin anhållan anför gårdborna utom anförd hävd av namnet Bosgård, den rika traditionen kring namnet Bo, som är knutet till denna gård (och som vi inte behöva gå in på här) och så den viktiga omständigheten, att Bosgård ligger helt avskild från byn Västerbotorp med nummer 2, 3 o. s. v. å gårdarna. Med ansökan följde ett intyg från församlingens kyrkoherde, som vitsordade, att namnet Bosgård är gängse namn för ortens befolkning. Han kunde också verifiera, att namnet å gården i en vigsellängd för åren 1729—1733 och 1750—1766 skrives å hemmanets första uppslag Westerbotorp Bosgård och å de övriga uppslagen Bosgården. I husförhörlängden 1781—1792 har stavningen ändrats till Westerbotorp Bossgård, resp. Bossgården.

Överlantmätaren vidarebefordrade ärendet redan den 25/2 med eget yttrande, vari inhämtas, att namnformen Västerbotorp Bossgård förekommit alltsedan storskiftet 1781. Han är dock tveksam, om framställningen bör bifallas. Inskrivningsdomaren har meddelat överlantmätaren, att hinder för namnändring icke föreligger ur inskrivningssynpunkt.

Ortnamnskommissionen får yttra sig i frågan och har den 11 mars ingenting att erinra mot namnändringen, då den utrett i småländska handlingar och äldre topografisk litteratur, att gården har anknytning till

gammal tradition kring namnet Bo och därför kallats Bosgård. I lantmäteristyrelsens eget arkiv har iakttagits att namnet Bosgård (med olika stavning) i kombination med Westerbotorp (olika stavning) förekommit å kartor och handlingar alltsedan 1660. Hela utredningen synes peka direkt på att skäl mer än nog fanns för att godkänna gårdbornas anhållan, men med en s. k. västgötaklimax avslutas lantmäteristyrelsens skrivelse av den 29 mars 1954 sålunda.

”På grund av vad sålunda utrönts och då såvitt framgår av Eder skrivelse någon ändring av den nuvarande benämningen å ifrågavarande jordregisterenhet ej synes erforderlig, lämnar Kungl. lantmäteristyrelsen den av Eder gjorda framställningen utan bifall.”

Det är inte utan man tycker, att lantmäteristyrelsen efter en verkligt omsorgsfull och noggrann utredning av frågan, när den till sist skall formulera sitt beslut, har glömt bort vad frågan ursprungligen gällde och så sagt det enklaste ”icke bifall”.

Det gällde ju här att rätta tilläggsnamnet Bosgård, som i den nya ordningen hade ersatts av ett nummer. Samhörigheten med Västerbotorp har ju aldrig bestritts i anhållan, men eftersom detta namn icke ingår i allmänt talesätt här i bygden, så ansågs det riktigare att få det gängse namnet erkänt som gårdsnamn. Då kunde detta räddas, åtminstone tills ännu en ny ordning plockar bort alla gårdsnamnen och ersätter dem med ett nummer till Urshult.

Enligt vad Krönikan erfarit, som det heter i större avisor, kommer gårdborna icke att låta sig nöja med beslutet, utan går till högre rätt. Må de vinna bättre framgång där!

Foto: Stig Israelsson 1953.

NOTFISKE VID KÄRRASAND.

I Åsnen försvann nog detta slags yrkesfiske samtidigt med att f. hemmansägaren och fiskeriinstruktören Johan Johansson gick ur tiden 1946. Jag minns från min tidiga barndom, hur Johansson med hjälp av sina söner bedrev sitt notfiske bl. a. vid Kärrasand. Man kunde, då noten dragits in, ofta få ett knippe fisk med sig hem av Johansson. Detta kanske för att man varit en så intresserad åskådare.

Nu användes notfiske endast någon enstaka gång för utrotning av "ogräsfisk". Bilden är tagen vid ett sådant tillfälle, då fiskerikonsulanten B Johansson i Växjö, en av den gamles söner, organiserade fisket.

Foto: Stig Israelsson 1953

HUMLEPLOCKNING.

"På Humlegårdars skiötande och ansande använda desse Inwånare en trägen och gagnande flit". Så kunde Samuel Krok säga redan år 1749 i sitt "Tal om Urshults pastorats inbyggares seder". På senare år har en del småbrukare, bl. a. i Urshult, återupptagit denna gamla näringsgren. På denna bild håller två flickor på att plocka "kottar" från de nerlyfta rankorna hos Gustav Martinsson i Kärr.

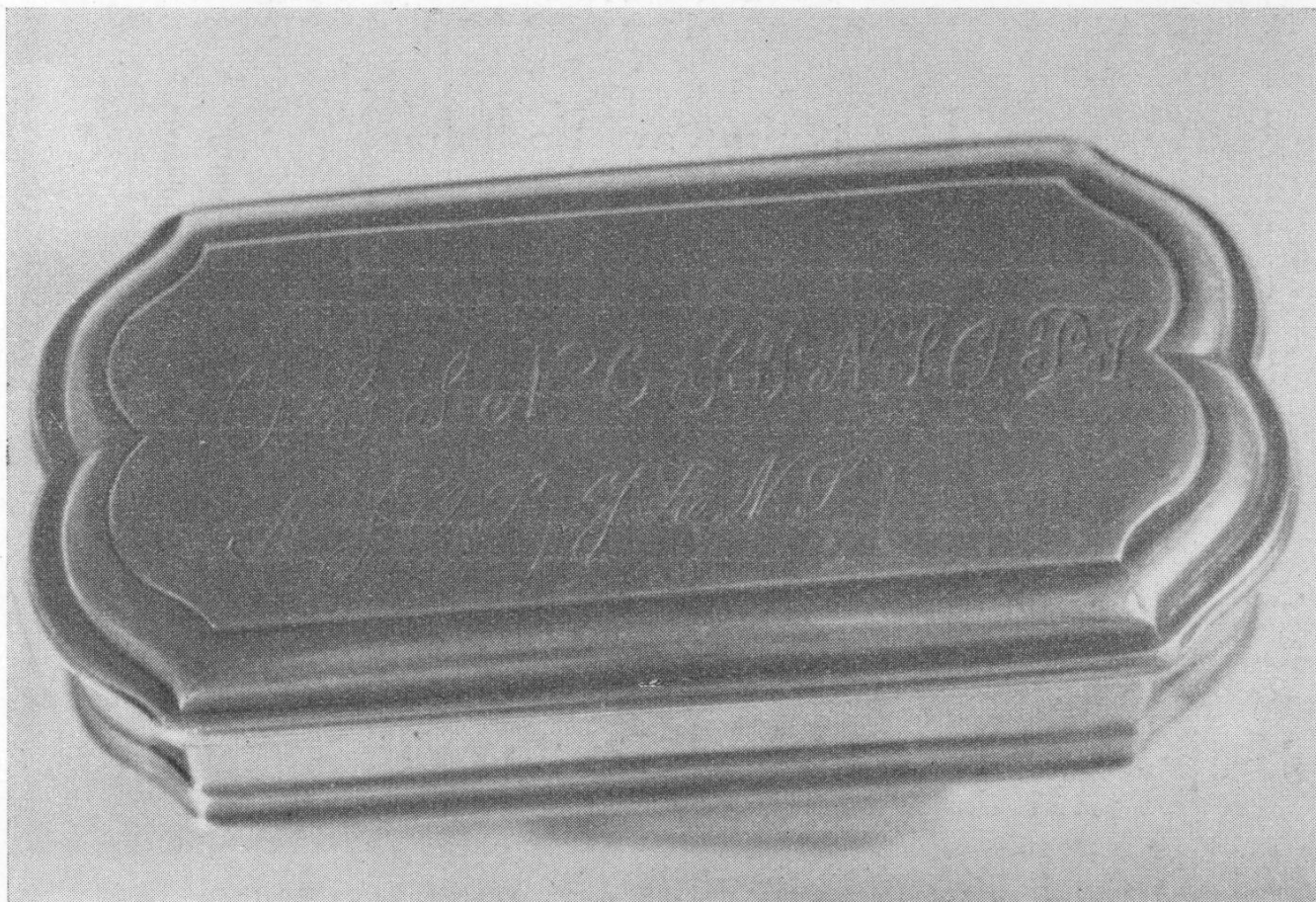

Foto Hugo Svensson 1954

EN SNUSDOSA AV SILVER.

I kvarlåtenskapen, som den urshultsfödde sjömannen Peter Rolofsson efterlämnade i Amsterdam vid sin död i slutet av 1700-talet, fanns också en snusdosa av silver. I min skildring av hans ur vår synvinkel ovanliga livsöde (uppsatsen *En holländsk obligation* i Urshults Krönika 1954) nämnde jag också silverdosan och konstaterade att det "hade varit roligare, om denna lilla tingest i hans kvarlåtenskap hade bevarats till vår tid". Döm om min förvåning och glädje, då en dag f. hemmansägaren Johan August Nilsson i Grönteboda ringer mig och omtalar, att det måste vara Peter Rolofssons silversnusdosa, som han har i sin ägo. Dosan har gått i arv från far till son i släkten och ägarens initialer finns inristade å locket. Sex generationer har ägt den lilla vackra dosan och bjudit ur den vid högtidliga tillfällen.

Så tydas initialerna:

O. G. S. Olof Gummesson

N. O. S. Nils Olofsson

P. N. S. Pehr Nilsson

O. P. S. Olof Persson

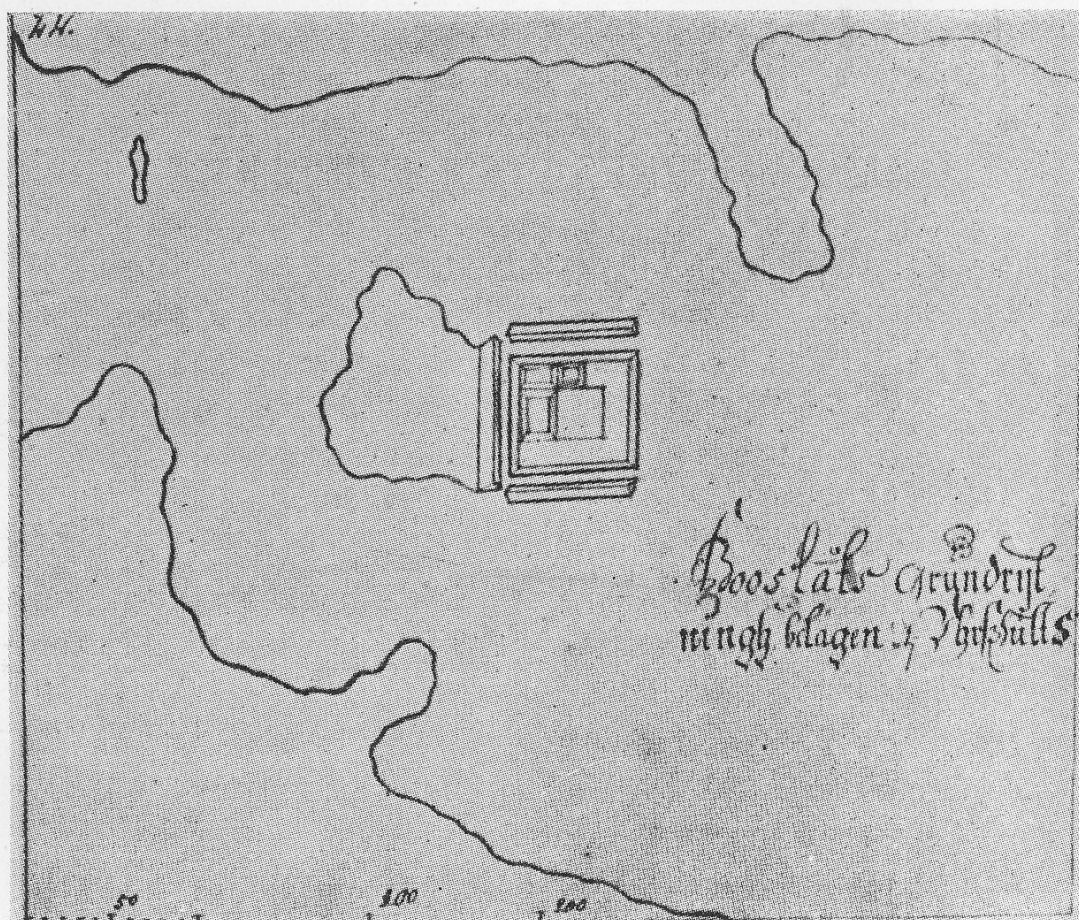
N. J. O. S. Nils Johan Olsson

J. A. N. S. Johan August Nilsson

Olof Gummesson var Peter Rolofssons far och Nils Olofsson hans äldre bror. Samhörigheten med hollandssjömannen är således klar. Silverstämpeln är icke svensk och Nordiska Museets silverexperter har funnit, att det rör sig om Amsterdams stadsstämpel. Mer bevis torde icke behöva avvägbringas för att visa, att Peter Rolofssons fina lilla silverdosa, en gång ett vanligt bruksföremål, under sex generationer vårdats som en klenod, även sedan man glömt dess ursprung. För den som roar sig med att leta i gamla papper efter glömda öden och sammanhang, ger ett bekräftande vittnesbörd som denna lilla, förtjusande silverdosa något, som man kunde kalla obeskrivlig fröjd.

H. Tarstad .

Utgrävning av Bosholme?

Bosholme, efter And. Ekeboins karta 1691

Min lilla uppsats om vikingaminna i Urshults Krönika 1953 har gett anledning till kritiska erinringar, inte minst inom Krönikans egen redaktion. Medicinalrådet Karl Loberg, som har det gamla traditionsmaterial kring kung Bo och kung Hake mera i blodet än en inflyttad "utböling" som jag, har vid flera tillfällen med stor energi förfäktat den meningen, att detta traditionsmaterial måste ges största värde vid bedömandet av vår äldsta historia. Han menar, att om man inte gör detta, så får vi ingen historia, ty det är ju inte så säkert, att våra förfäder samlat dokument och fakta på

hög, för att vi ska kunna verifiera svunna händelseförlopp. Åsiktsskillnaden mellan oss har gett anledning till animerade debatter, bl. a. vid ett sommarbesök å Bosholme.

Nu är kanske åsiktsskillnaden inte så stor. Åtminstone är det lätt att radera ut den, fast det kommer att kosta pengar. Min åsikt är ju den, att det är svårt att peka på några kända fakta, som hänvisar borg ruinerna å Bosholme och å Kungsholmen vid Hackekvarn till vikingakungar och vikingafärder ut över haven i öster- eller västerled. Endast sekundärt syns borgruinerna ha anknytning till denna tid. Traditionsmaterial

En gammal gårdsbyggnad försvinner.

Efter Karl XI:s reduktion blev hemmanen Kärr och Karatorp tillägghemman till Munkanäs kaptensboställe (eller majorsboställe som det senare benämnts). Hemmanet Kärr var delat i tvenne gårdar med var sin arrendator. Mangårdsbyggnaderna till dessa gårdar var ursprungligen en s. k. dubbel parstuga. Denna sammanhängande parstuga försvann år 1842, då ny byggnad uppfördes å den ena gården. Den andra ryggåsstugan kvarstod å sin plats till 1898, då den revs

och ersattes med den högre upp belägna byggnad, som Gustaf Martinsson nu bebor. Det torde då ha varit den sista byggnad i socknen av denna typ, som användes som mangårdsbyggnad. Men år 1842 hade den ena parstugan försvunnit och på dess plats uppfördes den byggnad, som ses här ovan och som under år 1954 rivits och försvunnit.

I början av 1800-talet hette arrendatorn å denna gård Per Larsson, född 1786, för-

let i form av visor och sägner får ingen större betydelse; förrän det på något sätt kan verifieras.

Finns det då någon möjlighet att göra detta? Ja, det finns det. En vetenskaplig utgrävning av resterna av borgen å Bosholme skulle säkert ge tillräckliga vittnesbörd för att avgöra bebyggelsens och borgarnas historia. De sporadiska utgrävningsförsök, som gjorts, har plockat upp några smärre föremål ur jordhögarna därute, men några bevis utgör de knappast för vare sig det ena eller andra. Vore det inte en verkligt stor uppgift för oss att söka åstadkomma en riktig utgrävning av Bosholme?

Oomtvistat torde vara att den storman, ty någon fattig bonde kan det knappast röra sig om, som byggde å Bosholme också var byggherre till den första kyrkan å Bosgårdens mark. För att skapa ett värdigt minnesmärke över det äldsta kyrkorummet i vår bygd har Föreningen Vemboö Minneskapell med berömvärd offervillighet samlat ett aktningsvärt kapital. Vad som erfordras kan jag inte avgöra, men säkert kan man snart lösa den ursprungliga uppgiften. Skulle man då inte kunna tänka sig, att

denna förening vidgade sin uppgift och sökte lösa frågan om en utgrävning av Bosholme.

Ägaren till Bosholme, fruktodlaren Sture Ursberg, ställer sig själv ytterst välvillig till en dylik utgrävning, men det behövs mycket pengar för att kunna genomföra den. Möjligen kan anslag i någon form erhållas som hjälp, men om utgrävningen skall komma till stånd inom rimlig tid, så måste vi själva prestera en stor del av kostnaderna.

En utgrävning av Bosholme, ett blottläggande av ruinresterna och kanske fynd av föremål på platsen skulle ge oss en ny sevärdhet av rang. Den skulle bilda ett utomordentligt komplement till kapellet å Bosgård och ge oss ett klart vittnesbörd om, var bygdens tyngdpunkt låg för ett årtusende sedan. Kan en utgrävning sedan bevisa, att jag haft fel i min lilla åsikt om tidpunkten, om denna nu har någon som helst betydelse, så blir ingen gladare än jag. Då klarlägges en betydelsefull period i vår bygds historia och då löses ett mysterium om traditionens betydelse för denna.

Södra gården i Kärr. Riven 1954.

resten den Per Larsson i Kärr, som var en av de tre lantvärnsmän av tolv från Urshult, som kom tillbaka med livet i behåll från lantvärnets förläggning i Karlskrona vintern 1808—1809 (se A. Vejde, En lantvärnsman från Urshult, Urshults Krönika 1950). Sedan Per Larsson blivit änkling och hans dotter Catharina år 1837 gift sig med Sven Magnusson, född i Tingsås 12/9 1809, överlämnade han arrendet till denne. De nygifta nöjde sig tydligen icke med den gamla bostaden och så blev det nybygge i Kärr. Sven Magnusson glömde att begära syn å nybygget av vederbörande boställsinnehavare och hade svårigheter att hävda sin ägorätt till byggnaden, men fick dock ersättning för sina kostnader. Det gamla murverket fick stå kvar och därför fick man en stor sal å nedre botten (5,5 × 6 m.). Hela byggnadens längd var 9 m. Källare fanns

under en del av huset. Sven Magnusson dog 1860, men änkan fortsatte arrendet till 1873, då svärsonen Håkan Svensson blev arrendator fram till 1917. Dottern Anna och hennes make N. J. Johannesson övertog gården och 1937 friköptes den. Nuvarande ägaren Henning Håkansson är brorson till Anna Johannesson. Gården har alltså brukats inom samma släkt i etthundrafemtio år.

Byggnaden har bibehållit en ålderdomlig prägel med sin byggnadsstil och sitt torvtak i den annars så rationella Vemboöbygden. När den nu försvunnit må den ägnas några rader till erinran, men dess rivning skall icke beklagas. Den var icke så kulturhistoriskt märklig eller så gammal, att den av sådana anledningar borde bevaras, och den hade tärts av år och väderlek så hårt, att den icke längre kunde tjäna som bostad.

Centralskolefejd i Urshult för 100 år sedan.

År 1855 utspelades i Urshult en händelse, som utretts och bedömts i mångfaldiga uppsatser och samtal och till vilken urkundsletare och hävdatecknare kommer att återvända, så länge något nytt går att utvinna ur det skrivna, sagda och tänkta. När jag en sen kvällstimme går genom handlingarna i målet, slår det mig plötsligt starkt under läsningen, hur historiens förlopp kan upprepas. Själva händelsen år 1855 är givetvis unik, men de förutsättningar, som drev fram den, kan direkt översättas till vårt språk och anknytas till vår tid. Detta gav mig anledning att här erinra om händelsens 100-årsjubileum.

Under fyra år hade prosten Per Nyman med all den kraft han var mäktig verkat som församlingsherde i den folkrika socknen vid Åsnen. Hans särpräglade predikantgåvor förde hans rykte vida över landet och till Urshults kyrka sökte sig skaror av uppmärksamma lyssnare. Hans temperament hade många gånger tidigare fört honom till upprivandekonflikter med de församlingar han tjänade och de myndigheter, som vakade över hans öde. I Urshult skulle han dock få möta sin hårdaste strid. Den började redan under hans första år i församlingen och den tilltog i våldsamhet och fränhet med varje månad, för att under hans sista levnadsår rasa med en häftighet, som knappast betvingades av dödens majestät. I stridens alla detaljer skall jag inte engagera mig här, inte söka utreda rätt eller orätt, men det är nödvändigt att anknyta till den, eftersom den händelse jag närmast erinrar om här är en viktig detalj i den maktkamp det hela tiden var fråga om.

Strax innan Nyman tillträdde sin tjänst i Urshult hade skolstyrelsen i denna församling beslutat, att alla barn mellan 12—15 år ovillkorligen skulle den i reglementet bestämda tiden bevista den fasta skolan vid kyrkan, där socknens ende ordinarie skollärare Adam Petersson var lärare. Bakom detta beslut skymtar man socknens mäktigaste man, riksdagsmannen Nils Håkansson i Hakekvarn, och sett med våra ögon måste beslutet synas ovanligt framsynt. Utom den fasta kyrkskolan fanns i socknen ett antal ambulatoriska skolor till vilka de i socknens olika rotar boende barnen dittills enbart hänvisats. Underskollärarna i dessa skolor hade ingen eller ringa utbildning och några synes ha tagit sin tillflykt till brännvinets vanskliga tröst i alltför hög grad. Mot detta ingrep Nyman med kraft. Nils Håkansson ville ha fram en centralisering av skolväsendet i socknen, som ganska mycket erinrade om den centralskoleidé vi mer eller mindre mot vår vilja upplever i dag. Särskilt på en punkt kan man dock notera en skiljaktlighet, det talades aldrig om skol-skjutsar i samband med undervisningens centralisering denna gång. Men Håkansson mötte omedelbart motstånd hos den stridbare kyrkoherden. Protokollsmässigt ser den konflikt, som väller fram ur detta motsatsförhållande, ut så, att Nyman som skolstyrelsens ordförande, då centraliseringstanken skulle genomföras, givit föräldrar, som varit bekymrade för barnens långa färdevägar till skolan, rätt att som hittills låta barnen gå enbart i rotens rör-

Riksdagsman Nils Håkansson
Foto efter teckning
P. G. Vejde 1932

liga skola. Men de verkliga orsakssammanhangen måste ha legat djupare, annars skulle icke denna synpunktsskillnad kunnat ge den fortsatta striden dess upprörande dimensioner. Striden utlöstes genom en klagoskrift riktad mot Nymans ämbetsutövning, som Nils Håkansson ingav till domkapitlet den 5 juni 1855. Redan i denna tog Håkansson till de stora och överdrivna orden och anklagade Nyman för att ha lämnat "2.200 barn handlöst åt mörker och okunnighet under alla deras återstående livsdagar".

Den insända skriften men också de till stiftsstadens inkommande ryktena om maktstriden i Urshult föranledde omedelbart biskop Heurlin att på ort och ställe visitera skolväsendet i Urshult. Biskop Christofer Isaac Heurlin hade år 1847 efter salig Esaias Tegnér övertagit biskopsämbetets insignier i Växjö stift. Väl nådde han icke upp till företrädarens snille och odödlighet, men han var en framstående och ryktbar personlighet i den tidens Sverige. Han var Tegnér's ungdomsvän och hade med stor diplomatisk skicklighet vunnit det småländska prästerskapets röster för den berömde skalden vid biskopsvalet. Själv vann han sina största framgångar som politiker och hade som statssekreterare och statsråd suttit vid konungens rådsbord. Han var därför utomordentligt kvalificerad att taga ställning i en komplicerad skolfråga. Om han förde med sig några förutfattade meningar till Nymans förmån är

svårt att bedöma. Nyman hade tidigare gett biskop Tegnér anledning till bekymmer och uttalanden, som Heurlin väl kände till. Å andra sidan hade Nyman tagit ställning till förmån för Heurlin vid biskopsvalet, en åtgärd som förvånade samtiden och som fröntog Peter Wieselgren många som man trodde säkra röster från s. k. läsarkretsar inom prästerskapet. Visitationen ägde rum den 20—22 juli 1855 och omfattade hela Nymans ämbetsutövning. Det protokoll, som biskopen lät diktera, är synnerligen omfattande och utförligt och ger oss en samlad bild av skolväsendet i vår socken i seklets mitt.

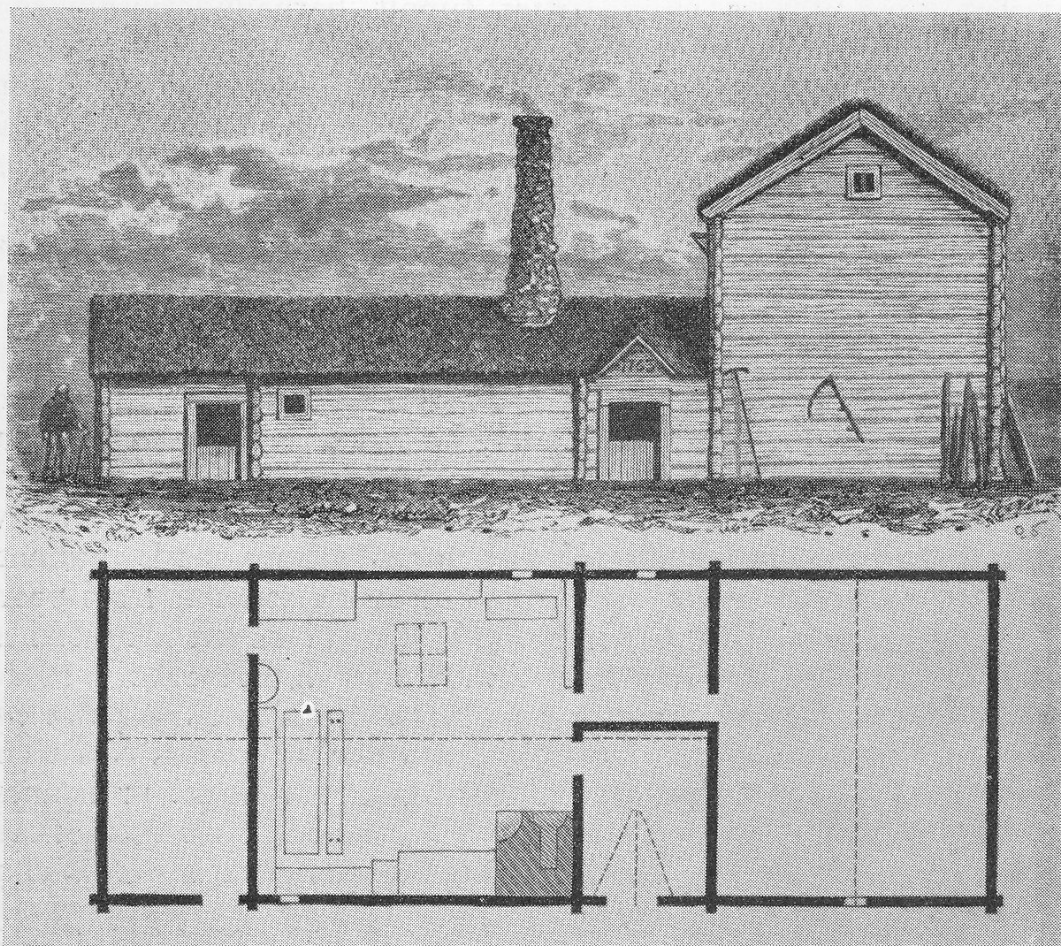
Biskopen visar sig i protokollet så nöjd med skolundervisningen i Urshult, att han som sitt "sanningsenliga" omdöme om barnens framsteg förklarade, att han "ingenstädes inom stiftet funnit barnaundervisningen bättre handhavd och vårdad". De ambulatoriska skolorna i socknen hade ju särskilt kommit i skottgluggen och visitorator synes ägna dessa och de i dem verk samma lärarna sin särskilda uppmärksamhet. Det var fråga om två tämligen till åren komna män, tvenne helt unga män och så "en piga Maria Jonasdotter, 24 år gammal". Den höge prelaten tyckte sig skönja utmärkt fallenhet för undervisning hos dessa underskollärare och alldeles särskilt blev han imponerad av de ovanliga anlag, som flickan visade och den "raskhet och drift" som utmärkte hennes undervisning. Alla omdömen, som lämnats om Maria Jonasdotter, och det är enastående många för en enkel, obildad flicka som hon, och hennes egna bevarade brev från andra sidan Atlanten, dit hon drogs för att dö under tragiska omständigheter, visar oss en personlighet av hög andlig resning och betydande intelligens. Säkerligen hade hon haft inre krafter att vinna andra och vidgade vyer än dem som mötte henne i jordelivet, om de möjligheter som nu stå begåvade kvinnor till buds hade kunnat givas henne. Nu kom hennes insats vid biskop Heurlins visitation att väga tungt till prostens Nymans förmån. Detta berodde icke på någon medveten strävan hos henne utan var enbart resultatet av hennes intelligenta undervisning. Från hennes vandrande skola har prostens Alfr. Elmblad meddelat en skildring från år 1853, nedskriven på äldre dagar av en av hennes forna lärjungar som uttryck för oförställd beundran. Elmblad har också ur hennes efterlämnade brev berättat om den fruktansvärda tragedi, som förmörkade hennes sista år och till vilken jag får anledning återkomma i annat sammanhang.

Striden mellan Per Nyman och Nils Håkansson påverkades icke synbart av biskopens visitation, trots att denne gav uttryck för sorg och bekymmer för detta missförhållande i församlingen. Men visitationen blev betydelsefull för den kunskap vi nu har om förhållandena i Urshult och särskilt barnaundervisningens tillstånd vid denna tid. Ingen skildrare av bygdens skolhistoria kan någonsin förbigå detta dokument. Det kanske värdefullaste, som ur rent mänsklig synpunkt vanns ur protokollets försiktiga formuleringar, är enligt min mening, att biskop Heurlin drog fram i ljuset en gestalt ur folkets djupa massa, som med sitt öde och sina mänskliga egenskaper kanske kommer att leva i vårt medvetande och vår kärlek långt efter det biskopen själv, den mäktige riksdagsmannen och kanske också Per Nyman glömts. Om en författare som Vilhelm Moberg fångades av hennes brev och öde fanns där stoff mer än nog för en odödlig kvinnogestalt i vår litteratur.

GÅRDARNA I URSHULT.

Öden och ägare.

24. Bastaremåla.

Östra gården i Bastaremåla (omkring 1890?)
Efter teckning av P. G. Wistrand. Nord. Muséet.

I de äldsta till vår tid bevarade riksjordeböckerna, vilka förskriiva sig från 1540-talet, redovisas Bastaremåla som *frälse*. Ägaren är ej angiven, men däremot får man veta, att landbonden eller arrendatorn vid denna tid hette Måns. Denne skrives för Bastaremåla även år 1552. En frälse- och rusttjänstlängd av 1562 ger mera kunskap. Hemmanet tillhörde nu den uppländske stormannen Per Axelsson (Banér) till Djursholm men beboddes av "Herr Peder", som av titeln att döma var präst. Sannolikt var han kaplan i pastoratet. Som han skrives för Bastaremåla ännu 1574, torde han *icke* vara identisk med

kyrkoherden i socknen Herr Peder, ty denne skall ha avlidit 1566. (Jfr. Växjö stifts herdaminne II, s. 58).

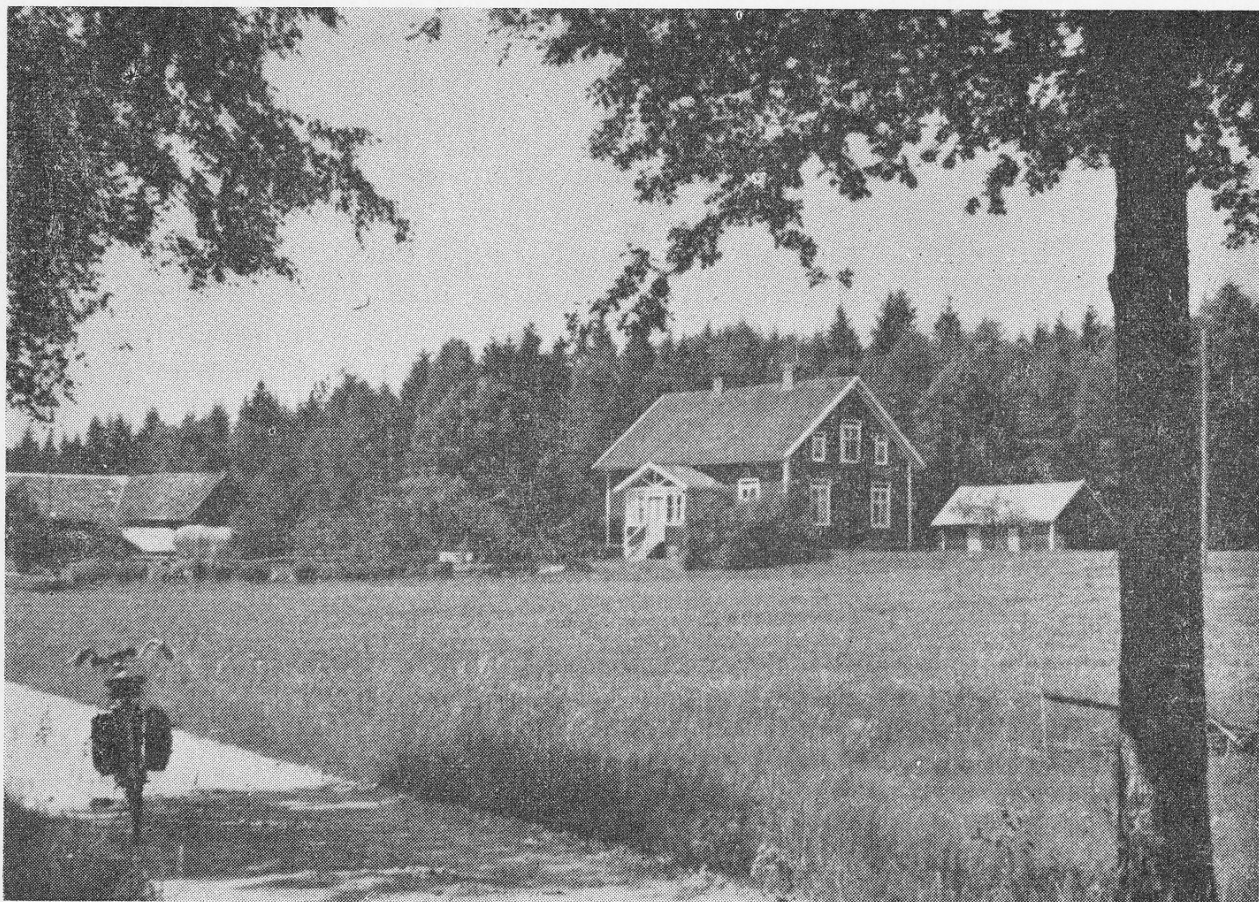
Ovannämnde Peder Axelsson Banér var född omkring 1540 och son till hövidsmannen m. m. Axel Nilsson till Djursholm och Margareta Pedersdotter Bielke. Till Banérska släkten hörde vid denna tid även sätesgården Blidingsholm i Almundsryd med underlydande. Unge Peder blev efter studier inom- och utomlands samt hovtjänst hos konung Erik XIV hövidsman och underamiral vid Jakob Bagges flotta och deltog i slaget vid Bornholm 1563 men blev två år senare dödsskjuten på sitt skepp Finska Svan i sjöslaget mellan Bornholm och Rygen. Han ligger begravnen i Uppsala domkyrka, där kung Erik lät pryda hans vilorum med ett ståtligt epitafium.

Som Peder Axelsson var ogift torde Bastaremåla vid hans bortgång ha tillfallit någon av bröderna Sten och Gustav Banér, kanske den sistnämnde, eftersom det visar sig att hemmanet senare äges av Gustav Banérs dotter Sigrid.¹⁾ Hon var född på Djursholm 1592 och avled ogift 1669 på Biby gård i Södermanland samt begrovs i Stockholms Storkyrka. Om henne berättas, att "hon var läsgirig och gjorde egenhändiga anteckningar om sina förfäder och syskon — — och vårdade sig mycket om sina syskons barns uppfostran".

Biskop Henning Schütte,
adlad Skyttenhielm
Sv. Porträttarkivet.
I Läroverket, Kalmar

¹⁾ Blidingsholm tillföll med tiden Sigrid Banérs broder fältmarskalken Johan Banér.

Bastaremåla 1⁵ fr. s. ö.

P. G. Vejde 1953

Efter Sigrid Banérs död sålde hennes arvingar Bastaremåla m. fl. hemman till biskopen i Kalmar, Henning Skyttenhielm, som på Kinnevalds vinterting 1675 fick lagfart å sitt förvärv.

Den nye ägaren var född i Nyköping 1620 och son till handelsmannen därstädes Henning Nilsson Schytte och hans hustru Engel Danckwardt. Nära befryndad med den inflytelserike Johan Skytte (riksråd och tidigare Gustav II Adolfs lärare) gjorde Henning Skyttenhielm en snabb karriär. Blott 38 år gammal förordnades han till superintendent²⁾ i det av Karl X Gustav erövrade Trondheim, men sedan denna erövring återlämnats till Danmark, blev han 1660 superintendent och framdeles biskop i Kalmar, där han under en 47-årig ämbetstid utförde en betydelsefull gärning.

Biskop Skyttenhielm var gift med Anna Lindeberg, som efter makens död skrives för Bastaremåla. Hon dog 1714, och 6 år senare sålde hennes dotter, friherrinnan Brita Cronhiort, som då var änka efter generalmajoren, friherre Abraham Cronhiort, Bastaremåla jämte fyra hemman i Konga härad till generalauditören Melker Friedenreich för 2.200 daler silvermynt, "hälvten i caroliner och hälvten i kopparplåtar".³⁾

Ovisst är om detta köp blev bestående. År 1732 uppträder som ägare till hemmanet häradshövding Johan Schaey (gift med generalmajor Cronhiorts

²⁾ Titel för cheferna för vissa på 1600-talet inrättade nya stift.

³⁾ Göta hovrätts arkiv, Småprot. för Kinnevald 1721, fol. 594 v.

dotter Anna Beata) och begär hos tingsrätten inteckning i Bastaremåla åboars lösegendom som ersättning för den skada de tillfogat gården genom överflödigt skogshygge.

År 1745 9/4 sålde friherrinnan Anna Beata Schaey, född Cronhiort, hemmanet till proviantmästaren Olof Elmqvist och dennes hustru Maria Elisabeth Welshuisen.

Elmqvist skrives för Bastaremåla ännu 1775, men 1789 fru Eva Katarina Ruda, dotter till kyrkoherde Samuel Ruda i Urshult och änka sedan 1781 efter kyrkoherden i samma församling Jonas Hjelmmerus. I 1794 års jordebok heter det om hemmanet: "Äges av bönderna". År 1815 tillhörde Bastaremåla Måns Jonasson och Sven Persson, 1828 Sven Persson och Nils Nilsson.

F. n. äges huvudparten av hemmanet av AB. Lessebo Skogar.

Av inägor jämte viss skogsmark ha bildats två gårdar, 1⁵ och 1⁸, om cirka 50 tld vardera, som befinna sig i enskild ägo.

Bastaremåla räntade 1562 utom andra utlagor 2½ lispund smör och 6 tjog ål. Gården var då oskiftad, och ännu 1600 fanns där blott en enda åbo, Nils, som i tionde utgav 3 skäppor råg och 2 skäppor korn årligen, hade åker till 4 tunnors utsäde samt följande husdjur: 4 oxar, 2 stutar, 1 tjur, 10 kor, 1 kviga, 6 får, 20 getter, 2 svin, 1 häst och 1 sto.

År 1613 redovisas två brukare på Bastaremåla, Nils och Jöns, och 1640 likaledes två, nämligen Måns och Trued. De båda sistnämnda skattade tillsammans för 1 sto, 4 stutar, 8 kor, 5 kvigor, 3 får och 5 getter. Under senare delen av 1600-talet synes gården återigen ha haft en enda åbo, Gise Månsson, nämnd 1667 och ännu 1681. År 1668 på Kinnevalds ting 25/11 erhöll han häradsattest om hemmanets svaga villkor och behov av förmedling från 1 till ½ mantal. Nio år senare antecknas Bastaremåla vara "alldeles förbränt". Även följande notiser äro hämtade ur domböckerna. 1684 vittnar 70-årige Håkan Andersson i Buskaboda efter de gamlas berättelse, att märkena mellan Bastaremåla och Aramo alltid hade ansetts vara "i Jortebroo, sedan i Siölgjöl, dher ifrån i Rööegiöl och i Ramsiöö". Gränsen mot Grynteboda berättas i 1689 års dombok vara "ifrån Stoorå Åkiärr tvärt över Wällen linea recta åt nordaste änden på Lindholmen".

Det 1562 omnämnda ålfisket vid Bastaremåla fanns i behåll ännu omkring år 1910 och gav då ganska rik avkastning. På grund av i senare tider företagen vattenreglering har det numera förlorat all betydelse. Dock finns fortfarande kvar en ramponerad ålkista.

År 1825 omnämner jordeboken två stycken husbehovsmjölkvagnar på hemmanets ägor. Av dessa låg enligt uppgift av Axel Gustafsson i Kämpamåla den ena i Drivån väster om gården, den andra norrut intill allmänna vägen. Båda ha för länge sedan fallit i ödesmål och försvunnit. Norra kvarnen inköptes på sin tid av hemmansägaren Gustaf Persson i Kämpamåla, vilken använde en del av virket vid reparation av manbyggningen å östra gården i Kämpamåla.

Vid Bastaremåla fanns även en vattensåg. Den låg söder om nuvarande ladugården till hemmanet Bastaremåla 1⁵, skattlades 3 aug. 1799 till en årlig ränta av 16 skilling och synes ha varit i bruk ännu 1825. I närheten av den samma har också funnits en smedja, såsom framgår av kvarliggande slagg-högar.

Slutligen bör omnämnas den omsorgsfullt byggda och väl bevarade varggropen väster om boningshuset, Bastaremåla 1⁵. (Se bild).

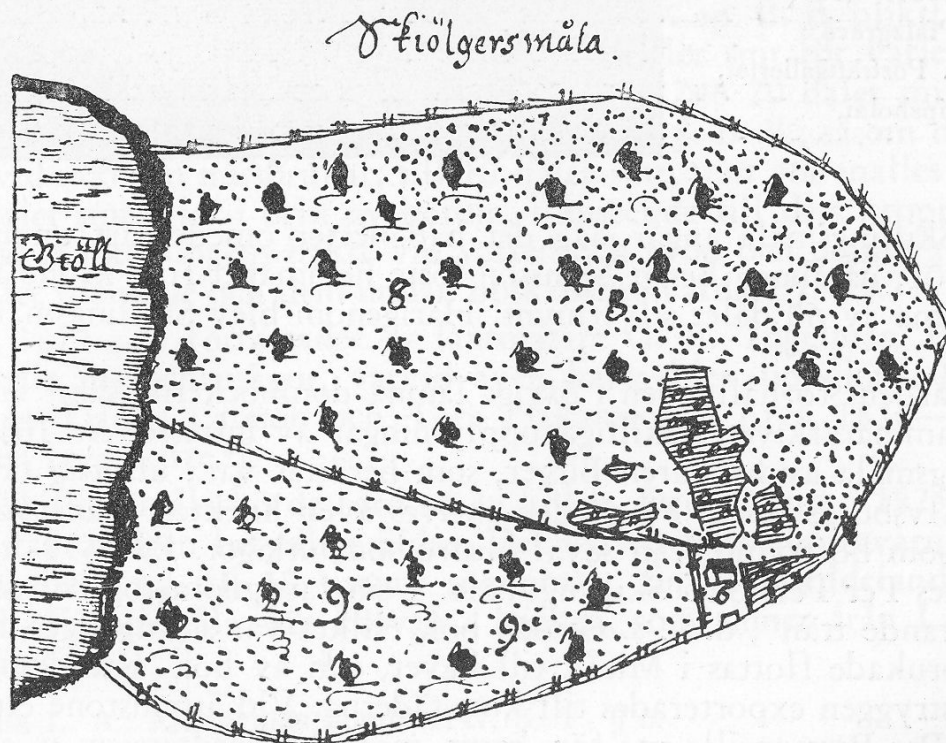
Foto P. G. Vejde

25. Skillingsmåla.

Namnet Skillingsmåla skrives under tidernas lopp på skiftande sätt: 1611 Siögölsmålen, 1650 Skiölgiölsmåhla, 1660 Skölgesmåla, 1727 Skyllersmåla o. s. v.

Den fasta bebyggelsen i Skillingsmåla synes vara omkring 350 år gammal. Stället nämnes väl ej i 1600 års hjälpeskattlängd eller i tionderegistret följande år men däremot 1611 i Kinnevalds dombok, där Siögölsmålen uppräknas bland de hemman och nybyggen i Urshult som grundats på kronoägor eller på häradsallmänningen samt hittills skattat under kronan. Nu hade emellertid Kongl. Maj:ts (d. v. s. Karl IX:s) fogde "vederkänt" dessa nya gårdar och lagt dem till konungens arv- och egnagods. Tingsrättens betänkligheter inför denna åtgärd framgå av följande anmärkning: "Egönom vars tillstånd det är skett vet man icke, ty man haver därom icke den ringesta bokstav, icke heller är det skett med syn och dom". — Troligt är dock, att fogden handlat på order av sin kunglige herre.

Någon längre tid torde hemmanet icke ha tillhört K. Maj:ts arv och eget, ty redan 1620 förmäler domboken, att Skillingsmåla var i riksamiralen Karl Gyllenhielms ägo; sannolikt har det ingått i någon av de donationer som denne fick efter sin hemkomst ur polska fångenskapen. I likhet med en del andra av Gyllenhielms förläningshemman i trakten synes Skillingsmåla ha blivit anslutet till G:s nyupprättade säteri Trestenshult i Almundsryds socken, och längre fram, sedan 1637 friherrskapet Nya Bergkvara med Huseby—Osby som medelpunkt kommit till stånd, uppgick Trestenshultskomplexet (och då antagligen även Skillingsmåla) i den nya stordomänen. Såsom framgått av vissa tidigare gårdsbeskrivningar ex. Elmhult (i Urshults Krönika 1951, s. 52 f.) ärvdes friherrskapet efter Gyllenhielms och hans makas död

Skillingsmåla (Skiölgersmåla) i Gyllenhielms atlas 1637 (Riksarkivet)

av Karl X Gustaf och hans broder hertig Adolf Johan. Snart blev emellertid den senare ensam ägare. Han lyckades bevara egendomen till år 1673, då grevinnan Katarina Stenbock, född De la Gardie, på grund av sina stora fordringar hos hertigen blev immitterad i friherrskapet. År 1688 slutligen indrogs hela det väldiga godscomplexet till kronan i kraft av 1680 års riksdagsbeslut. Därvid sönderföll friherrskapet i sina ursprungliga beståndsdelar.

Adolf Johan d. ä.
1629—1689
Pfalzgreve
Sv. Porträttgalleriet,
Gripsholm

Vad Skillingsmåla angår, låg det hädanefter omedelbart under kronan intill år 1701, då åboen Bengt Månsson löste hemmanet från krono till *skatte* för en summa av 60 daler silvermynt. Härigenom blev Skillingsmåla enskild egendom.

Om gårdens förhållanden i övrigt lämna domböckerna samt vissa handlingar i Kammararkivet åtskilliga upplysningar av intresse. År 1613 beboddes Skillingsmåla av brukaren Birger, som berättas vara utfattig och resta 3 daler på Älvsborgs lösen. På gården skrives även knekten Måns, men denne antecknas som bortrymd från såväl hustru som utlagor. På 1650- och 1660-talet nämnes Per Persson i Skillingsmåla. I sin fattigdom tog han sig för att hugga "bärande trån", d. v. s. ek och bok, vilket var strängeligen förbjudet. Ekvirket brukade flottas i Mieån till havet, och av bok brändes pottaska, som på hästryggen exporterades till kuststäderna. Vid åtminstone ett par tillfällen var Per Persson illa ute för brott mot skogsordningen o. a. stadgar. Ena gången fälldes han till böter för att han ej först hade tillbjudit Arnold

de Rees på Huseby bruk att köpa pottaskan som han tillverkat utan i stället "av motvillighet" fört den över gränsen till Danmark. Den andra gången (1660) dömdes han till ansemliga böter för bedrivet skogshygge men fick då "på grund av armod och hans trägne begäran" förskoning från straffet. Hans efterträdare på hemmanet, Åke, blev också fälld för olaga hygge — det gällde den gången 20 st. böcker, som han nedlagt på Aramo ägor och bränt till pottaska.

Om hemmanets villkor vittnas 15/8 1681 på Kinnevalds ting av nämnd och allmoge, "att Siöliesmåhla i Urshulta sockn består av mycket ringa ägor, så att det omögeligen kan högre än till $\frac{1}{8}$ hemman skattas, såsom det för detta varit haver, så framt det eljest skall bli bebot."(!)

Bengt Månsson, som med tiden köpte Skillingsmåla till skatte, skrives där redan 1691 med hustrun Karin Jonsdotter och sönerna Måns och Jöns. Hans dödsår är okänt, men 1727 var Karin änka och gjorde upp sitt testamente. Sonen Måns Bengtsson övertog nu gården och nämnes där ännu 1749, då han av häradsrätten erhöll intyg om besutenhet. Skillingsmåla, $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{8}$ förmedlat mtl, vore enligt detta bevis "ett särskilt beläget hemman" och av den beskaffenhet, "att en åbo sig där väl försörja kan".

Tyvär kunde inte heller Måns Bengtsson låta bli skogen. På sommartinget 1747 blev han av kronoskogvaktaren Jöns Wittbom anklagad för att ha huggit "4 ekar, 2 bokar och 78 furor till bjälkar, 2 kubbar till plankor och 16 till bräder". Måns erkände men förmenade sig såsom skattägare ha frihet att bruka skogen efter godtycke. Dessutom vore han till detta hygge "tvungen av sin fattigdom". Domslutet, som präglas av samtidens stränga skogslagstiftning, lyder som följer:

"Ehuru väl lagen tillåter en skattebonde nyttja sin skog, så är honom dock ej tillåtet den utöda eller illa medfara, fast mindre hugga ek eller bok utan utstämpling; fördenskull och i stöd av XIII Cap. B. B. pliktfälles Måns Bengtsson för 4 st. ekar och 2 st. bokar till 9 daler smt för varje, samt till följe av Kongl. Förordningen under den 10 jan. 1746 20 daler smt för varje ek, ävenledes pliktfälles Måns i stöd av X cap. 8 §. B. B., såsom den sin frihet i dödvida skogen missbrukat, till 10 daler smt, som gör inalles hela plikten 144 daler smt eller i brist av botum, i anseende till dess kropps svaghet, sitta 28 dagar i konungens häkte vid vatten och bröd och plantera 2:ne unga träd i stället för varje och dem undan boskapsbet vårda."¹⁾

Åren 1822—25 förrättades av lantmätare G. A. Ingelman enskifte på Skillingsmåla in- och utägor, varvid även karta blev uppgjord. Hemmanet ägdes då av Daniel Larsson och Tore Håkansson.²⁾ Åren 1856—57 undergick gården laga skifte.³⁾

Till Skillingsmåla hörde fordom en kölva. Den nämnes i 1825 års jordebok men var troligen betydligt äldre. Det var en husbehovskvarn med årlig förmalning bestämd till 10 tunnor spannmål. Enligt meddelande av Axel Gustafsson, Kämpamåla, låg kölvan i bäcken, som rinner från Larsagöl till Västra Ramsjön.

¹⁾ Vadstena L. A.: Kinnevalds domb. 1747, S. T., § 6.

²⁾ Växjö lantmäterikontor: Urshult n:r 180.

³⁾ " " " " 181.

26. Gydingsmåla.

Enligt Nils Odéen (Studier i Smålands bebyggelsehistoria, s. 103) nämnes "Gydingzmåla" redan år 1545. För-leden i namnet innehåller enligt samme förf. det fornsvenska *gyding* = "inbyggare i Göinge härad i Skåne". En man från nämnda härad torde sålunda ha upptagit hemmanet eller i varje fall bebott det längre eller kortare tid.

"Gyding" är en ej alldeles ovanlig sammansättningsdel i sydsmländska ortnamn; erinras kan om Gydingsmåla i Hovmantorp, Gydingstorp i Agunnaryd och Gydingsgård i Västra Jäts by.

År 1599 var Gydingsmåla en kronomåle, som räntade $\frac{1}{2}$ lispund smör samt gav $\frac{1}{2}$ skäppa råg och $\frac{1}{2}$ skäppa korn i tionde. Ställets brukare hette Nils. Denne hade följande år enligt hjälpeskattlängden åker till $1\frac{1}{2}$ tunnas utsäde och en boskapsuppsättning av 2 stutar, 3 kor, 2 kvigor, 16 getter och 1 häst.

Nils efterträddes som arrendator av Sven, vilken nämnes 1613 m. fl. år. Nu var kronomålen skattlagd till $\frac{1}{4}$ hemman. År 1623 var åkerarealen densamma som tidigare, men 1640 kunde Jöns i Gydingsmåla så 2 tunnor. Och av boskap ägde han 1 sto, 2 stutar, 2 kor, 4 får och 4 getter.

Jöns, som i jordeboken nämnes ännu på 1660-talet, efterföljdes på hemmanet av Peder Jakobsson, om vilken 1670 års dombok berättar, att han en söndag "i hastighet haver ridit igenom Urshulta kyrkogård". Detta tilltag väckte helt naturligt såväl pastoris som församlingens förargelse; Peder blev stämd inför rätta och dömdes att böta 3 mark till kyrkan.

Efter reduktionen, då indelningsverket kom till, anslogs räntan av Gydingsmåla till att börja med åt förridaren vid Kinnevalds kompani av Kronobergs regemente såsom löneförmån, men sedermera till Smålands kavalleri, löjtnanten vid Växjö kompani "på fördel".

År 1701 köpte Åke Svensson i Gydingsmåla hemmanet från krono till *skatte* för 50 daler smt. Det var samma år som skatteköpsförordningen trädde i kraft med följd att enbart i Kronobergs län hundratals kronohemman snabbt vandrade över i enskild ägo.

Åke Svensson levde ännu 1730; 1756 brukades hemmanet av Johan Persson i Bastaremåla. På 1820-talet tillhörde gården Olof Toresson samt 1860 Håkan Danielsson, född 1825.

Numera äges Gydingsmåla (med undantag av inägorna) av det till Sydöstra Sveriges Skogsägareförening hörande Fridafors AB. Gården är öde.

27. Kunninge.

Kunninge var fordom en s. k. kronomåle, som jag sett omnämnd första gången 1579, då "Hendrik i Kuningen" gav 6 öre silvermynt i brudskatt (vid Hertig Karls bröllop s. å. med furstinnan Maria av Pfalz). Även i en längd 20 år senare över kronomålar och andra nybyggen i Urshult upptages "Kåningen", som nu räntade 1 lisp. smör och hade till brukare en man vid namn Måns. Denne nämnes vidare 1613 i handlingarna rörande Älvsborgs lösen men har 1616 lämnat rum för "Mattes i Koningen".

År 1623 hade det nu till $\frac{1}{4}$ mtl skattlagda Kunninge två åboar, Per och Sven. Gårdens årliga utsäde var 2 tunnor och husdjurens antal följande: 4 kor, 3 ungnöt, 6 får, 9 getter och 2 svin. Enligt en klöveskattlängd 1640 ägde Trued i Kunninge 1 gammalt sto, 1 oxe, 2 kor, 1 kviga, 4 får och 4 getter. Hans gårdman Lars skattade s. å. för 1 oxe, 2 kor, 1 kviga, 3 får och 5 getter.

I mediet av 1600-talet kom Kunninge i likhet med flera andra hemman i socknen i händerna på hovrådet Gustaf Taubenfelt. År 1672 rannsakades på Kinnevalds ting om hans godsinnahav i Urshult, varvid Kunninge förklarades vara "behållit". I reduktionen indrogs Taubenfelts donationer till kronan, och 18/9 1701 köpte åboen Nils Larsson Kunninge från krono till *skatte* för 80 daler smt. Längre fram (troligen 1714 eller följande år) anslogs räntan av Kunninge och några andra hemman till livstidspension åt f. d. översten för Drottningens livregemente till fot Lennart Ribbing, och 9/7 1720 under samma villkor till en gammal löjtnant vid artilleriet Anders Brunberg, som varit med om såväl landstigningen i Danmark år 1700 som slaget vid Narva och övergången av Düna.

År 1820 påbörjades och 11/5 1827 fastställdes storskifte över utägorna till Kunninge, Hultalycke och Gydingsmåla. Laga skifte skedde i Kunninge 1841—42 och verkställdes av lantmätaren P. M. Nordin, som även uppgjorde karta över hemmanet. Gården ägdes nu av Jonas Johansson och Lars Magnusson. Var och en av dem erhöll nu alla sina ägor samlade i ett skifte. Detta medförde emellertid att den ene åboen, och det blev Jonas, måste flytta sina hus cirka 300 alnar från den gamla tomten. Enligt beskrivningen över hans byggnader fanns på hemmansdelen "en sparrastuga i förfallet skick, 13 alnar lång, 11 alnar bred och 3 alnar hög, jämte ett loft på östra änden, bestående av boningsrum, kök, förstuga och vindsrum på övre botten, 11 alnar långt, 11 alnar brett och 6 alnar högt, desse hus täckte med näver och torv och försedde med 2:ne särskilte murar" (murstockar).

Ladugården bestod av fähus, stall, loge, foderlada, vagnbod, fårhus m. m.

Sammanlagda flyttningskostnaderna beräknades till 176 rdr 37 skill. 4 runst. banko.¹⁾

Ur Kinnevalds dombok äro följande notiser angående Kunninge och dess åboar hämtade.

År 1650 bötfölldes Påvel Fröö "i Konungen" för 2 nedhuggna gröna

¹⁾ Växjö lantmäterikontor: Urshult n:r 131.

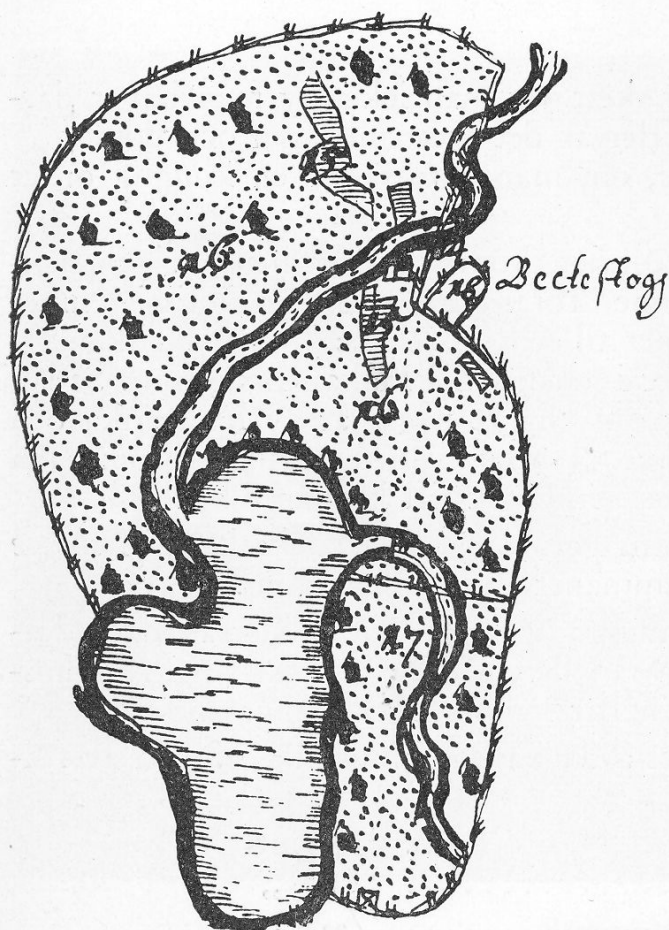
böcker. Två år senare nämnes Truved "i Kongen". År 1681 antecknas på Kunninge Abraham Åkesson och Jöns Nilsson. De hade dömts till böter för bökefällande, men nu vittnas att de "äro så fattige och uti kriget av sig komne, att de omögeligen förmå plikta." År 1691 beboddes hemmanet av Abraham, hans hustru Botel och döttrarna Ingrid och Inga, vidare av Åke och hans hustru Karin (vilka tydligen äro Abrahams föräldrar) samt ovannämnde Jöns Nilsson med hustrun Kirstin och dottern Botel. Inhyses hos Jöns bodde gamle Gisel. Nils Larsson, vilken 1701 köpte Kunninge från kronan, nämnes här även 1703. År 1728 pantade länsman Sven Lagervall en ko hos Per i Kunninge för resterande kronoutskylder. Ett par årtionden därefter (1749) få Lars Nilsson (säkerligen son till Nils Larsson här ovan) samt hans gårdbo Peter Persson intyg om besutenhet. Såväl häradsnämnden som tingsallmogen vittnade, att hemmansdelarna voro väl upparbetade och kunde "tåla" var sin åbo. År 1756 skrivs på Kunninge alltjämt Lars Nilsson och Peter Persson — den senare var nu sexman. År 1826 ägdes hemmanet av Erik Nilsson och Peter Nilsson samt 1861 av följande personer:

Karl Petersson	$\frac{1}{16}$	mtl
Adam Mattisson	$\frac{1}{32}$	"
Daniel Jonasson	$\frac{1}{8}$	"
Per Hansson	$\frac{1}{32}$	"

28. Bäckaskog.

Bland de målar o. a. nybyggen, som mot 1500-talets slut uppväxte på ek- och bokhulten i de inre delarna av Urshults socken märkes även *Bäckaskog*. Från början bestående av ringa kojor — en jordkula eller på sin höjd en backstuga — med några steniga, svartbrända svedjeland omkring utvecklades dessa kolonisationer så småningom, därest ej farsoter eller andra olyckor kommo på, till skapliga jordbruk och blevo i sinom tid skattlagda. Råntan kunde givetvis ej bli så stor, ej heller mantalssiffran synnerligen hög, ty nybyggarens villkor voro svaga och hans ställning mellan avundsamma grannar osäker. I allmänhet betraktades han som en inkräktare, den där borde drivas ut. Men hade han fått sina ägor vederbörligen avgärdade och gårdens namn inskrivet i jordeboken, tillhörde han de bofasta människens klass, om också blott dess understa skikt.

De nya hemmanen inskrevos i jordeboken som *krono*, ty så hade Vasakungarna i sin månhet om statsegendomens tillväxt stadgat. Givetvis betraktade sig därför åboarna som arrendatorer åt kronan. Men omkring 1600 skedde en betydelsefull ändring i deras ställning, i det att ett tiotal smågårdar i trakten, däribland Bäckaskog, utan vidare avhändes kronan och införlivades med Karl IX:s privata jordagods. I Kinnevalds dombok av år 1611 förmäles, huru dessa hemman och nybyggen, som "länge skattat under kronan och därunder varit försvarade", nu blivit av fogden och rättaren över Kongl. Maj:ts arv och eget "vederkända" in under konungen. Och domboken till-

Bäckaskog i Gyllenhielms
atlas 1637 (Riksarkivet)

Friherre Karl Karlsson Gyllenhielm
(1641) 1574—1650
Svenska Porträttarkivet
Karlbergs slott

lägger: "Egönom vars tillstånd det är skett vet man icke, dy man haver där-
om icke den ringeste bokstav, icke heller är det skett med syn och dom".

Emellertid tar man nog ej miste, om man förutsätter en kunglig order
bakom dessa annektioner.

Längre fram, sannolikt på 1620-talet, kom riksamiralen Karl Gyllen-
hielm i besittning av Bäckaskog. Denne "förärade", såsom en notis i Kinne-
valds dombok 1645 omtalar, hemmanet till en viss Putte Jönsson, vilken ef-
ter någon tid överlät sina rättigheter i gården till Håkan Bengtsson. Sedan
Håkan avlidit innehades Bäckaskog ytterligare några år av hans änka och
barn. Därefter förenades hemmanet med Gyllenhielmska friherrskapet Nya
Bergkvara och blev slutligen jämte detta indraget till kronan.

Den 27 nov. 1701 köpte åboen Jöns Persson $\frac{1}{8}$ mtl Bäckaskog till *skatte*
för 50 daler smt. Härigenom blev hemmanet enskild egendom.

Efter Jöns Persson, som levde ännu 1729, ägdes Bäckaskog av hans dot-
ter Anna och hennes dåvarande man Måns Svensson, 1756 skrives Per Måns-
son för hemmanet och 1828 sergenten Per Persson i Dänningelanda.

År 1839, då laga skifte påbörjades å Bäckaskog, innehades gården av föl-
jande personer:

Sven Magnusson		$\frac{1}{16}$	mtl
Johanna Magnusson		$\frac{1}{32}$	„
David Rundqvist		$\frac{1}{32}$	„

Vid skiftets slut 1842 antecknas följande delägare:

Per Jonsson Rehn	$\frac{1}{64}$	mtl
Sven Magnusson	$\frac{3}{64}$	„
Johanna Magnusson och		
Håkan Körs	$\frac{1}{32}$	„
David Rundqvist och		
Daniel Nilsson	$\frac{1}{32}$	„

En kvarn har sedan gammalt funnits på Bäckaskogs ägor. Den låg några hundra meter söder om nuvarande skolan där allmänna vägen korsar den bäck som delvis givit upphov åt hemmanets namn. Kvarnen omnämnes redan 1640 men är måhända ännu äldre. Enligt en förteckning 1838 över vattenverken i länet drevs den med enskilt vatten och var i gång höst och vår samt räntade årligen $5\frac{1}{3}$ skäppor spannmål till kronan.

Förmalningen här uppgives ha slutat omkring 1890. Siste möllaren var Nils Johan Danielsson, ägare av $\frac{3}{64}$ mtl Bäckaskog. Möllarestugan står alltså kvar — den är sannolikt av hög ålder — men av kvarnbyggnaden finns blott en ruin, och vattnet rinner nu genom brustna fördämningar fritt som i urtiden sin väg.

Från Nils Johan Danielssons hemmansdel avsöndrades 1902 ett område om 32,5 ar, kallat Bäckaskogs skolhusplan n:r 1. Därå uppfördes nuvarande folkskolebyggnaden i Bäckaskog, som 19 febr. 1903 under högtidliga former invigdes av församlingens kyrkoherde dr. C. W. Widerström.

Bäckaskogs skola

P. G. Vejde 1953

29. Buskaboda.

"Jöns i Buskebode" nämnes 1545 m. fl. år i längder över skattebönderna i Urshults socken. Hemmanet var fri bondejord, och Jöns synes ha varit ensam ägare till gården.

Namnet Jöns följer sedan i jordeböckerna envist Buskaboda 1500-talet ut och även ett stycke in på nästa århundrade. Troligen är det fråga om minst två generationer med samma namn. Den Jöns som nämnes 1574 kallas länsman och hade som sådan hemmanet fritt från kronoutlagor. Han finnes upptagen (dock utan länsmanstitel) även i 1579 års brudskattelängd¹⁾, då han gav 4 mark, och i Hjälpeskattlängden 1600, som anger hans förmögenhet till 2 oxar, 2 stutar, 6 kor, 2 får och 1 sto. Årliga utsäder på gården var 6 tunnor.

År 1619 skrives för hemmanet Markus och fyra år senare "Änkan i Buskeboda", vilken taxeras för 2 kor, 2 ungnöt, 4 får, 4 getter och 2 svin. En jämförelse mellan siffrorna 1600 och 1623 visar en tillbakagång både vad beträffar sädesproduktion och antal större boskapsdjur. Detta är en företeelse som är påvisbar å de flesta hemmanen denna tid. Och vad värre är: försämringen fortsätter. Så också med Buskaboda. Den 9 dec. 1630 framkom på Kinnevalds ting Jöns i Buskeboda och klagade, "att samma hemman Buskeboda är så ringa till ägor, att ingen förmår det besitta för hel skatt, utan när en bonde haver där uti ett år boendes varit, haver han för armod skuld, att han där sitt goda, som han dit förde, är kvitt gången, måst flöttja därifrån, så att här för rätten bevistes, att uti 18 års tid haver där på förbemälde gård varit 18 åboer och är till utsäd 4 tunnor, ond åker den sällan bär frukt, och ängen så ringa, att där icke kan födas över 10 nöt om året [= året om], finnes ock inga goda villkor till samma hemman, varken rödsleskog, fiske eller strömfall, utan är så trångt beläget, att därtill kan icke finnas lägenhet att inhägna en haga så stor att han kunne föda en kalv uti. Därföre dömer nämnden, att samma gård icke gör skäl mer än för 1/2 hemman i alla ovisse persegler²⁾ och bör njuta den förmedlingen årligen, *eljest bliver det slätt öde*".

Såsom framgår av domboken 22/7 1631 hade Jöns Svensson i Buskaboda och hans hustru Elsa Jönsdotter köpt halva hemmanet av Store Lars i Hätteboda och dennes hustru Elin för 80 daler gott mynt. Andra hälften i gården innehades 1640 av en viss Per.³⁾ Hur det 1640 stod till i Buskaboda framgår i någon mån av en klöveskattlängd i Kammararkivet. Åkerjorden besåddes nu årligen med 3 tunnor säd (6 tunnor år 1600!). Jöns ägde 3 stutar, 3 kor och 2 kvigor — det var allt — gårdsmannen Per skrives för 1 gammalt sto, 2 stutar, 4 kor, 4 kvigor och 4 getter.

Med början av 1650-talet träder hovrådet Gustav Hansson Taubenfelt in i Buskaboda gårds historia. Han är en gammal bekant från Möllekulla, Rössvik, Dunshult, Dunsmåla, Hätteboda m. fl. hemman i Urshult. Saken förhöll sig så, att Taubenfelt, som 1648 kommit hem till Sverige med fredsdokumentet, hade av drottning Kristina benådats med en anseelig donation i Uppvidinge och Konga härader men 1652 utbytt den emot likvärdiga kro-

1) Allmän pålaga vid hertig Karls förmälning med furstinnan Maria av Pfalz.

2) E. o. skatter o. utlagor till kronan.

3) Nämnes 1646 och kallas då Per Jönsson.

Gustaf Taubenfelts namnteckning 1669

nohemman och skatteräntor i Urshults socken. I detta byte ingick även Buskaboda, dock bör härvid observeras, att donatoriens rättigheter i detta hemman, som var skatte, inskränkte sig till kronoutlagorna, den s. k. *räntan*. Hus, jord, skog m. m. på ett skattehemman kunde ej skänkas bort ens av kungen.

Men att bli "såld" eller "donerad" till en adelsman medförde ofta stora svårigheter för skattebonden. Det var ett intrång i hans självkänsla och uråldriga frihet. Talrika notiser i domböckerna vittna om djupgående slitningar mellan bonden och hans nye, högst ovälkomne herre. Värst var det när denne påfordrade dagsverken eller ville hävda sin förmenta rätt i skog och fiskevatten, men även frågan om räntans storlek och sättet för dess gäldande kunde framkalla mycken tvedräkt. Herremannen ville t. ex. ha naturapersedlarna förvandlade i reell valuta, vilket i dessa penningebristens tider föll sig svårt för bonden. Ibland beropade bönderna sig på att förmedling medgivits deras hemman, något som godsherren inte alltid tog hänsyn till. När åboen vägrade betala mer än det sedvanliga och han sålunda enligt motpartens mening kom i skuld, kunde husbonden efter vissa år begära hos häradsrätten att få hemmanet förklarad för skattevrak. Lyckades han härvidlag och ingen trädde emellan för att lösa gården, hade han utsikter att få lagfart å densamma. Sådana åtgärder synes Taubenfelt ha vidtagit mot vissa av sina bönder. På Kinnevalds ting den 27 april år 1669 lät han nämligen genom sin rättare Johan Karlsson uppbjuda till skattevrak Buskaboda, Möllekulla, Dunshult och Hätteboda, men planen gick om intet den gången på grund av rättarens oskicklighet — jordägarna voro ej lagligen stämda till tinget. Nästa år var saken före igen. Därom förmäles i Kinnevalds dombok 16/11 1670 följande:

"Herr Hovrådet Gustaf Taubenfelts rättare Johan Karlsson berättar det bönderna i Buskabo och Dunshult å skatte uti Urshulte socken innestå med några års utlagor, emedan de ej mer än halve räntan betalt hava och den andre halvparten de ej vela betala, förmena sig att åtnjuta den vanlige och gamble förmedling till godo förmedelst gårdarnas ringhet, däröver Herr Hovrådet före detta haver sig utlåtit och ej någon förmedling bestå ville. Om detta bliver bönderna förmanat att sig i ödmjukhet infinna hos husbonden om lindring i skatten, eljest betala utlagorna. Emellertid [under tiden] bliver skattejorden stående in seqvästro och bönderna förbudit handla om jorden".

Varken Buskaboda eller de övriga hemmanen blevo skattevrak. Huru saken slutligen ordnades upp framgår ej av domböckerna. Troligen lades målet ned, kanske beroende på Taubenfelts död några år senare. Han avled 1674 på Tågerups herresäte i Skåne och ligger begravd i Rö kyrka i Uppland. Vi-

dare torde bemärkas, att större delen av hans donationsgods indrogs till kronan vid reduktionen. Därigenom upphörde för bl. a. Buskaboda åboars vidkommande samröret med och beroendet av en adlig husbonde.

Om folket i Buskaboda kan utöver vad som redan anförts, hämtas följande notiser ur domböcker, kyrkoböcker och läselängder. År 1670 blev Nils Jönsson i Buskaboda utskriven till soldat men lejde i sitt ställe Peder Arvidsson, som "nu är i gardizonen". Legan var tydligen hög, ty det heter om Nils, att han "tigger". Sex år senare blev han åter utskriven och avreste jämte sina kamrater strax efter mönstringen till Skåne, där han säges vara "förkommen". Ingen vet, heter det i domboken 5/9 1677, "om han är rymbd, fången eller slagen". Hans jordepart i Buskaboda skulle därför "stå oförsåld till dess att viss kundskap kommer om soldatens tillstånd och Rätten communicerat bliver".

Till Buskaboda är den ännu alltjämt florerande släkten *Bolin* knuten. Den kan spåras från medlet av 1600-talet men synes först omkring 1680 ha fått förbindelse med denna gård.⁴⁾ Släktens äldste kände medlem är en viss Sune. Var han hade sitt hemvist är obekant, men hans son klockaren i Urshult Sune Sunesson, född 1653, död 1734, nämnes 1680 på Buskaboda. I Urshults kyrkobok L I:1, s. 312, kallas han "Sune snickare i Buskaboda" och säges arbeta för kyrkans räkning. Enligt senare källor ägde han halva hemmanet, som han köpt för 200 dal. smt av Gudmund Jönsson i Hätteboda och dennes hustru Karin Larsdotter, vilka i sin tur förvärvat samma hemmansdel av biskopen Zakarias Petri Lundebergius i Växjö för 160 daler.⁵⁾ Andra hälften i Buskaboda tillhörde Lars Jönsson och hans hustru Botel Pedersdotter.)

I en läselängd för Urshults socken 1691 skrivs följande personer i Buskaboda:

Sone, "in lib." (= läser i bok), Elin, hans hustru, pigan Botel, inhysesmannen Trued med hustrun Karin;

Lars och hans hustru Botel.

En annan läselängd, från 1695—96, upptager följande:

Sune och h. h. Elin, *Lars* med hustrun Botel, *Måns* och hustru Elin samt soldaten *Sven*.

År 1707 innehades hemmanet av Sune Sunesson och Lars Jönsson (den senare † före 1714).

I början av 1700-talet uppstod tvist mellan åboarna i Ekeberg och Buskaboda rörande Bokhultet samt timmerskog och vedbrand. Sune Sunesson och Lars Jönsson ansågo att bokskogen borde tillhöra Buskaboda. Mot detta protesterade bönderna i Ekeberg under förmenande, att den av ålder hade lytt under deras gård; dessutom klagade de över intrång i timmerskogen m. m.

För att slita tvisten föranstaltade häradsrätten om laga syn, som avhölls 3 juli 1707. Bland de många vittnesmålen synes Jöns Håkonssons i Bjällerhult vara av största intresset, då det redogör för nyttjanderätten till skogsmarken på ett ganska tidigt stadium. Han berättar nämligen, att "nämbedemannen Ar-

⁴⁾ Jfr Gotth. Virdestam, Varendssläkten Bolin 1653—1923. Genealogiska anteckningar. Växjö 1924.

⁵⁾ Kinnevalds domb. 1658 25/6.

vid Jönsson i Hultalycke syntes vid pass 54 år sedan boke åt Ekebergs, Buskaboda och Buskahults åboer, och då var ingen tvist emellan grannarne, utan var [och en] lät syna på sin egen skog, och då hade Ekeberg det hultet som Buskaboda nu med dem tvistar om, och kan han utvisa märke, som då hölles emellan desse gårdar uti skogen, och då fick Ekeberg av skavelpenningarne⁶⁾ så mycket som både Buskaboda och Rulsagård i Buskahult. Och när salig leutnanten Johan Svinhufvud fick Ekeberg i donation, högg han ut Buskaboda hage, men när Gudmund Jönsson gav leutnanten ett får, fick han gärda upp hagen igen, och såsom Gudmund plägade [förplägade] leutnanten en och annan gång, kom han [d. v. s. löjtnanten] en gång fram ifrån Buskaboda och sade åt Håkon Börjessons fader och Bengt Nilsson att Gudmund i Buskaboda besvärat sig över dem, att de hade så god rödselskog och likväl hade de bokeskog uti marken, och när åboarne förstodo, att leutnanten bifallit Gudmund om hultet, gräto de och sade: Huru kunna vi skatta till Eder husbonde, när I taga ägorna ifrån gården, av vilka vi skola taga skattepenningen till husbonden? Då svarade salig leutnanten, att de skulle få gården till $\frac{1}{2}$ förmedlad, och det skedde så, och en tid efter blev det $\frac{1}{4}$ hemman, som det stod i till dess sista skattnägningen övergick, då blev det uppfört till $\frac{1}{2}$ igen”.

Sedan åtskilliga andra vittnesmål framburits blevo omsider parterna ”vänligen och väl förlikte” sålunda, ”att Ekeberg skall hava sin vanliga rödselskog noran Ekeberg och söder om Ekeberg till Kvarnabroen, den övriga rödselskogen tillkommer Buskaboda, och av ollonskogen och hultet skall Buskaboda njuta $\frac{2}{3}$ och Ekeberg $\frac{1}{3}$. Eljest såsom Ekebergs hage skall vara ringare än Buskabodas, då Lars Jönsson intagit sin gamla hage, som nu ligger ute till fämark, alltså lovar Buskaboda sig där uppå intet skola klandra om Ekeberg intager något uppå sin rödselmark noran gården som kan svara emot det Buskaboda hage, då Lars Jönssons hagelott även tages i ögnemärke, kan vara bättre än Ekebergs. Timberskog och vedebrand njuter Ekeberg efter vanligheten uti kärren men icke uti Buskaboda hage eller rödselskogen. När någon bok faller neder eller om några odugeliga bokar bliva utsynta, brännas de ihop, och njuta, som förbemäلت är, Buskaboda $\frac{2}{3}$ och Ekeberg $\frac{1}{3}$ därav. Broarne Långebro, Millanbro och Sanbroen skola Ekeberg broa $\frac{1}{3}$ av, det övriga Buskaboda.

Att denna förlikning skall oryggeligen hållas, sättia de 20 dal. smt vite, som den utläggas skall, som förlikningen söker att rygga.”⁷⁾

Sune Sunesson var två gånger gift: 1:o 1684 med Elin Håkonsdotter, född 1670, † 1709; 2:o med änkan Anna Svensdotter i Bastaremåla. I sitt första äktenskap hade han 13 barn, av vilka följande omnämnas vid arvskiftet efter modern 18/2 1711: monsieur Jonas, Håkon, Sune, Gudmund, Nils, Paul och Johan. Jonas, som var född 1686, utvandrade till Karlshamn och blev med tiden välbeställd handlande där, Sune blev handelsman i Kristianstad och gästgivare i Fjelkinge och Paul kom till Trestenshult i Almundsryd. Gudmund, född 1699, kallas ”konsterfaren snickaremästare”. Han flyttade

⁶⁾ Troligen = lega för främmande ollonsvin.

⁷⁾ Kinnevalds domb. 1707, s. 97—102.

till Tingsås, bosatte sig i Mårdslycke och dog där 1762. Av bröderna synes endast den yngste, Johan Sunesson, ha stannat kvar på fädernegården. År 1727 köpte han brödernas andelar i hemmanet och tillförsäkrade samtidigt fadern följande livstidsundantag: "Åkern Sutåker om 4 skäppeland, dito Gamla nylännet och Stugulyckan, bägge ihopa 2 skäppeland, ängen Västra bol och ifrån badstuguknuten till kyrkiosteget all den äng som ligger västan därifrån, kallad Sjunkemaden.")⁸

Klockaren Sune Sunesson avled i maj 1734. På södra sidan av nuvarande kyrkan i Urshult ses ännu gravstenen över honom och hans första hustru. Den har följande inskription: "Härunder hvilar i Herranom Klåkaren välacktade Sune Sunesson i Buskaboda, som begrofs den 27 majii anno 1734, och hans hustru Elin Håkansdotter, som begrofs den 24 oktober 1709. Lefvat tillsammans uthi 25 år, aflat 13 barn tillhopa."⁹)

Johan Sunesson nämnes då och då i samtida handlingar. År 1739 ingick han förening med åboarna i Aramo om gränsen mellan detta hemman och Buskaboda, 1748 driver han oxhandel med brodern Jonas i Karlshamn, och 1769 gör han otillåtna affärer vid Urshults kyrka "med allehanda kryddor" och bötar för sabbatsbrott 10 dal. smt. Hans hustru, Ingeborg Nilsdotter från Mjölkenabben på Sirkö, synes ha dött 1749, ty då skedde bouppteckning och arvskifte efter henne.

År 1819 förrättades av lantmätare J. I. Aspelin storskifte å Buskaboda inägor, vilken förrättning fastställdes 11/5 1821 av häradsrätten. Utägorna hade redan 1808 blivit uppmätta av A. G. Eklundh och G. Ingelman. Delägare 1819 i det nu till $\frac{1}{2}$ mtl förmedlade hemmanet voro:

Måns Svensson	$\frac{1}{4}$ mtl
Johannes Månsson	$\frac{1}{8}$ „
Nils Persson	$\frac{1}{8}$ „

Laga skifte å Buskaboda påbörjades 1847 och avslutades 1849. Vid skiftets början ägdes hemmanet av Måns Svensson, Jöns Olsson och Daniel Jonsson, Anders Nilsson och Peter Jönsson. Vid skiftets avslutning funnos följande delägare:

Jöns Olsson
 Paul Karlsson
 Daniel Jonasson
 Karl Månsson
 Johannes Pålsson
 Peter Jonsson.

Av dessa måste Jöns Olsson flytta ut, dock ej längre bort än 800 alnar från gamla boplatsen. Åbyggnaderna utgjordes av boningshus, fähus, en mindre ladugård, källare m. m. Manbyggnaden var $22\frac{1}{4}$ alnar lång, 12 alnar bred och $7\frac{3}{4}$ alnar hög samt täckt med näver och torv och innehöll boningsrum, 2 kamrar, kök och förstuga samt 2 överrum med vind, allt i försvarligt stand. Kostnaderna för flyttning och återuppförande av samtliga hus

⁸) G. H. A.: Småprot. för Kinnevald 1731 22/2, fol. 453 v.

⁹) Virdestam, cit. arbete.

beräknades till 160 rdr 37 skill. 4 runst. banko. Därav skulle Jöns Olsson själv betala 68 rdr 43 skill. 4 rst. samt Paul Karlsson och Daniel Jonasson, vilka fingo sitta kvar å sina gamla tomter, vardera 45 rdr 45 skill. banko.¹⁰⁾

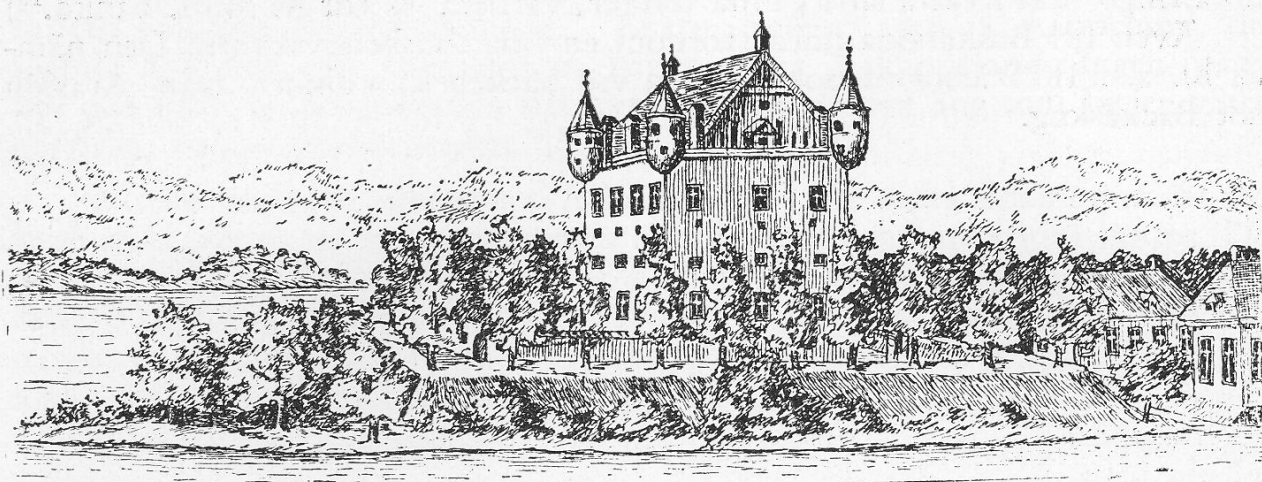
Även till Buskaboda hörde fordom en liten husbehovskvarn. Den nämnes bl. a. i 1825 års jordebok och låg vid bäcken som rinner från Arasjön mot Bäckaskog.

Jöns Olssons gård i Buskaboda (nuv. ägare S. H. Jönsson)
mangårdsbyggnaden nedbrunnen 1924

¹⁰⁾ Växjö lantmäterikontor, Urshult nr 31.

30. Hultalycke.

Bergkvara slott

”Anno 1498 då jag, Arvid Trolle, var vid Vembo kyrka söndagen näst efter Sankta Katarinas dag, stadde Håkan Nilsson, som kallas Hjulare, av mig ett min farmoders ödetorp, hetandes Hultelycke, och gav jag honom 8 frihetsår med villkor att han skall bygga det väl upp.”

Så lyder i nutida språkdräkt en anteckning i Arvid Trolles på Bergkvara jordebok 1498.¹⁾ I all sin knapphet äro dessa rader av stort intresse, enär de ej blott kasta belysning över Hultalycke gårds tidigaste öden utan även möjliggöra en rekonstruktion av ägarlängden från senare delen av 1300-talet till fram emot sekelskiftet 1400—1500.

Arvid Trolle uppger att stället hade tillhört hans farmor och att hon fått det i arv efter sin mor. Farmodern, det var en dam vid namn Ingeborg Arvidsdotter, som år 1400 hade äktat Arvids farfar Birger Trolle d. ä. och därvid tillfört denne det redan då ansenliga Bergkvara jämte åtskilliga andra domäner i trakten. Om Ingeborgs moder känner man blott, att hon var gift med häradshövdingen i Uppvidinge Arvid Bengtsson (lejonansikte). Emellertid tros hon ha varit en dotter till väpnaren Nils Udsson (som levde ännu 1357) och Ingeborg Pedersdotter (Bonde).²⁾

Från Birger Trolle d. ä. övergick Hultalycke till sonen, riddaren och ståthållaren Birger Trolle d. y., och efter dennes död 1471 till hans son, lagmannen m. m. Arvid Trolle.

Till Bergkvara hörde numera även andra ställen i Urshult, nämligen en gård och ett ödetorp i Rössmåla, hemmanen Jätsbygd och Degerhaga, ålfisken i Havbältan m. m.

Av jordeboksanteckningen framgår vidare att Hultalycke låg öde 1498 men att det enligt den då ingångna överenskommelsen mellan ägaren och Håkan Nilsson skulle tagas upp igen och bebyggas. Att stället verkligen kom

¹⁾ Joh. Ax. Almquist, Arvid Trolles jordebok 1498, s. 45.

²⁾ Jfr Paul Sjögren, Släkten Trolles historia intill år 1505, s. 45.

under bruk visar ett i jordeboken med senare hand infört tillägg: "Räntar 8 skilling".

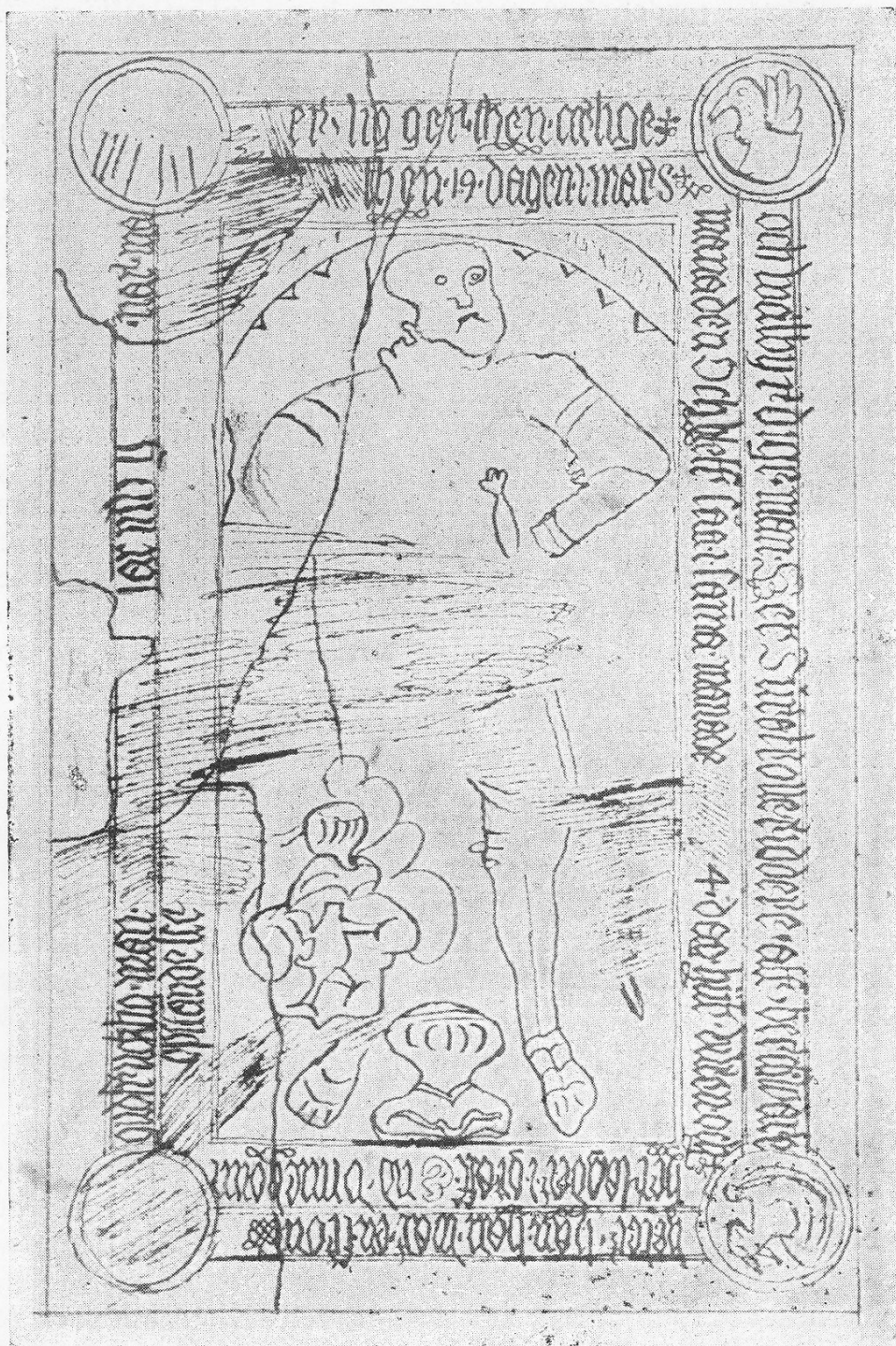
Såsom redan framhållits i beskrivningen över Jätsbygd (Urshults Krönikan 1951, s. 57) kan Arvid Trolle anses som en av Sveriges största jordägare i historisk tid. Därom vittnar nyssnämnda jordebok, vilken upptar namnen på något över ett tusen godsenheter, varav cirka 460 inom Kronobergs län. Särskilt tätt lågo gårdarna i trakten omkring Bergkvara. Han ägde emellertid även stora besittningar i Danmark, vilka uppgingo till ett antal av omkring 200 och i huvudsak torde ha tillfallit honom genom hans giftermål med Beata Ivarsdotter (Tott) år 1466.

Men Arvid Trolle var ej blott stor jorddrott, han spelade också under flera årtionden en framträdande roll inom det politiska livet. I de första åren tillhörde han landets nationella parti, men på äldre dagar blev han alltmer unionsvänlig och verkade bl. a. för inkallande i riket av danske konungen Hans. Frontförändringen bör ses mot bakgrunden av Trolles ekonomiska intressen i grannlandet. I händelse av krig mellan rikena löpte han ju risken att få sina gods i ena eller andra landet konfiskerade eller brända. Fred i Norden, och helst en dansk kung över Skandinavien, det var unionsvännernas paroll. Sedan kung Hans 1497 blivit hyllad även i Sverige syntes också dessa önskemål vara förverkligade. Vid denna tid drog sig den åldrande Trolle tillbaka från offentligheten för att på sitt Bergkvara i lugn och ro få ägna sig åt skötseln av sina väldiga domäner. Men lugnet varade inte länge. År 1501 kom nationella partiet i Sverige under Sturarna till makten, och Trolle som numera "ej ville fejda med någon utan sitta hemma vid sin gård hos hustru och barn samt gå till kyrkan, varvid för honom låge mycken makt", måste inför hotet av anstormande trupper fly från Bergkvara till Lillö i Skåne. Där slöt han i landsflykt sina dagar 19 febr. 1505. Stoftet vilar i Lunds domkyrka.

Från 1501 till omkring 1520 äro Bergkvaragodsets och därmed även Hultalyckes öden ganska dunkla. Vid sistnämnda tidpunkt hade dock Bergkvara jämte huvudparten av de småländska godsen — cirka 500 gårdar anses det — kommit i händerna på Arvid Trolles yngste, omkring 1490 födde son Ture Trolle. Vid Gustav Vasas resning, som Trolle vägrade att understödja, begav han sig jämte sin äldre broder Erik till Danmark, men då han såg Gustavs framgångar och förstod att endast en underkastelse kunde rädda åt honom fädernearvet, ödmjukade han sig, erhöll tillstånd att återvända och fick tillträda sina gods. Efter detta var han så vitt man vet Gustav Vasa huld och trogen i alla stycken. Han användes ofta av denne i riksvårdande uppdrag och njöt som belöning stora förläningar i hemtrakten.

Efter återkomsten till Sverige förmälde sig Ture Trolle med den högtäta och godsrika Magdalena Eriksdotter (Gyllenstierna). Bröllopet var ståtligt, såsom det hövdes ett brudpar ur högaristokratien. Även kung Gustav var bjuden men tackade nej på grund av "den lägenhet som nu är på färde."

Under Ture Trolles tid inträffade Dackefejden, varunder Bergkvarahus intogs, plundrades och brändes. Med knapp nöd lyckades Trolle och hans familj rädda livet. Att även andra Trollegods brändes är känt, dock ej vilka eller huru många.

Ture Trolles gravsten i Växjö domkyrka

Efter Ture Trolles död (han dog 1555 och ligger begravnen i nordöstra delen av Växjö domkyrka) övergick Bergkvaragodsset till hans änka, fru Magdalena eller "Madelin", som under en lång följd av år styrde med kraftig hand det väldiga godscomplexet. I Urshults socken hade Trollegodsens småningom ökats i antal genom upptagande av nya hemman och utgjorde 1562 femton stycken, nämligen förutom Hultalycke och de förut omtalade ålfiskena gårdarna Jätsbygd, Örnhult, Trehörna (1 gård), Förnan, Degerhaga (2 hemman), Hallaslätt, Drakamåla, Rönnekulla, 2 hemman i Odensvallahult, Rössmåla Store- och Lillegård samt Olofslycke.

Axel Oxenstierna, rikskansler 1633
Sv. Porträttarkivet, Vitterhetsakademien

Efter fru Madelins död omkring 1580 synes Hultalycke jämte åtskilliga andra ägor i trakten ha genom arv tillfallit dottern fru Kristina Trolle. Hon var gift med hertig Karls furstliga råd, häradshövdingen m. m. Åke Johansson (Bååt) till Tidön i Västmanland och hade med honom två döttrar, av vilka den yngsta, Anna, 1608 äktade dåvarande kammarjunkaren sedermera rikskanslern Axel Oxenstierna. Troligen var det genom detta gifte som rikskanslern kom i besittning av Hultalycke och vissa andra gamla Trollegods i Urshult. I 1646 års jordebok skrives han för Degerhaga Norregård, Olofslycke, Drakamåla, Örnhult och Hultalycke, medan hans svåger Bengt Jöransson Sparre, gift med Kerstin Åkesdotter (Bååt), fått i arv Jätsbygd, Hallaslätt, Trehörnagården och Förnan. De återstående trolleska domänerna i socknen hade nu övergått till oskylda släkter. Allt som allt utgjorde Oxen-

Hultalycke (stamgården)

P. G. Vejde 1953

stiernas småländska gods år 1644 ej mindre än 183 hemman, och en god del av dem hade kommit från hans svärmors släkt. Hans småländska godsinnahav ökades emellertid följande år högst betydligt genom tillkomsten av grevskapet Södermöre i Kalmar län, en storartad donation som omfattade elva socknar med cirka 300 skatte- och kronohemman och var ett uttryck för drottningens tacksamhet mot sin och faderns trogne tjänare.

I det oxenstiernska hemmet uppväxte en stor barnskara, 13 stycken. Yngst av dem var Erik Oxenstierna, vilken efter faderns 1654 timade bortgång synes ha fått bl. a Hultalycke på sin lott, åtminstone skrives 1669 hans änka grevinnan Elsa Elisabet Brahe för denna gård. I 1670 års dombok antecknas emellertid som ägare fru Katarina Cruus och i jordeboken 1686 friherrinnan Brita Cruus, dotterdotter till rikskanslern och änka efter majoren friherre Jakob Lilliehöök af Fårdala.

En betydelsefull förändring i Hultalycke gårds villkor skedde vid denna tid i det friherrinnan Cruus 1688 avstod såväl detta hemman som Norregården i Degerhaga, Örnhult och Olofslycke till *Kronan* som ersättning för morfaderns gravationer i kopparkompaniet. Hultalycke blev alltså kronoegendom och åboen kronans arrendator. Detta förhållande varade till år 1756, då Peter Esbjörnsson i Hultalycke köpte hemmanet från krona till *skatte* för 104 daler smt. Förmodligen representerade han vid denna affär även sin gårdman Karl Månsson.

I de allmänna jordeböckerna, som allt ifrån 1540-talet brukade årligen göras upp, finner man bl. a. namnen på landbönderna i Hultalycke. År 1546 nämnes där Gise och 1562 Tore, som är upptagen även i 1579 års brudskattelängd (då han fick lägga 3 mark), 1600 och 1613 Per, 1646 och 1670 Arvid Jönsson, 1683 Abraham Arvidsson, 1703 Åke Abrahamsson o. s. v. År 1567 antecknas hemmanet vara "brent", troligen genom våld, ty det förefaller som om Urshults socken blivit förskonad för danska överfall under Nordiska sjuårskriget 1563—70. Då Hjälpeskatten upptogs år 1600, deklarerar Per i Hultalycke en djurbesättning om 2 gilla oxar, 2 stutar, 10 kor, 9 får, 6 getter, 2 svin, 1 häst och 1 sto. Han var som synes en förmögen man. Årliga utsädet var 4 tunnor. I kronotonde gav han 3 skäppor råg och 4 skäppor korn. Enligt handlingar rörande Älvsborgs lösen 1613 var Per gift och hade dräng. Tio år senare kunde dåvarande åboen så 4½ tunna säd årligen, och hans djurbesättning bestod av 5 oxar, 12 kor, 3 ungnöt, 1 häst, 12 får, 25 getter, 15 svin, 1 sto och 1 tjur. Gården var nu en av de bästa i socknen. Men så börjar det gå bakåt. 1640 hade Arvid i Hultalycke blott 4 tunnors utsäde, och hans boskap inskränkte sig till 5 stutar, 5 kor, 4 kvigor, 1 tjur, 5 får, 8 getter och 2 svin. Egendomligt nog fanns ingen häst, men kanske det var en ren tillfällighet. Det synes eljest som om även den fattigaste bonde sökt hålla sig med häst eller "stod".

Arvid Jönsson i Hultalycke var i flera år nämndeman i Kinnevalds häradsrätt, dessutom en lång tid rättare åt rikskanslern Axel Oxenstierna, som numera ägde Hultalycke, och i samma egenskap tjänade han senare kanslerns sterbhusdelägare. År 1664 på Kinnevalds ting 28/4 tog han avsked ur nämndemanstjänsten. Därom förmäler domboken: "Arvid i Hultalycke och Jöns i Skottansgårde, bägge nämndemän, begära förlov och avträd ifrån Rätten förmedelst svagheters skull att resa den långa vägen, detta dem ock efterlåtet bliver". Av domboken 20 juli 1666 framgår, att Arvid i Hultalycke jämte tre bröder och fyra systrar voro "lika arvtagare i Bergaryd, som är ⅓ hemman, det fadern under skatte bebrevat är".

På 1680-talet nämnes som åbo på Hultalycke rättaren Abraham Arvidsson, tydligen en son till nämndeman Arvid. Om hemmanets tillstånd vid denna tid vittnades på Kinnevalds ting 3—5 sept. 1684, att "Hultalycke i Urshults socken är ganska ringa, till åker vid pass 7 tunneland, stenig jord med lönneskärv under, som, när torkår är, esomoftast borttorkas, här födes, smått och stort, 14 eller högst 16 nöt när sjön³⁾ gräsväxt är, ett avgärda hemman är Hultalycke som icke det ringaste värde haver utom hank och stör, ingen humblegård, kvarn, fiske eller någre andre tillägor, så att där åboen icke i nåder halv förmedling åtnjuter, är befara honom nödgas hemmanet övergiva."

I början av 1700-talet synes Hultalycke ha varit delat mellan två åboar; 1703 nämnas där Åke Abrahamsson (då 60 år gammal) och Simon Klemetsson, 1707 antecknas Måns Haraldsson i Hultalycke och följande år fortfarande Åke Abrahamsson, den sistnämnde hade dock numera lämnat sin andel i pant handlanden Karl Persson Ring i Karlshamn för en skuld om 42 daler. År 1756 skrivs för gården Karl Månsson och Peter Esbjörnsson, 1823 Johan

³⁾ Tydligen åsyftas den s. k. Hultagöl.

Månsson, Olof Petersson, Harald Andersson och Störje Månsson, samt 1826 Daniel Nilsson, Olof Petersson, Nils Håkansson och Störje Månsson.

Åren 1840—41 förrättades av P. F. Forssmann laga skifte å alla ägorna till Hultalycke. Hemmanet, $\frac{1}{2}$ förmedlat mantal, innehades då av följande personer:

Sven Samuelsson	$\frac{1}{4}$ mtl
Esbjörn Olsson	$\frac{1}{8}$ „
Karl Olofsson	$\frac{1}{8}$ „ 4)

Numera består Hultalycke enligt arbetet Svenska Orter av ej mindre än 10 jordbruksfastigheter.

4) Växjö lantmäterikontor, Urshult n:r 100.

31. Bergaryd.

Bergaryd, som fordom ofta skrives Börgaryd eller t. o. m. Björkeryd, hör inte till de äldsta gårdarna i Urshult. Det nämnes dock 1558 och var då en måle eller nybygge, som tillhörde konung Gustav Vasa. Måhända är Bergaryd upptaget på utmarken till Buskahult, i vilken by kungen vid nämnda tidpunkt ägde ett par hemman.

Från Gustav Vasa övergick Bergaryd liksom de övriga arv- och egnagodsens till hans son Erik XIV och efter dennes fördrivande från tronen till konung Johan III. År 1572 kom emellertid en arvsfördelning till stånd mellan kung Johan och hans yngre broder hertig Karl, varvid bl. a. Bergaryd föll på dennes lott. Enligt Smål. Handl. 1600 n:r 1 A i Kammararkivet possiderade hertigen följande hemman i Urshults socken: Buskahult (2 gårdar), Stengårdsslätt, Bergaryd, Hässleholm, Sångaremåla och Sundslätt. Efter några år tillkommo åtskilliga nyförvärv. Längre fram, sannolikt på 1620-talet eller omkring 1630, synas de flesta av arv- och egnagodsens ha överförts i kronans ägo.

Rörande Bergaryd omvittnar nyssnämnda källa, att det brukades av en landbonde vid namn Jöns. Denne ägde 1 ox, 4 kor, 2 får och 1 svin samt hade åker till $2\frac{1}{2}$ tunnas utsäde. Hans jordiska äodelar voro således ringa, men han synes ha varit en duktig karl, ty han arbetade sig upp till bättre villkor. År 1623 kunde han så $3\frac{1}{2}$ tunna säd, och hans ladugård och stall inrymde nu 2 oxar, 6 kor, 2 ungdjur, 9 får, 13 getter, 9 svin och 1 sto. Att han åtnjöt förtroende framgår därav, att han var en av kyrkans sexmän och som sådan ledamot i den nämnd, som 1613 efter danska krigets slut uttaxerade Urshultsböndernas andel i Älvsborgs lösen.

Medan hemmanet tillhörde Kongl. Maj:t, var Jöns arrendator, men 1629 löste han, i kraft av Gustav II Adolfs plakat 13 febr. 1627 angående frigivning av viss kronojord, gården till skatte och fick lagfart å densamma. Här om bär Kinnevalds dombok 10/8 1629 följande korta men betydelsefulla vittnesbörd: "Jöns i Börgaryd och hans hustru Inga Börgesdotter finge tingskötning på Börgaryd i Urshults socken att det bliver skatte jord". Att hemmanet härigenom övergått i enskild ägo framgår med all tydlighet även av ett protokoll i nämnda dombok för 20/7 1666, där det heter: "Samma dag blev resolverat emellan Arvid i Hultelyckan och hans 3 bröder och 4 stycken systor, att de bliva lika arvtagare i Berie Rydh, (Bergaryd) som är $\frac{1}{3}$ hemman, det fadren under skatten bebrevat är". Likaså kan anföras, att Sven Svensson och hans hustru Margareta Jönsdotter på hösttinget 1690 fingo taga fasta på $\frac{2}{3}$ av $\frac{1}{3}$ mtl Bergaryd. Och flera gånger under den följande tiden går hemmanet i handel, uppbjudes och fastas som vanlig enskild egendom.

Under sådana förhållanden synes det egendomligt, att Bergaryd fortfarande uppföres i jordeböckerna som kronodomän. I själva verket dröjde det nära 200 år innan hemmanet 1822, i samband med (nytt?) skatteköp, omfördes från krono till skatte.

På 1660—70-talen innehades Bergaryd som donation av hovrådet Gustav Taubenfelt, vilkens levnadsöden äro i korthet antydda i beskrivningen över Möllekulla (se Urshults Krönika 1950, sid. 50 f.f.). Sedan hemmanet reducerats, blev det 1686 förlänat till dåvarande kaptenen, sedermera

Major S. v. Fleissners namnteckning

majoren i svensk tjänst Samuel Fleissner, adlad von Fleissner. Denne var tysk till börden och född i Stettin 1652. Efter att ha deltagit i Karl XI:s tyska och danska krig och 1677 blivit kapten vid Helsinglands regemente vann han 1681 transport till Kronobergs regemente, där han placerades som chef för Norrvidinge kompani. Han bosatte sig att börja med på det nyinrättade kaptensbostället Södra Rottne men övertog snart på arrende säteriet Drettinge i Dädesjö socken, som blev hans egentliga hemvist. Då det stora Nordiska kriget bröt ut år 1700, följde von Fleissner sitt regemente i fält, men redan 1703 slutade han vid Welleitza i Polen sina dagar.

Till hugfästande av hans minne lät änkan uppsätta i Dädesjö kyrka ett vackert, rikt skulpterat epitafium, som ännu finns i behåll.

År 1691 hade Bergaryd två brukare, Sven Svensson och Per Jönsson. Om båda antecknas att de voro läskunniga.¹⁾ På 1720-talet nämnas Elin i Bergaryd och änkan Anna ibm, hos vilka länsmanen en gång pantade för oguldna kronoutlagor, hos Elin två kor och hos Anna en. År 1749 innehade Gise Åkesson och Anders Persson var sin hälft ($\frac{1}{6}$) av hemmanet.

Slutligen bör nämnas, att åboarna Jöns Månsson och Nils Håkansson den 28 febr. 1822 köpte var sitt $\frac{1}{6}$ mtl i Bergaryd av kronan för 16 rdr 13 skill. 8 rst specie. Och i 1825 års jordebok är hemmanet äntligen uppfört som skatte egendom. Då innehades gården av David Nilsson och Jöns Månsson.

¹⁾ Om läsfärdigheten bland allmogen i Urshult vid denna tid se Urshults Krönika 1954, sid. 72, not 1.

“Hättebo Skogelag“

Anteckningar om storskiftet i Urshult 1806—1819 m. m.

Skiftena eller, som de på bygdens mål kallas, Skefterna i sydöstra Urshult voro ännu för 50—60 år sedan ett av socknens befolkningscentra. Nu äro de snart åter, vad de fordom voro, i stor utsträckning en ödemark. De hade en "blomstringstid" om knappt 100 år. Den väsentliga delen av bebyggandet torde ha sammanfallit med den stora folkökningen i förra hälften av 1800-talet. Endast i några undantagsfall var bebyggelsen äldre. Hur tillkommo nu Skiftena? Ja, svaret på frågan ligger ju redan i namnet. Att de tillkommit genom ett skifte, finns det också en i orten ännu bevarad muntlig tradition om. Men, när tillkommo de? Därom vet traditionen ingenting. Det har länge intresserat förf. att få närmare kännedom om denna utdöende bygds historia. För något år sedan lyckades det även att i lantmäteristyrelsens arkiv få fram den akt, som gav besked om hur Skiftena tillkommo, nämligen beskrivningen till kartan över storskiftet i Urshult 1806 (1808) —1819. Den följande framställningen utgör i huvudsak ett försök att dels till något modernare svenska översätta vissa partier av det ålderdomliga dokumentet dels referera det väsentliga av det övriga innehållet. Beskrivningen, som närmast har karaktären

av ett s. k. förrättningsinstrument, har samma rubrik som ovan, nämligen Hättebo skogelag.¹⁾

Enligt topografiska och statistiska uppgifter om Kronobergs län utgivna av generalstabens topografiska avdelning 1878 undergick Kronobergs län storskiften från 1772 till 1807. Denna uppgift stämmer emellertid icke beträffande Urshult. Det storskifte, varom här är fråga, synes visserligen ha varit förberett före 1807, och Kungl. Maj:ts befallningshavande hade den 30 juni 1804 utfärdat förordnande om förrättningen, men någon skiftning hade i varje fall icke ägt rum före 1807. När de första, preliminära åtgärderna på stället vidtogos, framgår icke av förrättningsinstrumentet. Den första delen av det är dagtecknad i Degerhaga den 7 augusti 1806 och undertecknad av lantmätaren Alex. Eklundh. Denna del av dokumentet lyder, något omredigerad, som följer:

Under mätning av inägorna i Degerhaga Södregård hade även en del av detta hemmans grannar, som ansågos vara "i skogelag" med Degerhaga, varit kallade för att icke blott höras om detta utan även för att fastställa gränsen och rågången omkring skogelagets ägor. Men härom kunde man icke komma till någon bestämd uppfattning, då ännu flera hemman, som icke förut blivit uppgivna och vilkas ägare sålunda icke kallade, påstodos böra innefattas i samma markelag som Degerhaga. Av denna orsak hade man måst uppskjuta utäodelningen för Degerhaga hemman för att i detta ärende även kalla de avsedda hemmansägarna. Dagen för sammanträdet hade utsatts till den 7 augusti 1806.

Sedan Degerhaga hemmans ägare och skogsintressenter vid förra sammanträdet rörande utäodelningen härstädes uppgivit hemmanen Frösjöhult, Hätteboda, Sävsjömåla, Högagärde, Skillingsmåla, Aramo, Lilla Rössmåla och Odensvallahult Södregård samt yrkat, att dessa hemman vid förestående utäodelning måste intagas i gemensamt skogelag med övriga hemman, som nu åstundade delning av utägora, och eftersom detta skogelag icke undergått laglig delning, så yrkades nu, att den av nämnda orsak måtte ske. Detta helst som man förmodade, att alla ägora, som nu lydde härunder, för längre och kortare tid hade legat öppna och varit allmänna och inga handlingar funnos, som lagligen skilde ägora mellan dessa hemman. Av denna anledning inställde sig denna dag (den 7 augusti 1806) "undertecknad" (Alex. Eklundh) i Degerhaga Södregård, sedan de sistnämnde hemmansägarna för att härom höras blivit kallade till allmänt sammanträde härstädes; och infann sig enligt upp-

¹⁾ Den allmänning, som tillhörde skogelaget och som uppdelades vid storskiftet, ansågs tydligen före detsamma delvis tillhöra Hätteboda, vars gräns i öster då till en del sammanföll med sockengränsen mot Tingsås. Sålunda upptar 1794 års jordebok både Hejdatorpet och en kvarn (Lindhakvarnen — se uppsatsen om denna i Urshults Krönika 1953!) under Hätteboda. Såväl torpet som kvarnen voro skattelagda. Likaså är i 1808 års mantalslängd Hejdatorpet upptaget under Hätteboda. Torpet beboddes då av drängen Sven Gjiesesson. I 1798 års mantalslängd är Gjiese Månsson (sannolikt Sven Gjiesessons fader) skriven för torpet. — Namnen på de till Frösjöhult nu hörande lägenheterna Hätteryd, ödetorpet Gamla Hätteryd och Hattahagen tyda på att Hätteboda norra gräns före storskiftet enligt hävd gick längre åt norr än den nuvarande. Troligen var Hätteboda före storskiftet den till arealen största gården i Urshult. Som ett kuriosum må f. ö. antecknas, att mantalslängderna över Urshult för åren 1676, 1687 och 1693 börja med Hätteboda.

visad fullmakt av herr kamrer Wendell, ägare av Odensvallahult Södregård, arrendatorn, löjtnanten, välborne herr Strålenhjem. Dessutom kommo Nils Nilsson och Jöns Jonasson tillstädes och tillkännagåvo, att de hade väl små och trånga ägor men hellre nöjdes därmed än att genom en långsam och dryg rättegång tillskansa sig mera utrymme. De uppgåvo sålunda nu den upprättade gärdesgården mellan Odensvallahults Södregård och Rössmåla Lillegård å ena sidan såsom tillförlitlig rågång mot Rönnekulla och Degerhaga Norregård å andra sidan. Och eftersom dessa hemman icke haft någon rättighet utöver sagda ägoräns, funno Degerhaga Södregårds ägare för sin del icke skäl att påyrka dessa hemmans intagande i skogelaget. Häri instämde Olof Måns-son i Degersnäs och Jöns Olsson i Fyrnan, Carl Andersson i Havrallycke, Lars Åkesson i Sjöallycke, Per Carlsson och Daniel Nilsson i Skallelid samt Paul Pettersson i Bredaslätt och medgåvo, att dessa hemman borde på nämnda grund vara skilda från skogelaget, och ägarna således för sina hemman avsäga sig alla anspråk därpå; dock finge Degerhaga Norregårds ägare, som detta yrkade, framföra sitt påstående däremot, det bästa, de ville och kunde.

Från *Frösjöhult* var Per Andersson tillstädes och uppvisade en "förening", vilken fastställts vid Tio häraders lagmansrätt²⁾ den 6 september 1745. Men eftersom denna förening tydligen visade, att alla de då tvistande hemmanen verkligen voro i samfällt skogelag, och föreningen endast grundade sig på rättighet till vissa "hagstånd" och slätterkärr, mellan vilka delägarna upprättat och anlagt några skiljemärken, och samma förening slutligen sade, att "fädrevlarna" i allmänna marken skulle vara öppna för alla hemmanen, så fann varken skiljemannen för sin del skäl att från en lagligen påbjuden delning utesluta hemmanet Frösjöhult eller ville delägarna därtill samtycka.

För *Hätteboda* var Per Andersson närvarande och för *Aramo* Sune Svensson och Mattis Svensson, som även svarade för Sävsjömåla, Högagärde och Skillingsmåla delägare, vilka bestredo all "målning" och delning med förut nämnda hemman men på tillfrågan icke kunde uppgiva någon annan rågång än gärdesgårdarna, som voro uppsatta mellan ägora, och icke heller medförde några handlingar, varmed de kunde styrka ägoskillnaden för dessa hemman.

Då det "med tämmelig visshet" hade befunnits, att hemmanet Frösjöhult ostridigt borde vara i skogelag med Degerhaga och dess skogsintressenter och det även upplysts, att samma hemman hade blandade ägor med hemmanen Hätteboda och Aramo, så följde därav, att hemmanen Hätteboda, Aramo, Sävsjömåla, Högagärde och Skillingsmåla, som inom sig vore skogelag, även borde utgöra samfällt markelag med Degerhaga och dess skogsintressenter. På denna grund, då alls inga "ägorå" funnos mellan dessa ägor utan endast gärdesgårdar, som man efter eget gottfinnande i senare tid upprättat, vidhöllo Degerhaga och dess skogsintressenters ägare sitt påstående och trodde, att de motvilliga parterna icke utan ansvar kunde bestrida förrättnings verkställighet även över sina ägor.

²⁾ Lagmansrätt var fordom en landsdomstol, vilken fungerade som mellaninstans mellan häradsrätt och hovrätt. Den hade anor från mitten av 1300-talet och anlätades till 1614 även som första instans. Enligt 1734 års lag ägde lagmansrätten huvudsakligen taga befattning med vädjade tvistemål av civil karaktär. Lagmansrätterna avskaffades 1849.

Omsider anlände Jonas Nilsson, Nils Jonsson och Måns Danielsson i Olofslycke samt Jacob Olsson i Hallaslätt. Dessa från Olofslycke närvarande jordägare medgåvo även, att Lilla Rössmåla och Odensvallahult Södregård borde vara skilda från skogelaget och att gärdesgården mot dem, såsom den befunnes upprättad, ostridigt utgjorde ägoskillnad. Sedan enighet mellan parterna ej kunnat vinnas beträffande deras ömsesidiga påståenden, måste delningsmannen uppskjuta förrättningen under föreläggande, att sökandena borde snarast möjligt underställa sina stridiga påståenden vederbörande domstols prövning, så att förrättningen snart måtte kunna återupptagas för slutligt avgörande. Det hittills anförda utgör första delen av förrättningsinstrumentet, vilken, som ovan nämnts, är dagtecknad den 7 augusti 1806.

Då förrättningen återupptogs den 11 juli 1808, antecknades i huvudsak följande:

Det tvistemål, som vid förra delägarsammanträdet hindrade förrättningens fortsättande, hade delägarna underställt domstols prövning och till delningsmannen för efterrättelse överlämnat vidimerad avskrift av "Wällovliga Häradsrättens" utslag i målet den 26 maj 1807.

I anledning härav hade allmänt sammanträde med samtliga delägare genom kungörelse från predikstolen blivit utsatt till den 11 juli innevarande år (1808) i Bredaslätt. Till sammanträdet hade även ägarna till angränsande hemman blivit kallade för att yttra sig om rågångarna.

Från *Olofslycke*, skatte-frälse, voro Jonas Nilsson, Måns Danielsson och Nils Johansson tillstädes, men Olof Håkansson var frånvarande.

Från *Degerhaga Norregård*, krono-skatte, närvoro Anders Jonasson, Nils Jönsson och Daniel Andersson.

Från *Degerhaga Södregård*, ett helt (mantal) frälse, voro Håkan Persson, Jöns Svensson och Johan Olsson tillstädes.

Från *Rönnekulla*, ett helt "purt" frälse, närvoro Daniel Nilsson, Göran Johansson, Arfvid Olsson och Carl Markusson.

Från *Drakamåla*, krono-skatte, hade Jöns Persson och Börje Svensson infunnit sig, men Anders Olsson, Nils Nilsson och Carl Andersson voro frånvarande.

Från *Fyrnan*, krono-skatte, rusthåll,³⁾ voro Johannes Gustafsson och Håkan Persson närvarande, men Jonas Jonsson var frånvarande.

Från *Hallaslätt*, krono-skatte, hade Jacob Olsson och Daniel Johansson infunnit sig.

Från *Bredaslätt*, krono-skatte, närvoro Pål Pettersson, Per Nilsson och Nils Bengtsson.

³⁾ Uppgiften, att Fyrnan var rusthåll, synes tvivelaktig. Gården är i varje fall icke upptagen som rusthåll i 1804 års generalmönstringsrulla för Smålands lätta dragoner. Här må för övrigt en annan anmärkning tillåtas. Det har alltid förvånat förf. då han i ortspressen sett gårdsnamnet skrivas Förnan. Gården heter i Svensk ortsförteckning 1952 Fyrnan och har väl i orten alltid kallats så. Förna (= det vissnade) är visserligen rikssvenska, men detta kan väl knappast vara skälig anledning att ändra ett namn, som har gammal hävd. Namnformen Förnan finns emellertid belagd i bl. a. Tio häraders lagmansrätts dombok 1818, vilket må lända till ursäkt.

Från *Degersnäs*, "purt" frälse, hade Jon Kjellsson och Bengt Persson inställt sig.

Örnhult, skatte-frälse, påstods vara ett helt mantal och däröver enligt företett utdrag ur 1686 års jordebok. Från byn voro Anders Simonsson och Erik Svensson närvarande, men Jöns Andersson var frånvarande.

Från *Sjöalycke*, $\frac{1}{2}$ (mantal) krono-skatte, kom Lars Åkesson tillstädes.

Från *Skallelid*, $\frac{1}{2}$ krono-skatte, hade Per Carlsson och Daniel Nilsson infunnit sig.

Från *Jungfrumåla*, $\frac{1}{2}$ krono-skatte, hade Olof Svensson, Nils Jönsson och Sven Danielsson inställt sig.

Från *Havralycke*, $\frac{1}{4}$ krono-skatte, voro Carl Andersson och Nils Håkansson närvarande.

Från *Frösjöhult*, 1 helt krono-skatte, voro Per Andersson, Olof Svensson och Jöns Jonasson närvarande men Abraham Månsson och Anders Carlsson frånvarande.

Från *Hätteboda*, 1 helt krono-skatte, närvoro Per Juhlin, som företrädde sin farbror, brukspatron Juhlin, Jean Jonasson, Per Åkesson och Håkan Larsson.

Från *Aramo*, 1 helt krono-skatte, voro Mattis Svensson, Harald Svensson, Sune Svensson, Jöns Månsson, Pål Svensson och Måns Svensson närvarande, men Sven Carlsson var frånvarande.

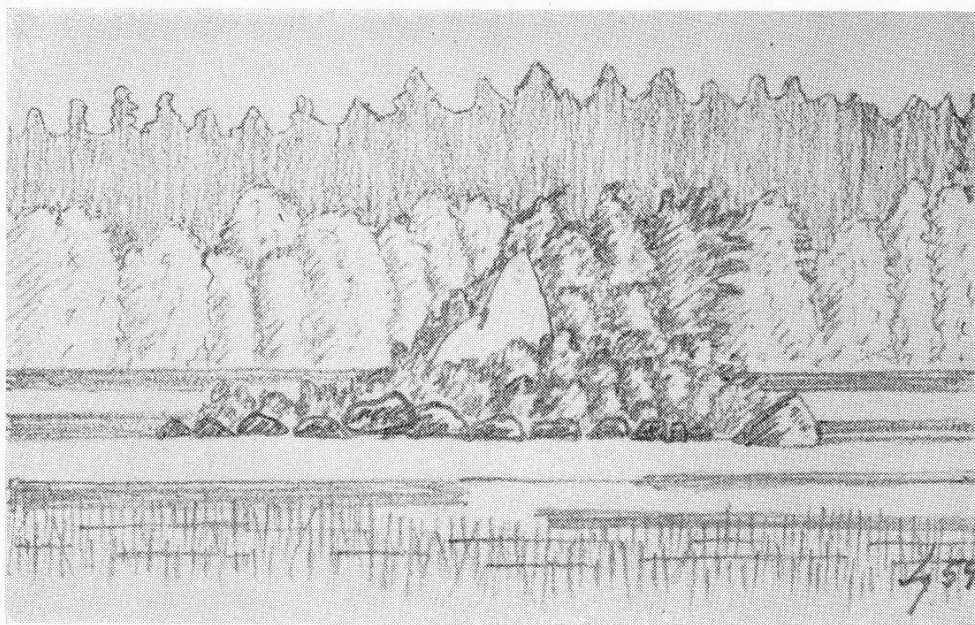
Från *Sävsjömåla*, $\frac{1}{8}$ krono-skatte, "augment", tillstädeskom Sven Johansson.

Från *Högagärde*, $\frac{1}{4}$ krono-skatte, var Sven Håkansson närvarande.

Från *Skillingmåla*, $\frac{1}{8}$ krono-skatte, hade Håkan Nilsson infunnit sig.

Sedan delägarna sammanträtt, upplästes först Konungens Befallningshavandes förordnande av den 30 juni 1804 angående förrättningen och där-
efter Kinnevalds häradsrätts utslag av den 26 maj förlidet år (1807), som påbjöd mätning även över den mark, som omtvistades och beträffande vilken rågång yrkats, så att råskillnaderna måtte bli fastställda. I utslaget påbjöds jämväl, att det även måtte utrönas, huruvida flera hemman än de, som voro inblandade i tvisten, av någon anledning kunde hänföras till markelaget och huruvida hemmanet Bastaremåla kunde anses vara med "laga skillnad däri-från söndrat".

På tillfrågan tillkännagavs, att ägorna till hemmanen Lilla Rössmåla, Odensvallhult, Iremåla Västregård och Östregård, Kroksjömåla, Ulvsryds by, Törnamåla kvarn, Hunnamåla, Midingstorp, Bastaremåla, Bäckaskog, Buskaboda och Trähörna gränsade till detta vidsträckta skogelag. Från dessa hemman var endast "Herr Kongl. Expeditions Sekreteraren Hjelmérus, ägare av Trähörna Östregård, närvarande för att göra sig underrättad, huruvida skogelagets ägare hade för avsikt påstå samfällighet även med Trähörna by eller ville godkänna den gärdesgård, som utgjort och utgjorde skillnad för byns ägor i denna trakt.

“Trolla käring“ sedd från Ulvsjöns västra strand.
Teckning av förf.

De närvarande delägarna yttrade härvid, att någon samfällighet med Trähörna icke förr varit och således icke heller nu yrkades, varför gärdsgården, sådan den befunnes, godkändes såsom ostridig ägoskillnad.

Skogelagsägarna och i synnerhet männen från Degerhaga yttrade även nu, att Iremåla Östregårds ägor för icke länge sedan ”legat öppna med Degerhagas”, och åtog sig, att vid mätningen på marken utvisa stället, där ”allmänna Gatan och fädreveln åt Iremåla mark” varit öppen och alltid opåtalat nyttjad för Drakamåla och Degerhaga kreatur. Man yrkade därför, att Iremåla ägor, vilka ännu icke varit ordentligt skilda från sökanden, måtte anses som samfälliga, nu mätas och med skogelaget delas.⁴⁾

Iremåla Östregårds ägare hade trots kungörelsen icke inställt sig på förrättningsstället, varför man av dem icke kunde få någon upplysning om förhållandet. På tillfrågan berättade emellertid Degerhaga ägare, att inga andra rämärken funnes mellan Iremåla och skogelaget än en ”i mångfaldiga krökar”, godtyckligt uppsatt gärdsgård ävensom att nämnda fädrevel i senare tid avstängts och gjord otillgänglig för storskiftessökanden, kreaturs gång och vallning på Iremåla Östregårds, ovanligt både stora och förmånliga ägor och marker. Samma påstående gjordes även mot Kroksjömåla hemmansägare, därest de icke med antagbara skäl kunde styrka, att den senast nyttjade ägohävd kunde anses som rågång.

Därefter överlades med delägarna om handräckning under mätningen och om det ytterligare arbete, som ansågs nödigt för förrättnings påskyndande.

Den 12 juli 1808 gick man upp skogelagets yttre rågång mot Lilla Rössmåla, Odensvallahult och Tingsås socken, varvid man konstaterade, att

⁴⁾ Om detta yrkande över huvud taget var befogat, måste det tyda på att sockengränsen mot Tingsås här icke var fastställd, vilket får anses märkligt, då sockengränsen söder om Ulvsjön fastställdes redan på 1650-talet.

Trolla käring⁵⁾) i Södra Ulvsjön samt Ulvabäcken till dess utflöde i Sibbasjön vore gränsmärken. Vidare upprättades rågången mot Hunnamåla och Bastaremåla. Förrättningen fortsattes sedan med upprättandet av rågången mellan Aramo och Buskaboda. Man konstaterade därjämte, att befintliga gärdesgårdar och sjöar voro godkända råmärken för återstående delen av (västra) gränsen upp till Lilla Rössmåla.

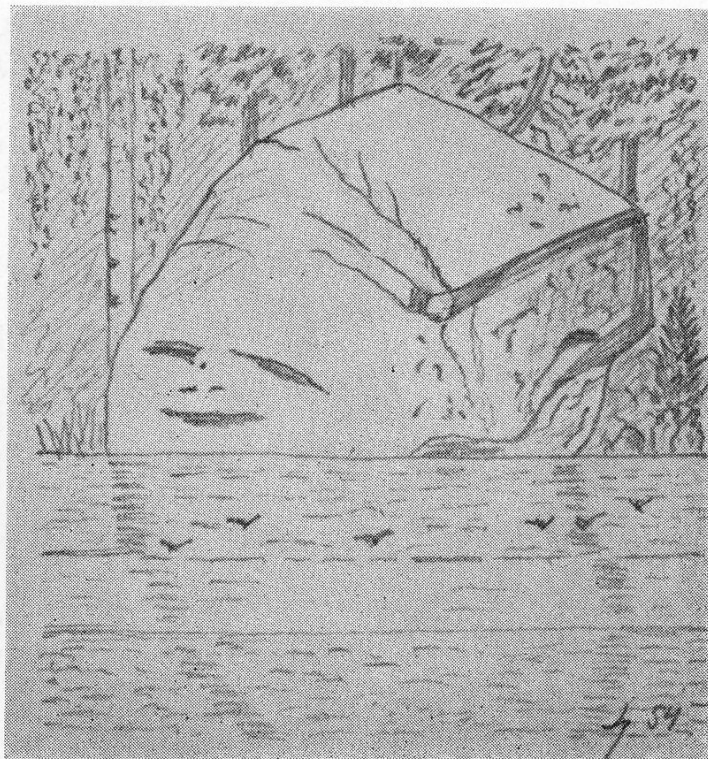
Den 12 september 1808 fortsattes förrättningen, varvid sammanträde hölls med representanter för Buskaboda, Ekeberg, Buskahult och Bäckaskog, vilka godkände den uppdragna ägränsen mot Aramo. Bruksbokhållaren Petter Juhlin, ombud för brukspatronen Juhlin (se ovan!), och ägaren av Sävsjömåla ville icke godtaga ägoskillnaden mot Buskaboda "med mindre deras hemmans ägomärken antoges." Av en anteckning i protokollet över förrättningen synes framgå, att ägarna till Aramo erkände "hävdskillnaden". Ägarna till Iremåla Östregård och Kroksjömåla hade kallats till samma sammanträde men icke infunnit sig.

För att inskränka antalet eljest erforderliga dagsverken vid mätning av sjöstränderna beslöt delningsmannen att utföra denna mätning vintertid. Mätningen verkställdes under tiden 14—20 december 1808. Det bestämdes, att de upprättade gränserna skulle fastställas på vintertingets första dag 1809 vid tingsstället i Jät, varför den, som hade något att erinra, hade att där inställa sig. Protokollet över de olika förrättningarna är dagtecknat i Aramo den 21 december 1808 och undertecknat av Alex. Eklundh.

I utslag av den 30 augusti 1810 hade Kinnevalds häradsrätt efter syn på stället "funnit billigt förordna", att hemmanen Buskaboda och Bäckaskog skulle ingå i skogelag med Hätteboda och Aramo med flera hemman. Efter kungörelse därom hade Eklundh, som nu titulerade sig lantmäteridirektör, inställt sig i Buskaboda den 18 juli 1814 för att verkställa mätning av dessa hemmans utägor. Till förrättningen hade inställt sig Johannes Månsson, Nils Persson och Paul Johansson i Buskaboda (ett helt till ett halvt förmedlat mantal krono-skatte) samt Daniel Johansson från Bäckaskog, som ansågs vara ett fjärdedels till ett åttendedels förmedlat mantal. Vid detta tillfälle infunno sig även Anders Persson, Johan Persson och Eric Nilsson från Ekeberg, vilka tillkännagåvo, att de hade blandade ägor med Buskaboda, varför de runno, att de icke kunde skiljas från skogelaget och att deras ägor måste uppmätas vid detta tillfälle. Förrättningsmannen hade emellertid fått ämbetsgöromål, som krävde hans närvaro i Växjö den 22 och 26 juli, varför

⁵⁾ Trolla käring är ett 2 à 2,5 meter högt, på ett litet grund stående, närmast pyramidformat gråstensblock, vars östra och södra sidor äro släta och jämna. Det ligger c:a 25 meter utanför sydöstra hörnet av Drakamåla skifte. Av intresse i detta sammanhang är, att c:a 300 meter norr om Trolla käring och på södra stranden av Kistö ligger ett omkring 3 meter högt flyttblock, som sedan gammalt kallas Trolla gubbe. Vidare må antecknas, att en liten göl på gränsen mellan Drakamåla och Fyrnans skiften på storskifteskartan heter Trolle göl. Kring dessa namn ha troligen fordom en del sägner spunnits. Någon muntlig tradition eller några skriftliga källor härom har sig förf. emellertid icke bekant.

Med Kistö, som nyss nämndes, är en muntligt traderad sägen om en nedgrävd skatt förbunden. Den lilla ön, som sedan senare hälften av 1800-talet är ett ödetorp, tillhör enligt såväl storskifteskartan av 1819 som generalstabskartan av 1869 administrativt Urs-hult och närmare bestämt Degerhaga Södregårds skifte men äges av en hemmansägare i Ulvsryd (Tingsås socken).

“Trolla gubbe“ sedd från Kråkö i Ulvsjön.
Teckning av förf.

mätningen uppsköts för att verkställas så skyndsamt som möjligt utan ytterligare kungörelse. Endast muntlig underrättelse skulle lämnas. Johannes i Buskaboda anmälde, att han ville vara fri från förrättningen under den förestående skördetiden, vilket förrättningsmannen icke bestämt kunde lova eller samtycka till, helst som marken vore full med kärr och moras och efter denna tid bleve mera otillgänglig samt dagarna kortare och väderleken mera otjänlig.

Under tiden 16 augusti—14 oktober 1814 samt under icke närmare angiven tid 1815 uppmättes Ekebergs, Buskaboda och Bäckaskogs ägor.

Sedan Tio häraders lagmansrätt genom dom den 20 november 1818 avgjort de stridigheter, som hade förekommit mellan skogelagets hemman, inställde sig i Sjöalycke den 28 juni 1819 kommissionslantmätaren G. A. Ingelman för att på begäran av skogelagsintressenterna företaga ägotaxeringen. Följande delägare inställde sig:

- Från *Olofslycke* Johan Haraldsson, Sven Jönsson och Måns Danielsson,
 „ *Degerhaga Norregård* Nils Jönsson, Per Bengtsson, Johan Gabrielsson och Jonas Gabrielsson,
 „ *Degerhaga Södregård* Håkan Persson, Jöns Svensson och Jonas Johansson,
 „ *Rönnekulla* Carl Carlsson, Johan Carlsson, Olof Danielsson och Nils Nilsson,
 „ *Drakamåla* Anders Jonasson, Börje Svensson, Per Svensson och änkan Annika Andersdotter,
 „ *Fyrnan* Johannes Gustafsson, Håkan Persson och Jonas Jönsson,
 „ *Hallaslätt* Jacob Olsson, Sven Carlsson och Nils Johansson,

- „ *Bredaslätt* Paul Pettersson, Carl Gislessen och Sven Håkansson,
- „ *Degersnäs* herr Magnus Rossentvist och Johannes Lyckberger,
- „ *Örnhult* Erik Svensson, Johan Andersson och Per Nilsson,
- „ *Sjöalycke* Lars Åkesson,
- „ *Skallelid* Nils Olofsson och änkan Gunnild Svensdotter,
- „ *Jungfrumåla* änkan Annika Andersdotter och Håkan Svensson,
samt
- „ *Havrallycke* Carl Svensson och Anders Simundsson.

Dessa senast uppräknade hemman kallades i lagmansrättens ovannämnda dom Norra skogelaget. Därjämte infunno sig följande delägare i det Södra skogelaget:⁶⁾

- Från *Frösjöhult* Per Svensson, Abraham Månsson, Olof Svensson och Måns Abrahamsson,
- „ *Hätteboda* Petter Olsson, Daniel Håkansson, Daniel Johansson, Per Håkansson och Håkan Persson,
 - „ *Aramo* Per Mattisson, Harald Svensson, Jaen (?) Mattisson, Paul Svensson, Daniel Månsson och änkan Elin Klemmingsdotter,
 - „ *Sävsjömåla* Sven Johansson,
 - „ *Högagärde* Johan Jonasson och Anders Jonasson,
 - „ *Skillingsmåla* kom ingen tillstädes,
 - „ *Buskaboda* Johannes Månsson, Måns Svensson och Nils Persson,
samt
 - „ *Ekeberg* Anders Persson och Sven Johansson.

Från *Bäckaskog* var ingen närvarande.

Sedan lagmansrättens dom genomlästs och därvid inhämtats, att rågång fastställt mellan norra och södra skogelagen, yrkade delägarna i det förre, att "taxeringen å marken" genast skulle företagas, enär de som biträden kallat hemmansägarna Magnus Andersson i Jät, Samuel Nilsson i Eskekulla och Per Jönsson i Stenbrohult, vilka voro närvarande och åtog sig taxeringsförrättningen. På grund av hinder för lantmätaren uppsköts emellertid förrättningen till den 5 juli 1819. Delägarna i båda skogelagen önskade, att de i lagmansrättens dom bestämda råsträckningarna måtte ju förr dess hellre bli uppgångna och "rörlagda", vilket förrättningsmannen lovade fullgöra, så snart andra ämbetsgöromål medgäve det. Emellertid upplyste förrättningsmannen vederbörande om att hinder för den begärda taxeringen icke mötte av den anledningen, att gränsen mellan de båda skogelagen ännu icke hunnit utstakas på marken, emedan sådant kunde verkställas när som helst och taxering oberoende därav förrättas över den del av marken, som komme att undergå delning.

Den 5 juli 1819 inställde sig lantmätare Ingelman i Norra skogelaget, som nu även benämndes Sjöalycke skogelag. Delägarna voro närvarande dels personligen och dels genom ombud. Dessutom närvaro de antecknade och valda taxeringsmännen. Innan taxeringen företogs, tillhöllos delägarna att vid detta tillfälle noga åsidosätta alla egennyttiga avsikter, eftersom dessa snarare kunde leda till förlust än vinning och således få en verkan rakt motsatt den avsedda. Därjämte erinrades taxeringsmännen om att noga tillse, att

⁶⁾ Som synes hade under rättegången skogelaget uppdelats i tvenne.

partier av samma godhet bleve mot varandra lika värderade samt de bättre med de sämre riktigt jämförda. Därefter fortsatte förrättningsmannen och övriga närvarande ut på ägorna, varvid början gjordes i Degerhaga Norre-gårds ängshage. Taxeringen fortsattes sedan gård efter gård. Det antecknades, att en då nyligen påbjuden taxeringsmetod ej kunde användas, enär taxeringsmännen saknade kännedom om dess principer och icke förstodo bråktalen. Den 9 juli avslutades taxeringen och godkändes den upprättade taxeringslängden. Delning kunde emellertid icke företagas, förrän rågången mellan de båda skogelagen utstakats på marken.

Den 30 augusti 1819 infann sig åter lantmätare Ingelman i Norra skogelaget för att gå upp och rörlägga de mellan intressenterna överenskomna skiljesträckningarna. Samtliga delägare i detta skogelag voro närvarande, varjämte de flesta från Södra skogelaget hade infunnit sig. Sedan alla församlats, framlämnade Lars Åkesson i Sjöalycke Tio häraders lagmansrätts "föreningsdom" av den 20 november 1818, vilken upplästes. Av domen framgick, att, sedan tvist om ägo gränserna mellan en mängd hemman i denna trakt uppstått före 1808 och föranlett uppmätning av ägorna, Kinnevalds häradsrätt, efter häradssyn på stället, den 30 augusti 1810 förklarat, att Hätteboda, Aramo, Högagärde, Skillingsmåla, Sävsjömåla, Bäckaskog, Buskaboda och Frösjöhult såsom utgörande det yttre eller så kallade Södra skogelaget borde med hemmanen Havrallycke, Jungfrumåla, Skallelid, Sjöalycke, Örnhult, Degersnäs, Bredaslätt, Hallaslätt, Fyrnan, Drakamåla, Rönnekulla, Olofslycke samt Degerhaga Norre- och Södregård gemensam delning i skog och mark "ordentligen undergå". Däremot hade hemmanen Hunnamåla, Bastaremåla och Midingstorp, som voro försedda med antagbara rågångar, skilts från det övriga skogelaget. Mot detta beslut hade delägarna ömsesidigt vädjat till 1811 års lagmansting. På grund av förekomna anledningar hade målet dock ej blivit avgjort förrän den 20 november 1818. Den långvariga rättegången hade medfört, att skogelagsdelägarna ansett sig nödsakade att själva överenskomma om vissa rågångar, vilka av lagmansrätten blevo fastställda genom nyssnämnda utslag.

Förrättningsmannen gick sedan upp råsträckan mellan de båda skogelagen. Början gjordes vid en punkt på östra stranden av Trähörnasjön, c:a 118 meter från sjöns södra ända.⁷⁾ Härifrån uppgicks rågången mellan Frösjöhult och Sjöalycke till Smälleled och vidare fram till Frösjöhults soldattorps⁸⁾ gårdsgårdshörn mot Jungfrumåla hage samt till soldattorpets nordöstra hörn. Vid utgångspunkten, vid Smälledet och på de nämnda platserna vid soldattorpet nedsattes stenar som råmärken.⁹⁾ Från soldattorpets nordöstra hörn fortsattes sedan råsträckningen till Havrallycke norra gärdesled, där man vek av åt väster och gick upp norra och västra rågångarna mellan Frösjöhult och

⁷⁾ Detta avstånd är, liksom de tidigare uppgivna, uppmätt på storskifteskartan. Då avståndet på kartan mätts med utgångspunkt från sjöstränder, kunna de icke stämma, om en kontrollmätning nu gjordes, enär sjöstränderna förskjutits på grund av sjötappningar och uppgrundning av de grundare sjövikarna.

⁸⁾ = Frösjöhults gamla soldattorp. Dess sista, numera öde soldattorp ligger söder om Östra Arasjön.

⁹⁾ En karta över det område, som här närmast intresserar, skulle avsevärt ha förenklat referatet och gjort det lättare för läsaren att orientera sig. Av flera skäl har förf. emellertid nödgats avstå från att publicera en kopia av kartan.

Rämärket vid "Fällesgärdesgården", Degerhaga Södregårds skifte.
Teckning av förf.

Havrallycke. Vid det norra gärdesledet och vid en punkt, som ligger ungefär mitt för den mellan Havrallycke och Hätteryd belägna lägenheten, nedsattes jämväl stenar som rämärken. Från den sistnämnda punkten följde råsträckningen en redan då befintlig hagagårdsgård till en stätta, där vägen mot Hattastugan framlöpte, och vidare till det ställe, där rågången bildar en c:a 135° , åt väster öppna vinkel. Här nedsattes också en råsten. Från denna fortsattes råsträckningen rakt söder ut till en gran öster om det s. k. Bolins torp (se fotnot n:r 13!). Vid granen nedsattes en råsten. Stenen kan nu ej återfinnas men är troligen inmurad i den i rågången löpande stengärdesgården. C:a 130 meter söder om den ovannämnda vinkeln i rågången äro vi inne på Skiftena i egentlig mening, vilka börja med den utmark, som tillskiftades Sjöallycke. Här få lantmätaren och hans medhjälpare emellertid göra en paus för att lämna plats för några kommentarer.

Den i beskrivningen nämnda Hattastugan är icke markerad på kartan. Var den legat framgår ej heller klart av beskrivningen. Det finns två ställen att välja på. Antingen har den legat på det sedan mycket länge öde torpet Gamla Hätteryd eller också på den gamla, omedelbart nordost om Bolins torp belägna, lilla odling, som synes ha blivit sönderskuren vid storskiftet och av vilken Hattallyckan i sydöstra hörnet av Hattahagen är en del. Det senare alternativet synes mest sannolikt. Den lilla åkerlapp, som utgjorde den nyssnämnda, numera skogbevuxna Hattallyckan, den västra, också igenvuxna åkern på Friskatorpet under Sjöallycke och den västligaste, ännu odlade åkern på Rönnekulla norra skifte ha troligen alltså en gång hängt samman. I Hat-

talyckan, som i förf:s barndom var gräsbevuxen, fanns icke spår efter någon husgrund. Den kan naturligtvis ha varit bortschaktad. Det är dock icke sannolikt, att man gjort det i en åkerlycka, som ligger så långt från inägorna. I södra delen av den västra åkern på Friskatorpet, endast några meter från den stengärdesgård, som utgör rågång mot Rönnekulla skifte, lågo till för ett 10-tal år sedan resterna av en jordkällare. Övriga uthus på Friskatorpet samt boningshuset lågo något hundratal meter österut. Mellan de åkrar, som lågo i närheten av boningshuset, och den åker, där jordkällaren låg, fanns f. ö. en liten mossodling.¹⁰⁾ Det synes icke sannolikt, att man lagt en jordkällare så långt från de övriga byggnaderna. Det troligaste är, att den byggts oberoende av dessa och ursprungligen tillhört den sönderskiftade, lilla odlingen. Men, om denna förmodan är riktig, var låg då Hattastugan? Frågan kan få åtminstone ett hypotekiskt svar. Strax söder om det ställe, där jordkällaren låg, finns på Rönnekulla skifte i nordöstra kanten av den där belägna åkern ett utgrävt parti i slänten. Där kan en backstuga ha legat. Någon annan förklaring till förekomsten av hålan ges knappast. Den sten, som stenstugan eller jordkulan byggts av, har sannolikt delvis lagts in i den stengärdesgård, som bildar rågång mellan Sjöalycke och Rönnekulla skiften. Hattastugan kan alltså ha legat i nordvästra hörnet av sistnämnda skifte. Den slutsats, som dragits av undersökningen i terrängen, får ett starkt stöd av en ännu bevarad tradition, att en man, som gick under namnet Hatta-Sammel, skall ha bott i en jordstuga i nordvästra hörnet av Rönnekulla norra Skifte. I detta sammanhang må också antecknas, att från Gamla Hätteryd genom Hattahagen, Hattalyckan och norra delen av hemmansägaren Emil Anderssons hage går en gångstig, som numera sällan beträdes men ännu vid senaste sekelskiftet var mycket livligt trafikerad. Denna gångstig kallas i storskiftesbeskrivningen Sävsjömåla och Högagärde kyrkväg.¹¹⁾

Vi gå nu 135 år tillbaka i tiden för att följa lantmätaren under den fortsatta förrättningen. Från den vid granen i närheten av Bolins torp nedsatta råstenen fortsattes råsträckningen till "Fällesgärdesgården" vid den nämnda kyrkvägen, där ett råmärke i form av en sten om 30×13 tum (= c:a $75 \times 32,5$ cm.) placerades. Sedan lät man rågången följa kyrkvägen till Svalebäckens övra vattenfall, där jämväl en råsten nedsattes. Härifrån gick sträckningen till en påle 150 alnar (c:a 90 m.) söder om ändan av Övre Hejdaviken. Stället utmärktes även med en furupåle. Rågången sträcktes sedan över sjön till Södra Hejdaviken, där den "intog" vintervägen vid sjöstranden och en råsten uppställdes. Därifrån gick skillnaden linjerätt till "Wärjset" bredvid Sävsjömåla och Högagärde kyrkväg, vilket ställe även försågs med en råsten. Rå-

¹⁰⁾ Strax ovanför mosslaggen i slänten nedanför den västra åkern några meter från vägen anträffades en stenyx vid samma tid som resterna av jordkällaren bortscaffades. Platsen, där den anträffades, har av allt att döma legat i det forna sjösystemets strandlinje.

¹¹⁾ Här har vi alltså ett dokumentariskt belägg för den gamla kyrkväg Urshult—Hunnamåla, som förf. beskrev i Urshults Krönika 1949. Enligt storskiftesbeskrivningen har vägen visserligen i sin norra del en annan sträckning än den förf. beskrev efter muntlig tradition och undersökning i terrängen, men skillnaden är icke oförklarlig. Att här närmare ingå på denna fråga skulle emellertid föra för långt. Måhända kan det bli tillfälle att en annan gång återkomma till saken.

gången följde sedan kyrkvägen till Fornells torps hagagårdsgårdshörn, där en råsten nedsattes. Härifrån sträcktes rågången linjerätt till Ulvabäcken. Platsen försågs med en råsten, och därmed voro de västra och södra gränserna för Skiftena upprättade. Det konstaterades sålunda, att de ägor, som voro belägna öster om "skiljeleden", tillföll Sjöalycke skogelag och de på södra sidan tillföll Södra skogelaget, eller hemmanen Hätteboda, Aramo, Sävsjömåla, Högagärde, Skillingsmåla och Frösjöhult. Dock förbehölls, att Frösjöhults hemman behöll de tvenne åkerlyckorna med kåltäppan vid soldattorpet (omedelbart norr om Havralycke inägor) och Hätteboda sin husbehovskvarn (den sedermera s. k. Lindahlakvarnen) och ålfisket, vilka voro belägna på den skogsslott, som tilldelats Sjöalycke skogelag.

Här må åter ett uppehåll i redogörelsen för storskiftet göras och några kommentarer inflikas. Den nämnda Fällesgärdesgården var belägen på Degerhaga sydvästra skifte, som numera äges och bebos av hemmansägaren Magni Magnusson. Råstenen, som nedsattes på platsen, står alltjämt kvar. Närmare bestämt står den strax söder om den lilla lycka, som beboddes av Friska-Katrina (se uppsatsen "En lycklig människa" i Urshults krönika 1953!). Förleden i namnet Fällesgärdesgården innebär troligen, att där fanns eller hade funnits en "fälla", d. v. s. ett lövskogsområde, där man kalhuggit och riset låg och ruttnade. Dylka kalhuggningar hade tre ändamål. Dels tog man vara på lövet till foder åt kreaturen, särskilt fåren, dels högg man upp trädstammarna till ved, och dels förbättrade det ruttnande riset markvegetationen. I förf:s barndom kallades sådana kalhuggningar "surfällor". Det kan tilläggas, att c:a 40—50 meter öster om råstenen vid Fällesgärdesgården, av vilken senare nu ej finns några spår, ligger en gammal, övervuxen tjärdal. — Den i beskrivningen omtalade Svalebäcken är numera ett fördjupat utfallsdike från Örnshults skifte och med utlopp i Arasjön. Något vattenfall finns ej längre, där rågången passerar bäcken, som för övrigt ej längre kan kallas bäck. Namnet anger emellertid, att där en gång funnits ett litet, naturligt vattendrag. Förleden i namnet Svalebäcken betyder sannolikt *svalka*. Bäcken flöt fram under den gamla kyrkvägen. Det är naturligt, att man sommartid stannade där för att vila och söka svalka. Att *svalka sig* hette på bygdens språk i förf:s ungdom *svala sig* eller *svala av sig*. Enligt den gamla, genuina urshultsdialekten uttalades *sv* framför vokal (i icke sammansatta ord och undantagsvis även i sammansatta) alltid som *sch-ljud*. Att *svala sig* hette alltså att *schala sig*. — I beskrivningen uppgives, att rågången från Fällesgärdesgården till Svalebäckens övre vattenfall följde Sävsjömåla och Högagärde kyrkväg. Denna finns ännu kvar till vägskälet mot Olofslycke skifte och något 10-tal meter söder därom. Därifrån och till Svalebäcken är den gamla vägen så fullständigt igenvuxen, att den icke på något ställe kan spåras. Terrängen, där den gått fram, är för övrigt så oländig, att man knappt kan tro, att en väg där varit upptrampad. — I beskrivningen stöta vi vidare på namnen Övre Hejdaviken och Södra Hejdaviken. Dessa namn ha länge varit bortglömda i orten. Övre Hejdaviken, som är den östligaste av Östra Arasjöns norra vikar, ligger i sin nordligaste del på Fyrnans skifte, och södra Hejdaviken ligger mellan den till Hejdatorpet hörande hagen och Frösjöhults yttre ägor. Namnet "Wärjset" torde också vara bortglömt. I varje fall har förf. aldrig

hört eller sett det omtalat förrän i beskrivningen till storskifteskartan. Vad namnet betyder, har ej kunnat utrönas. Stället ligger, där den gamla kyrkvägen och västra rågången mot Sjöalycke södra skifte (Lindahlatorpet) i nordvästra hörnet av detta mötas i en spetsig, åt norr öppen vinkel. Fornells torp, slutligen, låg tydligen omedelbart söder om Havrallycke skifte. Namnet anger, att stället var eller hade varit bebyggt redan vid storskiftet.

Lantmåteriförrättningen fortsattes med upprättandet av rågången mellan Frösjöhult och Hätteboda. Början gjordes vid Lilla Hejdaviken¹²⁾ i Frösjön söder om den höga backen i "Häijan", där en sten av storleken 32×10 tum (c:a 80×25 cm.) nedsattes. Härifrån sträckte man rågången linjerätt i sydöstlig riktning fram till nordöstra gårdsgårdshörnet av Bolins torp¹³⁾ och vidare till Sjöalycke rågång. På både dessa ställen upprestas råstenar. Söder om Arasjön tog rågången sin början i Näsaviken¹⁴⁾, "där vägen utlöpte genom Näsätäppet" och fortsatte till en punkt "vid ändan av lastagestället i Sävsjön". Rågången utmärktes med tre nedsatta stenar, ett stort stenröse och en jordfast sten. Därefter uppgicks rågången kring Sävsjömåla hemman, varvid dess gränser mot Frösjöhult, Hätteboda och Högagärde bestämdes. I beskrivningen är antecknat, att ägaren till Sävsjömåla vid mätningen 1808 för den kommande råsträckningen åberopade ett gammalt fastebrev av den 11 oktober 1644. Till detta hade lagmansrätten icke tagit hänsyn i sin dom av 1818. Lantmåteriförrättningen fortsattes med råsträckningen mellan Högagärde och Hätteboda samt med "rörläggningen" mellan Aramo och Hätteboda. Den senare började vid "Moastättan". Vidare uppgingos rågångarna mellan Aramo och Buskaboda samt mellan Aramo och Skillingsmåla. Den 4 september 1819 voro förrättningarna ute i terrängen klara. De hade sålunda tagit sex dagar i anspråk. Uppgiften synes avse upprättandet av de olika rågångarna. Vi äro därmed framme vid storskiftets avslutning. Innan vi övergår till denna, må ännu några kommentarer göras.

Som nämndes började rörläggningen mellan Aramo och Hätteboda vid Moastättan. Uppgiften om denna är så till vida intressant, som det på denna plats alltjämt finns en gammal stätta. Den står i sydvästra hörnet av den jordlott, som tillhör förf:s föräldrahem. Att där vid storskiftet stod en stätta, synes visa, att där redan då även fanns en gångstig. Denna, som var en kort och bra genväg från Övre Skiftena till Aramo, utgick från den äldre bygdevägen genom Hätteboda gamla fåramark omedelbart norr om dennas nuvarande, norra rågång, följde densamma till Moastättan, fortsatte genom denna och över "Hyngemossen" på Aramo ägor och in i ett gärde på samma hemman. Gångstigen var i början av detta århundradet och några årtionden framåt mycket livligt trafikerad. Sedan den numera nedlagda skolan i Aramo öppnats 1903, passerades gångstigen dagligen under terminerna av sex till åtta skolbarn. Efter det lantbrevbäringsstället för trakten vid ungefär samma tid förlagts till Aramo och torvströ tillverkningen på torvmossarna i Aramo och

¹²⁾ Den östligaste av Frösjöns norra vikar.

¹³⁾ Torpet var då soldattorp i Hätteboda rote. Soldat för roten var enligt generalmönstringsrullorna över Kronobergs regemente 1807 och 1815 Måns Svensson Bolin. Torpet är sedan länge hemmansdel och har senast bebotts av hemmansägaren Emil Andersson.

¹⁴⁾ Den östligaste av Östra Arasjöns södra vikar.

Buskaboda startats 1906, ökades trafiken på gångstigen ytterligare. På söckendagarna passerades den då ofta av ett 20-tal personer. Den användes f. ö. även av fotgängare, som ville taga sig fram kortaste vägen från Aramo till Ulvsryd och Tingsryd. Denna gamla gångstig, som säkert trafikerats i mer än hundra år, är nu i stort sett blott ett minne. Fotgängaren har blivit en gånggare från flydda tider, trafiken har tagit sig andra vägar, och — detta är det väsentligaste — hela bygden är snart öde. Innan vi lämnar den gamla gångstigen, må ännu ett gammalt namn räddas från glömskan. Nordvästra hörnet av Hätteboda gamla fåramark, vilket ligger i omedelbar närhet av Moastättan, kallades i förf:s barndom "Moa rumpe". Namnet får väl tolkas så, att den skogsmo, som utgjorde och alltså utgör fåramarkens norra del, tar slut där.

Vi återgå så till lantmäteriförrättningen. Den 6 och 7 september 1819 verkställdes uträkningarna på kartan. Den 8 september voro samtliga intressenter i Norra skogelaget kallade till allmänt sammanträde för att rådgöra och överenskomma om det, som för delningens verkställande ansågs nödigt. Härvid beslöts, att varje hemman skulle få ett s. k. hemskifte och ett utskifte av den mark, som var belägen längst mot Sävsjömåla hemman, att delningen på alla ställen skulle så avpassas, att varje hemman erhöles sin ägolott i det s. k. hemskiftet på ett ställe, att alla vägar över varandras ägor därefter som dithills finge oförhindrat begagnas och att slutligen allmänna vattenställen måtte förbliva till gemensamt nyttjande vid sådana tillfällen, då det befundes nödvändigt. Delningen fortsattes till den 11 september, varefter delningslinjerna utstakades under de följande dagarna till den 18 sept. Den 20 september sammanträdde ånyo skogelagets delägare, varvid några delägare i Drakamåla och Degerhaga Norregård anmälde missnöje med förrättningen. Förrättningsmannen, lantmätare Ingelman, hänvisade till besvärsvägen och uppläste dithörande författningar av 1783 och 1793. Lantmätaren avslutar förrättningsinstrumentet med att konstatera, att delningen vore så verkställd, att varje hemman fått endast två skiften. Denna formulering är onekligen listig. Skenbart avser den, att varje hemman fått ett "hemskifte" och ett "utskifte". Granskar man skifteskartan uppmärksam, finner man emellertid, att påståendet är oriktigt beträffande Sjöalycke, som fick två utskiften. Genom att använda det vidare begreppet skifte, som alltså kan betyda både "hemskifte" och "utskifte", har förrättningsmannen dolt det oriktiga i påståendet. Delningen synes emellertid ha blivit godkänd.

För de läsare, som icke närmare känna till Skiftena, må till orientering några uppgifter om deras läge m. m. lämnas. De utgöra en av linjeraka skiftesgränser på tvären sönderskuren landremsa om c:a 3.100 meters längd utefter östra sockengränsen. Närmare tre fjärdedelar av Skiftena ligga vid Ulvsjöns västra strand. Deras bredd varierar. De äro bredast i norr, där de på ett ställe, om Kistö medräknas, nå en bredd av c:a 1.200 meter. Söderut äro de smalare, och där de, på Hallaslättis skifte, äro smalast, är bredden endast c:a 340 meter. Från norr räknat komma skiftesdelarna i följande ordning: Sjöalycke, Rönnekulla, Degerhaga Norregårds, Degerhaga Södregårds, Olofslycke, Örnhults, Drakamåla, Fyrnans, Degersnäs, Bredaslättis, Hallaslättis, Skallelids, Jungfrumåla, Sjöalycke och Havralycke skiften. Av redovisningen för

Där Hättebodavägen passerar den höga moränbacken på Drakamåla skifte.

Foto Hugo Svensson 1954

"revningen" (uppmätningen) framgår, att Skiftena till en mindre del voro bebyggda redan före storskiftet. På Sjöalycke norra skifte redovisades sålunda två torp. Det västra av dem är det tidigare nämnda Friskatorpet, som sedan länge är öde. Boningshuset revs 1892 (uppgiften lämnad av hemmansägaren Emil Andersson i Hätteboda). Det östra torpet ligger på ett område, som i redovisningen kallades Häjan. Det är numera sommarställe och kallas Karlsnäs. Beträffande Rönnekulla skifte framgår det icke klart av redovisningen och storskifteskartan, huruvida det var bebott. Som tidigare nämnts, låg emellertid Hattastugan med stor sannolikhet i skiftets nordvästra hörn. På Degerhaga Norregårds skifte redovisades Nytorp och åkerlyckor. Nytorp är i 1784 och 1794 års jordeböcker upptaget såsom skattelagt. Det bokfördes då under Degerhaga Södregård. På Olofslycke skifte upptog redovisningen Nytorp med åkerlycka. På Örnhults, Drakamåla, Fyrnans, Degersnäs' och Bredaslätts skiften redovisades ingen bebyggelse. Hejdatorpet låg enligt redovisningen på Hallaslätts och Jungfrumåla skiften. Uppgiften förefaller egendomlig, då Skallelids skifte ligger emellan de båda sistnämnda skiftena. På skifteskartan är dessutom en avtagsväg från den gamla kyrkvägen markerad. Denna avtagsväg, som börjar på Hallaslätts skifte och går in på Skallelids skifte, kan ej vara något annat än avtagsvägen till Hejdatorpet. Det må för övrigt anmärkas, att enligt ett köpekontrakt av den 26 mars 1836 (se förf:s uppsats "Långt från allfarvägen" i Urshults krönika 1953!) Hejdatorpet låg på Skallelids skifte. Av allt att döma förhåller det sig så, att Hejdatorpet, som nu-

mera är öde, omfattar både Hallaslätts, Skallelids och Jungfrumåla skiften. På den del av "Hättebo skogelag", som kom att bilda Skiftena, fanns det sålunda enligt redovisningen för uppmätningen fem torp, vartill med stor sannolikhet kan läggas Hattastugan. Den övriga bebyggelsen tillkom alltså senare och troligen under tiden omkring 1820—1860. Ännu i förf:s barndom vid sekelskiftet, då avfolkningen redan börjat, var området tätt bebyggt. På Sjöalycke norra skifte fanns ett hem (= det nuvarande Karlsnäs), på Rönnekulla skifte funnos ej mindre än tre hem, av vilka ett ännu är bebott, på Degerhaga Norregårds skifte lågo två, ett av dem alltjämt bebott, och på Degerhaga Södregårds skifte funnos fyra, av vilka ett står kvar och är bebott. Olofslycke skifte, där det en gång funnits tre hem, var också bebott vid sekelskiftet men är nu helt öde. På Örnshults skifte funnos två hem. Ett av dem är alltjämt bebott. Drakamåla skifte är också fortfarande bebott. På Fyrnans skifte funnos två hem. Det ena står kvar som sommarställe. På Degersnäs' skifte lågo också två hem. Det ena av dem är ännu bebott. På Bredaslätts skifte fanns ett hem. Det är numera sommarställe. På sin tid, omkring 1880 eller något tidigare funnos där två eller troligen tre hem. Ett av dem var en stenstuga. Hejdatorpet (= Hallaslätts, Skallelids och Jungfrumåla skiften) var också bebott. Det är nu öde sedan åtskilliga år. Sjöalycke södra skifte (= Lindahlatorpet) var bebott ännu på 1910-talet. Havrallycke skifte var också bebott vid sekelskiftet men är öde sedan flera årtionden. Av de 22 hem, som funnos på Skiftena omkring år 1900, stå nu (1954) 9 kvar. Fem av dessa bebos permanent av sina ägare, tre äro sommarställen och ett bebos tidvis. Denna siffermässiga skillnad mellan då och nu ger emellertid icke en riktig bild av de förändrade befolkningsförhållandena. Analyseras dessa litet närmare, blir bilden ännu mer beklämmande. Vid sekelskiftet fanns det barn och ungdom i mer än hälften av hemmen. I de fem ännu permanent bebodda finns, så vitt förf. har sig bekant, endast en underårig person. En är i 30-årsåldern, och de övriga befinna sig i medelåldern eller däröver. Sammanlagt bebos de fem hemmen av högst 12 personer. Vid sekelskiftet uppgick antalet på Skiftena bosatta till minst 75. Folkmängden har alltså minskat med 80—90 % på ett halvsekel.

Att avfolkningen gått så snabbt och blivit så höggradig, är ej att förvåna sig över. Många av de små torpen kunde icke ens tillnärmelsevis ge sina innehavare en knappt bärgning. Man var hänvisad till att för en mycket liten penning dagsverka hos hemmansägarna i orten. Att friköpa torpen på rimliga villkor lät sig icke göra. Ensittarlagen kom för sent. Då de i köpebrevet kontraherade åren voro ute, återgingo torpen i flertalet fall till jordägarna, och hemmen lades i allmänhet öde. En starkt bidragande orsak voro också de urusla vägförhållandena. De flesta av de närmast Ulvsjön belägna torpen saknade vägar, som kunde trafikeras med vanliga hjuldon. Det enda, man möjligen kunde komma fram med, var skottkärra. På en del av de steniga åkrarna växer redan barrskog. Denna ger troligen på kort sikt en bättre avkastning. På längre sikt måste utbytet bli sämre, då barrskogen utarmar jorden. Det måste också beklagas, att så få människor nu bo på ett område, som ur klimatsynpunkt är det bästa tänkbara. Skiftenas höjd över havet är 140—150 meter och deras avstånd till detta 36—39 kilometer.

Stockholm i november 1954.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

	Sid.
Krönika 1954	3
H. T(arstad), En forngrav eller en naturens nyck?	11
Om "Strömevan" och "Strömamassen". Tillägg till en levnadsskildring	13
H. Tarstad, Ludvig Frid. Erinran om en 100-årsdag	14
(N. Hellberg, kyrkoherde), Statistiska uppgifter rörande Urshults församling år 1954	16
Hört och hänt 1954	18
H. T(arstad), Kanske ett årtal att minnas	23
„ Socknens framsteg	25
Ur verksamhetsberättelserna	26
H. Tarstad, Skall gårdsnamnet Bosgård försvinna?	27
(Stig Israelsson), Notfiske vid Kärrasand	29
„ Humleplockning	30
H. Tarstad, En snusdosa av silver	31
„ Utgrävning av Bosholme?	32
„ En gammal gårdsbyggnad försvinner (Kärr)	33
„ Centralskolefejden i Urshult för 100 år sedan	35
P. G. Vejde, fil. dr., Gårdarna i Urshult. Öden och ägare.	
24. Bastaremåla	38
25. Skillingsmåla	43
26. Gydingsmåla	46
27. Kunninge	47
28. Bäckaskog	49
29. Buskaboda	52
30. Hultalycke	58
31. Bergaryd	65
Karl Loberg, medicinalråd, "Hättebo Skogelag". Anteckningar om storskiftet i Urshult 1806—1819 m. m.	67